

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการแสดงออกทางศิลปะของเด็กในมูลนิธิคุ้มครองเด็ก ผู้วิจัยขอนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังนี้

1. คุณค่าของศิลปศึกษาและความสำคัญของศิลปะสำหรับเด็กพิเศษ
2. ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจและอารมณ์
3. แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจและอารมณ์ด้วยการวาดภาพของซิลเวอร์
4. หลักการสอนและการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา
5. ประวัติความเป็นมาของมูลนิธิคุ้มครองเด็ก
6. สภาพของเด็กที่ถูกส่งเกินทางเพศ
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. คุณค่าของศิลปศึกษา

ในกระบวนการศึกษาอบรมเพื่อวางพื้นฐานให้กับเด็ก สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงร่วมกันก็คือ การเน้นให้เด็กเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการดำรงชีวิต มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีเจตคติที่ดีต่อครอบครัว สังคมและการดำรงชีวิต มีความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองอย่างถูกต้อง เป็นจริง เข้าใจและยอมรับสิทธิบทบาทของตนเองและผู้อื่น ตลอดจนปลูกฝังและพัฒนาเด็กให้มีสุนทรียภาพ มีจิตใจอ่อนโยน เยือกเย็น รู้จักรักและซาบซึ้งในความงาม มีส่วนร่วมสร้างสรรค์ในกิจกรรมศิลปะ เพื่อช่วยปรับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของเด็กให้เป็นไปตามแนวทางที่พึงประสงค์ (ทิศทางการพัฒนาเด็ก : ตามความต้องการขั้นพื้นฐาน ข้อ 5 และ ข้อ 6) ซึ่งศิลปศึกษาก็เป็นวิชาหนึ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการดังกล่าวได้เป็นอย่างดี เพราะศิลปศึกษาเป็นวิชาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ แสดงความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ และเป็นวิชาที่ผู้เรียนสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่มากกว่าวิชาอื่นใด ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากวัตถุประสงค์และลักษณะทางกายภาพของวิชา นักการศึกษาและนักพัฒนาหลักสูตรทั้งหลายเชื่อว่า ถ้าเด็กได้รับการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ที่เริ่มต้นจากวิชาศิลปศึกษาทั้งในหลักสูตรของโรงเรียนและกิจกรรมพิเศษ ก็จะช่วยสนับสนุน

สนับสนุนให้เด็กเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ การมุ่งสร้างคนที่มีความคิดสร้างสรรค์จะมีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติเป็นอย่างมาก เพราะการพัฒนากำลังคนของประเทศ ก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการสาขาต่างๆ (สุลักษณ์ เทียนสุวรรณ 2531 : 58)

นอกจากนี้ ศิลปศึกษายังเป็นวิชาที่ปลูกฝังประสบการณ์ทางการมองให้กับเด็กอีกด้วย ซึ่งการให้โอกาสทางการมองแก่เด็กนั้น ก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกัน เนื่องจากการมองเป็นกิจกรรมที่ทำให้เด็กเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากส่วนรวมไปหาส่วนย่อย หรือจากส่วนย่อยไปหาส่วนรวม (พีระพงษ์ กุลพิศาล 2533 : 174 และอำไพ ตีรณสาร 2534 : 112-118) ซึ่งโดยธรรมชาติของเด็กนั้นมักจะบันทึกและถ่ายทอดประสบการณ์ที่ มองเห็นเหล่านั้นออกมาเป็นรูปภาพผสมผสานกับจินตนาการส่วนตัว

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ศิลปศึกษานั้นเป็นวิชาที่สร้างเสริมให้เด็กมีพฤติกรรมอันดี ทำให้เด็ก รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม อีกทั้งยังสามารถกลมกลืนพฤติกรรมที่เป็นปัญหาบางอย่างของเด็กได้ เนื่องจากวิชาศิลปศึกษามีกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมพัฒนาการทุกๆด้าน ตลอดจนช่วยลดหรือขจัดความรู้สึกด้อยค่าในตัวเด็กให้หมดไป (จิรศักดิ์ ส่งแสงขจร 2530 : 2) เด็กจึงเกิดความภูมิใจและเชื่อมั่นในตนเอง

กิจกรรมทางศิลปศึกษาสามารถส่งเสริมพัฒนาการในด้านต่างๆ ให้กับเด็กดังต่อไปนี้

- 1.พัฒนาการทางด้านร่างกาย เด็กสามารถเคลื่อนไหวร่างกายมือ แขน ขา ได้อิสระ
- 2.พัฒนาการทางด้านอารมณ์ เด็กจะเกิดความพึงพอใจเกิดความมั่นคงทางอารมณ์ มั่นใจในการแสดงออก สามารถปรับตัวในสถานการณ์ต่างๆได้เป็นอย่างดี
- 3.พัฒนาการทางด้านสังคม เด็กจะได้เรียนรู้ ที่จะช่วยเหลือกันแสดงความคิดเห็นร่วมกัน รับผิดชอบร่วมกัน กิจกรรมทางศิลปศึกษา มีสภาพเป็นทั้งตัวเชื่อมโยงสังคมของเด็ก และพัฒนาการร่วมในสังคมอีกด้านหนึ่งด้วย
- 4.พัฒนาการทางด้านสติปัญญา กิจกรรมทางศิลปศึกษาช่วยส่งเสริมสติปัญญาของเด็กให้ดีขึ้น เพราะเด็กต้องคิดสำรวจตรวจสอบ ลงมือกระทำได้ทดลองค้นคว้า (วิรุณ ตั้งเจริญ 2526 : 68-69)

5. พัฒนาการทางการรับรู้ กิจกรรมทางศิลปะศึกษาเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้ความสามารถ และความถนัด ต้องค้นหาวิธีการแปลกๆใหม่ๆอยู่เสมอ จึงทำให้เกิดการรับรู้ขึ้น

6. พัฒนาการทางด้านสุนทรียภาพ เด็กจะเกิดความซาบซึ้ง ชื่นชม รู้คุณค่า ความงามในธรรมชาติ มีจิตใจละเอียดอ่อน

7. พัฒนาการด้านการสร้างสรรค์ เด็กได้มีอิสระในการทำงาน ได้ใช้ความคิด สติปัญญา และจินตนาการของตนอย่างเต็มที่ ทำให้เกิดความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ (Lowenfeld, 1982 : 64-126)

วิรุณ ตั้งเจริญ(2517:250-261) กล่าวว่า ในขณะที่เด็กกระทำกิจกรรมทางศิลปะศึกษาเด็กจะแสดงออกจกจิตสำนึกของแต่ละคน ผลงานของเด็กจึงซับซ้อน และสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างทางพื้นฐานในด้านต่างๆ ได้แก่

1. พื้นฐานทางวัฒนธรรม ผลงานของเด็กทำให้ทราบถึง ลักษณะการดำรงชีวิตในสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

2. พื้นฐานทางสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมรอบๆตัวเด็ก เป็นปัจจัย และสื่อให้เด็กแสดงออก

3. พื้นฐานทางความแตกต่างเฉพาะบุคคล ผลงานของเด็กที่ออกมาจะสะท้อนให้เห็นความแตกต่างทางเอกลักษณ์ของเด็กแต่ละคน

เนื่องจากกิจกรรมทางศิลปะศึกษามีความสำคัญต่อเด็กดังที่กล่าวมาแล้ว เด็กที่ได้มีโอกาสทำกิจกรรมทางศิลปะศึกษา จึงมักมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการพัฒนาการแก้ปัญหามากขึ้น ทำให้เด็กได้ตระหนักในคุณค่าของตนเอง เป็นการสร้างเสริมสุขภาพจิตที่ดีให้กับตัวเด็กเอง ไม่ว่าจะเป็เด็กปกติหรือเด็กพิเศษ

การแสดงออกทางศิลปะ

การแสดงออก เป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งของการสร้างสรรค์ทางศิลปะ ผู้ทำงานศิลปะจะแสดงอารมณ์ และความรู้สึกของตน ขณะสร้างสรรค์งานจนเกิดเป็นรูปทรงที่มีความหมายปรากฏขึ้น ความรู้สึกที่แสดงออกดังกล่าว เป็นสิ่งที่สะสมไว้จากประสบการณ์ด้านต่างๆที่ได้เรียน

รู้มา พีระพงษ์ กุลพิศาล(2531) กล่าวว่า การแสดงออกทางศิลปะจึงเป็นการแสดงออกตามความแตกต่างระหว่างบุคคล มีการเรียนรู้ ความรู้สึกนึกคิด จินตนาการ ความชื่นชอบและจุดมุ่งหมายต่างกัน ซึ่งมีผลทำให้เด็กมีความคิดรวบยอดต่อสิ่งต่างๆ ไม่เหมือนกัน แล้วเลือกและตัดสินใจแสดงออกมาเป็นรูปทรง รูปร่าง สี การจัดองค์ประกอบที่ไม่ซ้ำแบบใคร เพื่อที่จะสื่อสารกับผู้อื่น (De Francesco,1958) และการแสดงออกทางศิลปะนี้มักจะมีการเปลี่ยนแปลง และการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกับวัย สภาพแวดล้อม สภาพสังคมรอบๆ ตัวเด็ก ความรู้สึกนึกคิดที่เด็กมีต่อความเป็นไปในสังคม รวมทั้งความต้องการของเด็ก (สุชาวดี สุภโกษะ,2527)

วิรุณ ตั้งเจริญ (2532) กล่าวถึงการแสดงออกทางศิลปะว่าเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของเด็ก ในอันที่จะช่วยสร้างเสริมประสิทธิภาพหรือพลังในตัวเด็ก ซึ่งพลังในตัวนั้น จะเป็นผลไปสู่การรับรู้ การเรียนรู้ และการประพฤติปฏิบัติในทุกๆด้าน เมื่อศิลปะเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งในการแสดงออกและมีคุณค่าไปสู่พัฒนาการในทุกๆด้าน การแสดงออกทางศิลปะในวัยเด็ก จึงเป็นการแสดงออกที่ควรได้รับการส่งเสริมให้เป็นไปตามธรรมชาติ

อย่างไรก็ตามการแสดงออกทาง ศิลปะของเด็กนั้น จะมีกระบวนการต่อเนื่องกันจากรวัยหนึ่งไปสู่อีกวัยหนึ่ง หรือเรียกว่า "พัฒนาการทางศิลปะ" ซึ่งในเด็กแต่ละวัยนั้น จะมีลักษณะเฉพาะปรากฏอยู่ในผลงาน ซึ่งพัฒนาการดังกล่าวนี้ จะดำเนินไปช้าหรือเร็ว ขึ้นอยู่กับพื้นความสนใจ ความสามารถทางศิลปะ สิ่งแวดล้อมรอบๆตัว รวมถึงการปลูกฝังและสนับสนุน ส่งเสริมการเรียนการสอนให้กับเด็ก พัฒนาการทางศิลปะนี้จะมีลักษณะเป็นสากล เด็กทุกคนไม่ว่าชาติใด ภาษาใด จะมีลักษณะการแสดงออกในด้านการวาดภาพระบายสีตามพัฒนาการทางศิลปะที่คล้ายกัน เพราะฉะนั้นถ้าในกรณีที่พัฒนาการของเด็กถูกสกัดกั้น อันสืบเนื่องมาจากการอบรมสั่งสมประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อม ก็จะมีผลให้พัฒนาการนั้นขาดช่วงหรือยุติไป และจะทำให้เด็กมีการแสดงออกที่แตกต่างกันไปด้วย ดังนั้นการจัดประสบการณ์ที่ดี จึงเป็นวิถีทางอย่างหนึ่ง ในอันที่จะพัฒนาบุคลิกภาพและการแสดงออกทาง ศิลปะให้กับเด็กได้ (Lowenfeld ,1987 ; พีระพงษ์ กุลพิศาล ,2531 ; เลิศ อานันท์นะ, 2523)

นอกจากนี้ วิรุณ ตั้งเจริญ(2532) กล่าวว่า ประสบการณ์ก็นับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างมาก ประสบการณ์จะช่วยให้การแสดงออกเป็นไปอย่างกว้างขวาง และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ประสบการณ์ทางศิลปะในที่นี้พิจารณาได้ 3 ด้าน คือ

1. ประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกปฏิบัติ การทำงานที่ต้องมีการผสมผสานระหว่างความคิดและการปฏิบัติ เช่น ศิลปะ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้จะเกิดขึ้นไม่รู้จบสิ้น เมื่อปฏิบัติงาน ผลงานก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น จะมีผลต่อการปฏิบัติงาน ครั้งต่อไปอีก ต่างมีผลต่อกันเช่นนี้ เป็นวัฏจักร การเรียนรู้ที่ได้รับ ก็คือประสบการณ์ฝังแน่นอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่มีคุณค่าหรือเป็นความพร้อมเฉพาะตัวบุคคลที่ควรได้รับการผลักดันให้เกิดขึ้น

2. ประสบการณ์จากการศึกษาศิลปะ การฝึกปฏิบัติงาน ศิลปะแต่เพียงด้านเดียว โดยที่ไม่มีการศึกษาให้สัมพันธ์กับการปฏิบัติ ย่อมไม่สามารถผลักดันให้การฝึกปฏิบัติพัฒนาไปได้ดีเท่าที่ควร การดูงานศิลปะทั่วไป การดูอย่างชื่นชม คิดวิเคราะห์ และวิพากษ์วิจารณ์ จะเป็นประสบการณ์ที่มีค่าต่อการเรียนรู้ หรือการฝึกปฏิบัติครั้งต่อไปอย่างมาก เพราะการเรียนรู้ทุกอย่าง ย่อมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไม่ทางตรงก็ทางอ้อม การศึกษาศิลปะจึงควรได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเช่นกัน

3. ประสบการณ์จากสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมซึ่งหมายถึงสภาพแวดล้อมในเชิงวัตถุ ทั้งที่เป็นธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น และสภาพแวดล้อมในเชิงเหตุการณ์ต่างๆ การที่ผู้เรียนมีประสบการณ์มาก ได้รู้มากและเห็นมาก ก็ย่อมเปิดโอกาสให้เขาได้คิดมากตามมาด้วย ประสบการณ์จากสภาพแวดล้อมทั้งในแง่รูปแบบ และความคิดย่อมเป็นความพร้อมที่มีความหมายต่อการเรียนรู้ และการแสดงออกทางศิลปะ

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมการแสดงออกเฉพาะตัว โดยการจัดประสบการณ์ที่ดี อันได้แก่ ประสบการณ์จากที่บ้านและประสบการณ์จากโรงเรียน จะส่งผลให้เด็กมีการแสดงออกทางศิลปะ ความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ ซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญต่อพัฒนาการในทุกๆด้านของเด็ก และเนื่องจากการแสดงออกทางศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการวาดภาพระบายสีนั้น สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม ความเจริญเติบโต ลักษณะเฉพาะตัว การติดต่อสื่อสาร อารมณ์ความรู้สึก และรวมถึงการสั่งสมประสบการณ์ในด้านต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

เมื่อก้าวถึงความสำคัญของพัฒนาการของเด็กในวัยต่างๆทางด้านสติปัญญา การคิดอย่างสร้างสรรค์ และการแสดงออกด้วยการวาดภาพ ได้มีนักศิลปศึกษานำเสนอทฤษฎีทางความรู้สึกและการเห็น ไว้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ ทฤษฎีความรู้สึกและการเห็น เป็นแนวคิดที่ประมวลมาจากแนวคิดของโลเวนเฟลด์(Victor Lowenfeld) โดยมีความเชื่อที่ว่า เมื่อเด็กพบเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง เด็กจะมีได้เพียงรับรู้รูปทรงของวัตถุเท่านั้น แต่จะเกิดความรู้สึกต่อสิ่งนั้นขึ้นด้วย(วิรุณ ตั้งเจริญ,2539) การเรียนรู้ทางศิลปะย่อมช่วยพัฒนาคุณภาพทางด้านความรู้สึกสัมผัสของเด็กได้อย่างดี เมื่อเรากล่าวถึงความรู้สึก นั้นย่อมหมายถึงการผสมผสานด้านอารมณ์ไว้ด้วย ศิลปะควรจะเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกให้ตื่นตัว ทั้งในแง่ความรู้สึกสัมผัสที่มีต่อสภาพแวดล้อม และต่อการสร้างสรรค์ศิลปะโดยตรง เมื่อเด็กได้รับการส่งเสริมประสบการณ์ทางด้านความรู้สึกสัมผัสมากขึ้น คุณภาพการรับรู้ก็ย่อมพัฒนาขึ้นด้วย

โลเวนเฟลด์(Lowenfeld,1952) ได้นำเสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกด้วยการวาดภาพของเด็ก โดยได้แบ่งลักษณะทางการมองเห็นของเด็กไว้ 2 แบบคือ

1. การมองเห็นแบบวิมวอล (Visual Type) เด็กที่มองเห็นประเภทนี้จะแสดงออกตามที่ตาเห็นโดยใช้สายตามองสิ่งรอบตัว มองเห็นอย่างไรจะแสดงออกอย่างนั้น ดังนั้นเด็กประเภทนี้จึงมักเป็นเด็กช่างสังเกต ช่างจดจำลักษณะต่างๆ เช่นสี พื้นผิวและแสงเงาของสิ่งต่างๆรอบตัว เมื่อเด็กวาดภาพจะแสดงรายละเอียดได้ดีและมีลักษณะเหมือนจริง

2. การมองเห็นแบบแฮปติก(Haptic Type) เด็กที่มีการมองเห็นประเภทนี้จะแสดงออกโดยการมอง แล้วผ่านการกลั่นกรองทางความคิด อารมณ์ ความรู้สึกและประสบการณ์ ดังนั้นเด็กจึงทำตามความรู้สึกของตนเองโดยไม่สนใจความเป็นจริง เด็กจะใส่อารมณ์และความรู้สึกของตัวเองเข้าไปในภาพวาด เมื่อสนใจสิ่งใดก็จะแสดงออกโดยเน้นส่วนนั้น และตัดทอนส่วนที่รู้สึกว่าจะไม่สำคัญออกไป ภาพวาดของเด็กประเภทนี้จึงมีลักษณะเกินความเป็นจริงหรือไม่เหมือนจริง

เมื่อก้าวถึง เด็กในระดับชั้นประถม ศึกษาตอนปลาย หรือที่มีช่วงอายุระหว่าง 9-12 ปี นั้น เป็นช่วง ที่เด็กกำลังจะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เนื่องจากเป็นระยะก่อนที่จะเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น พรรรณี ช.เจนจิต (2528) ได้กล่าวถึงลักษณะด้านต่างๆ โดยทั่วไปของเด็ก ในระยะนี้ ซึ่งแบ่งได้ออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะทางร่างกาย (Physical Characteristics)

เด็กหญิงจะเติบโตเร็วกว่าเด็กชาย ทำให้เด็กหญิงบางคนที่มีความคิดว่าผู้หญิงจะต้องมีรูปร่างเล็กบอบบาง จึงทำให้มีความรู้สึกกังวลและส่วนใหญ่นักเด็กหญิงจะเริ่มย่างเข้าสู่วัยสาว ดังนั้นจึงมักสนใจเรื่องเพศมากขึ้น เด็กชายชอบเล่นรุนแรงและชอบใช้กำลังแข่งขันกัน

2. ลักษณะทางสังคม (Social Characteristics)

เด็กส่วนใหญ่ต้องการเป็นคนเด่นดังเป็นที่ยอมรับในหมู่เพื่อนๆ รักพวกพ้องและมีการเข้ากลุ่มเฉพาะ เด็กจึงอาจจะทำความผิดกฎบังคับ หรือกฎหมายเพียงเพื่อเป็นการท้าทาย เด็กในวัยนี้เป็นวัยที่ต้องการอิสระ และมีความรู้สึกนิยมคนเก่งหรือครู แบบหัวอหาวจริงจัง แต่เด็กจะมีพัฒนาการด้านการยอมรับระเบียบวินัย ความถูกต้องด้านศีลธรรม จรรยา และความมีเหตุผล

3. ลักษณะทางสติปัญญา (Mental Characteristics)

เด็กมักมีความอยากรู้อยากเห็นในทุกๆ เรื่องๆ แต่จะเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ จึงควรมีกิจกรรมหลายๆ กิจกรรมให้เลือกทำ เด็กจะตั้งความหวังกับผลสำเร็จในงานสูงมาก จึงควรสนับสนุนให้ทำกิจกรรมจากง่ายไปหายาก เพื่อว่าเด็กจะได้รู้ความสามารถของตนเอง รวมถึงการให้อิสระกับเด็กให้เด็กได้ทำงานด้วยตนเอง

อีกทั้งเด็กในช่วงอายุดังกล่าวนี้ จะมีการสังสมประสบการณ์ ที่ได้จากการเรียนรู้ที่ผ่านมา ซึ่งเด็กจะถ่ายทอดประสบการณ์ที่เขาเคยได้รับออกมาเป็นรูปธรรม ให้ผู้อื่นได้เห็นและเข้าใจ

สุภลักษณ์ ธนเกษพิศาล (2535) กล่าวว่า การสังสมประสบการณ์ของเด็ก แล้วถ่ายทอดเป็นรูปธรรมนั้น จะสะท้อนให้เห็นถึงผลของการอบรมสั่งสอน การช่วยเหลือ การสนับสนุน ส่งเสริมทางด้านศิลปะ (Lowenfeld,1987) รวมถึงการจัดกิจกรรมทางศิลปะที่เด็กเคยได้รับมาตั้งแต่วัยแรก เพราะฉะนั้นถ้าหากมีการส่งเสริมให้เด็กได้มีการแสดงออกทางศิลปะอย่างมีแบบแผน สอดคล้องกับการเรียนการสอนทางโรงเรียน เด็กก็จะมีพัฒนาการทางอารมณ์ จิตใจ ควบคู่ไปกับการเจริญเติบโตทางกาย และสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้ตามระดับความสามารถของตน (เลิศอานันท์,2523)

ความสำคัญของศิลปะสำหรับเด็กพิเศษ

นอกจากกิจกรรมทางศิลปะศึกษาก็จะมีคุณค่าในด้านส่งเสริมพัฒนาการ และความเจริญงอกงามในด้านต่างๆ ให้กับเด็กแล้ว ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523 : 37-38) ยังกล่าวว่า กิจกรรมต่างๆ ของวิชาศิลปะศึกษานั้นมีคุณค่าในด้านจิตบำบัดได้ด้วย คือ

1. กิจกรรมทางศิลปะศึกษา ช่วยให้เด็กได้ระบายอารมณ์ที่เคร่งเครียดเป็นการผ่อนคลายอารมณ์ต่างๆ เช่น โกรธ กลัว และวิตกกังวล
2. กิจกรรมทางศิลปะศึกษา ช่วยขจัดความรู้สึกด้อยค่า ไม่สมปรารถนา ขาดความมั่นใจ ขลาดอาย ความพิการ ศิลปะเป็นสิ่งที่ช่วยระบายความทุกข์ได้
3. กิจกรรมทางศิลปะศึกษา ช่วยทำให้เข้าใจปัญหา และความต้องการของเด็ก ในกรณีที่เด็กคือ เกเร ก้าวร้าว รังแกเพื่อน

การสอนศิลปะสำหรับเด็กพิเศษ (Teaching Art for Exceptional Child) เกษร อธิตะจारी, 2543) ได้กล่าวถึงลักษณะของการสอนศิลปะสำหรับเด็กพิเศษ ไว้ว่า

1. ด้านเนื้อหาการสอนเหมือนเด็กทั่วไป แต่ด้านการสอนต้องใช้เทคนิคและวิธีการสอนที่แตกต่าง โดยต้องสอนให้เหมาะสมกับสภาพและปัญหาของเด็กแต่ละประเภทและแต่ละบุคคล การจัดกิจกรรมก็ต้องจัดให้เหมาะสมกับความสามารถ เช่น เด็กพิการตาบอด กิจกรรมศิลปะที่ให้ทำก็ต้องขึ้นอยู่กับสัมผัสด้วยมือ เช่น การร้อยลูกปัด การถัก การสร้างภาพด้วยเชือกหรือเศษวัสดุ เป็นต้น
2. ด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียน ก็ใช้หลักจิตวิทยาในการกระตุ้นหรือทำให้ผู้เรียนเกิดการอยากเรียนรู้ และเกิดความผูกพันกับงานที่ทำ เช่น การวาดภาพ การใช้สีระบายภาพ เด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์ จะมีสมาธิสั้น การสร้างสภาวะแวดล้อมทางจิตวิทยาจะช่วยให้การทำงานได้นานขึ้นหรือการผูกพันกับงาน
3. การสร้างความประทับใจให้กับผู้เรียน ก็เป็นหลักจิตวิทยาอย่างหนึ่ง ที่ทำให้ผู้เรียนมีกำลังใจในการทำงานและมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น เช่น ช่วยช่วยให้ทำงานสำเร็จ ผลงานออกมาดี ได้รับความชมเชยหรือได้รางวัล สิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างพลังและความภาคภูมิใจแก่ตัวเด็กเอง ข้อสำคัญต้องพยายามให้เด็กคิดว่า ตัวเขาเองก็มีความสามารถเหมือนคนอื่นๆ สิ่งที่ยกพร่องในตัวเขาจะไม่เป็นอุปสรรคในการเรียนรู้หรือการทำงานเลย

4. การยอมรับในความสามารถ การให้อิสระในการแสดงออกเช่นเดียวกับเด็กปกติทั่วไป จะช่วยลบปมด้อยของตัวเอง ความพิการมิได้สะกิดกันความสามารถของเขาเลย เช่น เด็กพิการทางมือ ไม่มีมือ ก็สามารถใช้อวัยวะส่วนอื่นแทน เช่นปากหรือเท้าในการสร้างสรรค์งานได้เช่นกัน

หลักการสอนศิลปะสำหรับเด็กพิเศษ(เกษร ธิตะจारी,2543)

1. สอนจากสิ่งที่ง่ายที่สุด
2. ใช้ประสบการณ์ตรง
3. ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ตามขีดความสามารถของตน
4. ใช้การเสริมแรง
5. กระตุ้นให้เด็กใช้ความคิด
6. ให้เด็กมีโอกาสแสดงความเป็นผู้นำ
7. ให้เด็กได้เรียนรู้จากเพื่อน มีกิจกรรมทำงานเป็นกลุ่ม
8. ให้โอกาสเด็กเลือกเรียน
9. สอนจากสิ่งที่เด็กคุ้นเคยไปหาสิ่งที่เด็กไม่คุ้นเคย
10. ทบทวนบทเรียนบ่อยๆ
11. แสดงผลงานของเด็กนักเรียน
12. จัดห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้
13. สังเกตเด็กควบคู่ไปกับการสอน

เกษร ธิตะจारी (2543)กล่าวไว้ว่า การสอนศิลปะให้กับเด็กพิเศษ ที่มีความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งเด็กพิเศษที่มีอยู่ในห้องเรียนปกติ เช่น เด็กเกเร เด็กขี้เกียจ เด็กก้าวร้าว เด็กเจ้าอารมณ์ และเด็กที่มีปมด้อยต่างๆ จะเห็นได้ว่าเด็กเหล่านี้ก็มีปัญหาทางด้านพฤติกรรม ที่มีผลต่อการเรียนรู้ไม่น้อยไปกว่าเด็กพิเศษที่มีความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจ ดังที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งปัญหาของเด็กเหล่านี้อาจจะเกิดได้หลายทาง และเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ปัญหาของเด็กในห้องเรียนปกติที่เกิดขึ้นจากปัญหาส่วนตัว ปัญหาทางครอบครัว ปัญหาสภาพแวดล้อม ปัญหาทางสังคมและปัญหาทางโรงเรียน ซึ่งปัญหาต่างๆเหล่านี้ ถ้าปล่อยปะละเลยก็จะกลายเป็นปัญหาใหญ่ยิ่งกว่าเด็กพิการทางกาย ดังนั้น ครูและผู้ปกครองจึงควรเอาใจใส่ดูแลและสังเกตพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อที่จะได้หาทางแก้ไขได้ทันการณ์

เกษร อิตะจारी(2543) กล่าวว่าศิลปะเป็นวิชาหนึ่งที่เด็กทุกๆประเภทสามารถเรียนได้ เพราะมีหลายอย่างหลายประเภทที่เด็กแสดงออกได้อย่างอิสระ เป็นการระบายความรู้สึกที่อยู่ภายในออกมา เช่น การวาดภาพ การระบายสี การประดิษฐ์ การปั้น การพิมพ์ ซึ่งเด็กทุกคนสามารถทำได้ ศิลปะก็เป็นยาชนิดหนึ่งที่ใช้บำบัดคนไข้ที่ป่วยทางกาย ทางใจ ด้วยการลงมือปฏิบัติ เมื่อเพลิดเพลินก็ทำให้หลงลืมความเจ็บป่วย และเมื่อทำได้อีกก็สร้างความพึงพอใจและเกิดความผูกพัน การสร้างสรรค์ก็จะบังเกิดขึ้น ศิลปะไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่ใคร มีแต่จะช่วยให้เกิดความสุขและความภาคภูมิใจเพราะ

1.ศิลปะเป็นการสร้างสรรค์งานที่ช่วยระบายอารมณ์ ผ่อนคลายความเครียด ความโกรธ ความกังวล ช่วยเสริมสร้างจิตใจ ทางด้านสุนทรียภาพและมีความคิดสร้างสรรค์

2.ศิลปะช่วยสร้างความมั่นใจ ความกล้าที่จะแสดงออก ด้วยการระบายความรู้สึกที่มีอยู่ภายในจิตใจออกมาได้เป็นอย่างดีในหลายลักษณะ เช่น การวาด การปั้น การพิมพ์ การประดิษฐ์ และการสร้างสรรค์

3.ศิลปะมีส่วนช่วยในการบำบัด ทำให้เพลิดเพลิน ผูกพันกับการทำงาน ลืมความทุกข์ ความน้อยใจ ความอาย ความกลัวเป็นต้นและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

4.ศิลปะส่งเสริมการจินตนาการ การสร้างสรรค์ ที่ต้องรู้จักแก้ปัญหาการทำงานเพื่อให้ได้งานที่ดี ที่แปลก ไม่ซ้ำแบบใครและสร้างความภูมิใจให้กับตนเอง

5.ศิลปะส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การรวมประสบการณ์เก่ากับประสบการณ์ใหม่ให้เกิดเป็นความคิดใหม่

6.ส่งเสริมการรับรู้ การแยก การรวมชนิด ประเภทของงานศิลปะต่างๆและสื่อสารให้ผู้อื่นรับรู้ได้

แมคอินไทร์(Mcintyre , 1987) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ การใช้กิจกรรมทางศิลปะเพื่อปรับพฤติกรรมของเด็กกำพร้า ” ผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมทางศิลปะสามารถช่วยให้เด็กกำพร้า ลืมความโศกเศร้าและความล้มเหลวของตนเองได้ ทำให้เด็กกำพร้ามีพัฒนาการที่ดีขึ้น สามารถปรับตัวและแก้ไขปัญหาต่างๆได้ดีขึ้น

แฮมมอนด์ (Hammond , 1989) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ การใช้กิจกรรมทางศิลปะเพื่อรักษาอาการเสียสติของหญิงสาวที่ถูกกระทำทางเพศจากบุคคลในครอบครัว ” ผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมทางศิลปะช่วยให้เธอสามารถฟื้นฟูความรู้สึกและปรับสภาพจิตใจได้

เจราซี (Geraci, 1990) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ การใช้กิจกรรมทางศิลปะเพื่อปรับพฤติกรรมของนักเรียนที่มีปัญหาทางด้านอารมณ์และการปรับตัว ” ผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมศิลปะสามารถส่งเสริมให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้นักเรียนรู้สึกภูมิใจในตัวเองและมีพัฒนาการทางสติปัญญาสูงขึ้นอีกด้วย

จากข้อมูลทีกล่าวนมาข้างต้นจะเห็นว่าศิลปะมีความสำคัญสำหรับเด็กพิเศษ ในอันที่จะช่วยส่งเสริมและพัฒนาการในด้านต่างๆของเด็กได้เป็นอย่างดี แต่การจัดกิจกรรมต่างๆจำเป็นต้องมีความเข้าใจในลักษณะเฉพาะของเด็กในแต่ละประเภทก่อน เพื่อที่จะสามารถจัดกิจกรรมศิลปะได้อย่างเหมาะสมกับกลุ่มเด็กต่างๆ แนวคิดในการใช้ศิลปะสำหรับเด็กพิเศษมีหลากหลาย

มะลิฉัตร(2532 ,น.21-25) กล่าวว่า ทฤษฎีทางการใช้ศิลปะสำหรับเด็กพิเศษที่ใช้กันแพร่หลายมีหลายทฤษฎี เช่น ของ ซิลเวอร์ (Silver, 1978) เช็คท์แมน (Shectman,1976) อุลิน (Uhlin,1979)และซิงเกอร์ (Singer,1979) ทฤษฎีแต่ละทฤษฎีใช้ต่างกรณีกัน เช่น ทฤษฎีของซิลเวอร์ใช้ในการบำบัดกับเด็กที่หย่อนสมรรถภาพทางการพูดและเขียนอ่าน อันเนื่องมาจากปัญหาทางอารมณ์ แต่มีสมรรถภาพทางการเห็นและการเคลื่อนไหวที่ดี ซิลเวอร์เน้นการบำบัดโดยให้เด็กสำรวจและแสวงหาจากกระบวนการทำงานศิลปะ เช่นในกิจกรรมวาดเขียน จะเน้นรูปแบบทางศิลปะมากกว่าเนื้อหา คือเน้นที่สี รูปร่างมากกว่าเรื่องราวและเสริมกระบวนการด้านศิลปะปฏิบัติด้วยภาษา การบำบัดนี้จะมีผลในการปรับสมดุลย์ทางด้านอารมณ์ของเด็ก ปิยฉัตร เรื่องพิเศษ ฟินนี (อ้างถึงใน American Art Therapy Association,Inc Newsletter,1979) ศิลปะบำบัดเป็นวิชาชีพด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยใช้อุปกรณ์ สีต่างๆ การวาดภาพ เป็นสื่อในการแสดงออก กระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานศิลปะ ความหมายและคำบอกเล่าของผู้ที่สร้างผลงาน สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาในด้านบุคลิกภาพ ความสามารถ นิสัยและสภาพจิตใจ ความสนใจ ความกังวล และความขัดแย้งในตัวเอง การทำศิลปะบำบัดนั้นเพื่อส่งเสริมการศึกษา การเสริมสร้างความเข้าใจในบทบาทของตนเอง ทางด้านความคิดและสติปัญญา

การสื่อสารสัมพันธ์ การแก้ปัญหา การลดความหวั่นเกรง ความเครียด การช่วยให้เข้าใจถึงสถานะความเป็นจริงและการเสริมสร้างความมั่นใจในตัวเอง

เคนและโคล (Cane, 1951, Cole, 1940 อ้างถึงใน พรจิตร์ ธนจิตศิริพงศ์ ,2543) กล่าวว่า ในขณะที่มีการพัฒนากระบวนการศิลปะในด้านสุขภาพจิตนั้น นักการศึกษาก็ได้พยายามค้นหาคุณค่าของการแสดงออกทางศิลปะอย่างอิสระในโรงเรียน นักศึกษาศึกษาที่มีหัวก้าวหน้าต่างลงความเห็นว่า ศิลปะเป็นส่วนสำคัญในการศึกษาสำหรับเด็ก เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาสุขภาพ รวมทั้งพัฒนาการรับรู้และความรู้สึกที่ดี นอกจากนี้ที่นักการศึกษาบางท่าน ยังมีความเห็นว่าการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ช่วยให้เด็กสามารถจัดการกับความข้องใจ และเกิดความเข้าใจในตนเองได้ โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1957) ได้พัฒนาการบำบัดโดยศิลปศึกษา (Art education therapy) สำหรับเด็กพิการ และในเวลาเดียวกัน ฮิล (Hill, 1945) ก็ได้นำศิลปะมาใช้ในการบำบัดผู้ป่วยในโรงพยาบาลทั่วไป และอีริกสัน (Erikson, 1976) นำศิลปะมาใช้ในการวิเคราะห์และในการบำบัดทางจิต

กระบวนการทางศิลปะสำหรับเด็กพิเศษ

รูบิน (Rubin, 1984, p.77-89 อ้างถึงใน พรจิตร์ ธนจิตศิริพงศ์,2543) ได้สรุปขั้นตอนศิลปะสำหรับเด็กพิเศษ โดยรวบรวมจากประสบการณ์ดังนี้คือ

1. ขั้นตอนการทดลอง (Testing) เด็กจะไม่แน่ใจในความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ที่เพิ่งรู้จัก จึงเกิดการทดสอบขึ้นได้หลายรูปแบบ เช่น การเรียกร้องขออุปกรณ์เพิ่มเติม การเรียกร้องความสนใจ การจำกัดเวลา และพฤติกรรมที่เป็นปัญหาอื่น ๆ ในระหว่างการบำบัด สิ่งสำคัญคือผู้ให้การปรึกษาต้องรักษาเวลาให้เสร็จสิ้นตรงตามที่กำหนดไว้ สื่อสารให้เข้าใจชัดเจนถึงประโยชน์ที่เด็กจะได้รับสร้างสัมพันธ์ที่ดี โดยการแสดงออกถึงความใจดี ใจเย็น และการให้อภัย ใ้ทำอะไรก็ตามการกระทำดังกล่าวเป็นเพียงการสร้างความพึงพอใจแก่เด็กเท่านั้น ยังไม่สามารถสร้างความรู้สึกปลอดภัยเพื่อการแสดงออกอย่างเปิดเผยได้

ในขั้นตอนแรก จึงเป็นการพัฒนาความไว้วางใจและการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี โดยการสร้างความพึงพอใจให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงการขู่ (threatening) ช่วยเหลือให้เด็กได้เรียนรู้ถึงสิ่งที่

คาดหวังจากเขาในการแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนเองผ่านทางผลงานศิลปะ อย่างไรก็ตามการตีความ (interpretation) และการเผชิญหน้า (Confrontation) ยังไม่ควรนำมาใช้ในขั้นตอนนี้

2.ขั้นความไว้วางใจ (Trusting) ขั้นตอนนี้ใช้เวลาแตกต่างกันในเด็กแต่ละคน ซึ่งผู้ให้คำปรึกษาควรมีความอดทนเป็นพิเศษ ในแต่ละครั้งของการปฏิบัติ ควรรักษาความสม่ำเสมอในรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ รวมทั้งบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น สถานที่ เวลา การจัดวางอุปกรณ์ ขั้นตอนที่ท้าทายการทำความสะดวกอุปกรณ์ และการกล่าวหา ซึ่งเด็กสามารถคาดการณ์ได้ว่าจะทำอะไรต่อไป เนื่องจากมีความไม่แน่นอน และความวิตกกังวลอยู่มากเพียงพอแล้วในเด็กที่มีปัญหาทางจิตใจ จึงไม่ควรเพิ่มความรู้สึกไม่แน่นอนให้แก่เด็กอีก

การป้องกันไม่让孩子รู้สึกถูกคุกคามและถูกหักหลังเป็นสิ่งจำเป็นมาก จึงควรจัดช่วงเวลาให้ดี ในระหว่างให้คำปรึกษา ถ้ามีการจดบันทึกควรจะอธิบายให้ชัดเจนถึงวัตถุประสงค์ และการรักษาข้อมูลเป็นความลับ เพราะเด็กจะกลัวและระแวงได้ ดังนั้นจึงไม่ควรเปิดเผยความลับของเด็กให้ผู้ใดทราบ ไม่ว่าจะเป็น พ่อแม่ ครูที่โรงเรียน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก

ความรู้สึกไว้วางใจจะค่อย ๆ พัฒนาทีละน้อยและอาจถดถอยได้ภายใต้ความรู้สึกกดดัน ซึ่งจะแสดงออกโดยพฤติกรรมและการปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้คำปรึกษา โดยเฉพาะในระหว่างการเล่น และยังสังเกตได้จากสัญลักษณ์ที่ใช้ในภาพวาดอีกด้วย

3.ขั้นการเสี่ยง (Risking) เป็นการเปิดเผยความคิดความรู้สึกทุกอย่างที่ฝังอยู่ในใจเด็ก หรือบางครั้งตัวเด็กเองก็ยังไม่เคยรู้สึกตัวมาก่อน เด็กจะระบายความคิดความรู้สึกผ่านภาพวาดอย่างเปิดเผย กล้าลองกล้าเสี่ยง

4.ขั้นตอนการติดต่อสื่อสาร (Communication) ในการสร้างความไว้วางใจ และกระตุ้นให้เด็กกล้าที่จะเผชิญกับความกลัวภายใน จำเป็นต้องอาศัยวิธีการสื่อสารโดยการใช้วาจาและท่าทางอาจใช้เวลานานในการลองผิดลองถูกว่าจะค้นพบความหมายภาพพจน์ และกรอบแห่งการอ้างอิงของเด็กแต่ละคนที่แตกต่างกัน ซึ่งจะยากมากขึ้นในเด็กที่มีปัญหาด้านการพูด เด็กปัญญาอ่อน และเด็กที่มีปัญหาทางจิต

5.ขั้นการเผชิญหน้า (Facing) นับเป็นขั้นตอนที่ยากที่สุด ซึ่งต้องพิจารณาถึงความพร้อม ของเด็กที่จะยอมรับความจริงหรือไม่ วิธีการเผชิญหน้าจึงควรดัดแปลงตามความเหมาะสมของเด็กแต่ละคนเพื่อช่วยให้เด็กเห็นความเกี่ยวข้องของความหมายในภาพวาดกับตัวเอง ดังนั้นการเผชิญหน้าที่จะนำมาซึ่งความจริงอันเจ็บปวด จึงต้องใช้เวลานานในขณะที่เด็กพยายามหลีกเลี่ยงความจริง ความเข้าใจและการยอมรับผู้ให้คำปรึกษาในโลกการป้องกันตัว

ของเด็กใน ขั้นตอนนี้ จึงมีความสำคัญพอ ๆ กับการให้ความเข้าใจในการแสดงออกของเด็กจากภาพวาดในขั้นตอนที่ผ่านมา

6.ขั้นความเข้าใจ (Understanding) หลังจากผ่านพ้นความสับสนในตัวเอง เป็นจุดที่เด็กเข้าใจความสับสนที่ซ่อนอยู่ภายในใจหลังจากที่ได้รับการเปิดเผยและการเผชิญหน้าแล้ว

7.ขั้นการยอมรับ (Accepting) เด็กจะยอมรับความคิดความรู้สึกทั้งที่ดีและไม่ดีของตัวเอง

8.ขั้นการรับมือ (Coping) ให้เด็กตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง (Self-esteem) และพร้อมที่จะรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้น

9.ขั้นการยุติการให้คำปรึกษา (Separating) ขั้นตอนสุดท้ายของการให้คำปรึกษาการบอกเล่าที่ดีช่วยสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่เด็กในการดำเนินชีวิต

แท้จริงแล้วในแต่ละขั้นตอนจะมีการแยกจากกันอยู่ในตัว เช่น การแยกความจริงจากความฝันหรือการแยกปม (Conflict) ที่ทำให้ไม่สบายใจออกจากตัวเด็ก สิ่งสำคัญคือความไว้วางใจที่จะทำให้เด็กเปิดเผยตนเองผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ โดยผู้ให้คำปรึกษาให้การยอมรับและพยายามที่จะเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อเข้าสู่โลกภายในของเด็กและช่วยให้เขาค้นพบตัวตนที่แท้จริงผ่านทางศิลปะ

โลเวนเฟลด์ (1957,p.45) ได้กล่าวถึงกระบวนการของศิลปะสำหรับเด็กพิเศษว่าเป็นการนำกิจกรรมสร้างสรรค์มาใช้เป็น เครื่องมือที่จะให้ผู้รับการปรึกษาตระหนักในตนเอง (Self Realization) สิ่งสำคัญคือการทำให้เด็กตระหนักและยอมรับความจริงเกี่ยวกับตนเอง เพื่อนำไปสู่การแสดงตนอย่างเปิดเผย ผู้ให้คำปรึกษาไม่ควรตีความจากสัญลักษณ์ใด ๆ จนกว่าเด็กจะยอมรับตนเอง เขาได้กำหนดขั้นตอนต่างๆในการใช้ศิลปะสำหรับเด็กพิการ ซึ่งพัฒนาขึ้นจากประสบการณ์ของเขาเอง ทั้งนี้ในกรณีเด็กที่มีลักษณะต่างกัน สามารถลดขั้นตอนบางขั้นไปได้ แล้วแต่ความพร้อมของเด็กแต่ละคน

1.ขั้นการศึกษาประวัติ (Case History) ผู้ให้คำปรึกษาควรศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ปัญหาทางร่างกายและด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้รับการปรึกษาให้มากที่สุด ซึ่งจะมี ความสำคัญต่อการทำความเข้าใจเบื้องต้น

2.ขั้นการสังเกต (Observation) เป็นขั้นที่ต้องใช้ความขยันหมั่นเพียรในการสังเกตตาม

เกณฑ์ดังนี้

2.1 ประเภทของความพิการ

2.2 อาการของความพิการว่าหนักเบาเพียงใด

2.3 ปฏิกริยาที่ผู้รับการปรึกษามีต่อความพิการ

3.ขั้นการสร้างมิตรไมตรี (Establishment of rapport) ความรู้สึกแรกที่ควรแสดงออกคือความเห็นใจ (Empathy) ความรู้สึกความเข้าใจเกี่ยวกับผลจากอาการบกพร่องต่าง ๆ โดยทั่วไปประกอบกับข้อมูลส่วนตัวของผู้รับคำปรึกษาจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ซึ่งการให้ความรู้สึกอันอบอุ่นจะนำไปสู่สายสัมพันธ์ที่ดีที่สุดในที่สุด

4.ขั้นการทำความคุ้นเคยกับอุปกรณ์ (Acquaintance with the art medium) สำหรับเด็กที่ไม่เคยชินกับอุปกรณ์ที่มีความหมายระหว่างอุปกรณ์ศิลปะและความคิดสร้างสรรค์

5.ขั้นการก่อตั้งสายสัมพันธ์สู่ขบวนการสร้างสรรค์ (Establishment of relationship to creative process) กระตุ้นให้เด็กสร้างสายสัมพันธ์จากโลกภายในตัวเองสู่โลกภายนอก ยกตัวอย่างเช่น การให้เด็กตะโกนให้ดังที่สุด ผู้ให้คำปรึกษาจะกล่าวว่า "หนูกำลังตะโกน หนูรู้สึกเหนื่อยไหม ปากของหนูเป็นอย่างไร เมื่อตะโกนลั่นที่อยู่ไหนรู้สึกอย่างไร " เป็นต้น เช่นเดียวกับการทำงานศิลปะ ที่เปิดโอกาสให้เด็กเริ่มแสดงตนต่อโลกภายนอก โดยผู้ให้คำปรึกษาเป็นผู้กระตุ้นให้เด็กได้เปิดเผยตัวเองดังกล่าว

6.ขั้นการนิยามตนเอง (Establishment of self-identification) การที่ผู้รับคำปรึกษาสามารถนำตัวเองเข้าสู่ขบวนการสร้างสรรค์มากเท่าใด โอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการให้คำปรึกษาก็จะมีมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการที่ผู้รับคำปรึกษาสามารถนำตนเองเข้าสู่อารมณ์ร่วม (emotional involvement) ได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งที่มาของอารมณ์ร่วมเกิดจากขบวนการทำงานและผลงานที่สร้างขึ้น เด็กบางคนสามารถค้นพบตัวเองได้มากขึ้นเรื่อย ๆ จากการทำงานและขณะที่ได้อธิบายเกี่ยวกับตนเองในแนวความคิดรวบยอด(Concept)และเปรียบเทียบตนเองในภาพวาดความรู้สึกร่วมระหว่างตัวเองและผลงานเกิดเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ บางครั้งเด็กจะรู้สึกพอใจกับข้อเท็จจริงที่ค้นพบเกี่ยวกับตนเองและการเผชิญหน้า (confrontation) ซึ่งนับเป็นการเสริมแรงได้

ในขั้นตอนแห่งการนิยามตนเอง (self identification) แบ่งออกเป็นระยะดังนี้

6.1 ระยะพหามัว (Diffuse concept formation) การแสดงออกยังไม่ชัดเจนในแนวความคิดและไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับประสบการณ์เท่าใดนัก อาจเป็นภาพแห่งการยึดติดในรูปแบบที่ซ้ำๆกัน (stereotype repetition) บางครั้งไม่มีแนวความคิดหรือติดต่อกันเป็นเรื่องราวไม่ค่อยได้

6.2 ระยะเวลาเริ่มต้นความหมาย (Greater coherence) เริ่มมีแนวความคิดที่สื่อออกมาได้ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการยึดติดอยู่กับสัญลักษณ์ใดสัญลักษณ์หนึ่ง ซึ่งการยึดติดนี้แสดงให้เห็นว่าผู้รับคำปรึกษาไม่สามารถเชื่อมโยงตนเองเข้ากับประสบการณ์ได้

6.3 ระยะเวลาการแสดงออกที่หลากหลาย (Greater variability in expression) ผู้รับคำปรึกษาสามารถเชื่อมโยงตนเองเข้ากับสิ่งที่เป็นตัวแทนได้อย่างมีรายละเอียดที่ชัดเจน ในขั้นนี้ผู้รับคำปรึกษามักจะพบตนเองจากการที่ได้แสดงออก แต่ทั้งนี้ความรู้สึกอิสระในการแสดงออกบางครั้งจะขัดแย้งกับพฤติกรรมที่เป็นจริง ทำให้รู้สึกเหมือนมีบุคคลสองอย่าง ซึ่งมักจะเกิดขึ้นเสมอในการปฏิบัติงานและเป็นสิ่งที่ผู้ให้คำปรึกษาไม่ควรมองข้ามเนื่องจากเป็นผลที่ได้จากการพัฒนาตนเองของผู้รับคำปรึกษาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในห้องปฏิบัติการ ซึ่งแตกต่างกับโลกความจริงภายนอกที่ให้ความเป็นศัตรูมากกว่าความเป็นมิตร

6.4 ระยะเวลาความต้องการแสดงออกอย่างอิสระ (Individual's desire to express himself freely) ผู้รับคำปรึกษาจะบรรลุถึงการแสดงออกอย่างอิสระ สามารถค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างอดีตและปัจจุบันได้เป็นอิสระจากการยึดติดในรูปแบบและสามารถฉาย (project) ตนเองสู่การแสดงออกในภาพวาด

7. ขั้นพัฒนาการความผูกพัน (The development of an attachment) ขณะที่การปฏิบัติงานได้พัฒนาประสิทธิภาพมากขึ้นเรื่อย ๆ จะเกิดความผูกพันระหว่างผู้รับคำปรึกษาและผู้ให้คำปรึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซิกมันด์ ฟรอยด์ เรียกความผูกพันนี้ว่าการถ่ายทอด (transfer) เป็นผลจากการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้คำปรึกษาและผู้รับคำปรึกษาและเป็นผลจากการปลดปล่อยข้อจำกัดในตัวเอง ความรู้สึกผูกพันนี้เป็นสิ่งที่แสดงถึงประสิทธิภาพของการให้คำปรึกษา ที่ผู้ให้คำปรึกษาสามารถสร้างไมตรี (rapport) ที่ดีได้สำเร็จ และแสดงถึงความคิดความรู้สึกที่หลั่งไหลออกมาอย่างท่วมท้น เป็นความผูกพันที่คล้ายคลึงกับความผูกพันของแม่กับลูก บุคลิกใหม่อาจจะเกิดขึ้นในช่วงนี้

เป็นที่น่าสังเกตว่าภาพที่แสดงออกมาถ้ามีความซับซ้อนมากขึ้นเพียงใด ก็จะมี ความอิสระและความรู้สึกต้องการแสดงออกที่เป็นธรรมชาติมากขึ้นเท่านั้น ความสำเร็จของการปฏิบัติงานจึงอยู่ที่ความต้องการแสดงออกอย่างเป็นธรรมชาติ ถึงความลึกซึ้งที่ซ่อนอยู่ภายใน จุดมุ่งหมายของศิลปะสำหรับเด็กพิเศษ คือ ช่วยให้เด็ก ได้ค้นพบตนเองด้วยการกล้าเผชิญกับความยากลำบากของตนเอง เป็นการทำให้เด็กพิการได้ค้นพบความสามารถพอกับข้อจำกัดในความสามารถ ค้นพบความอิสระพอกับการพึ่งพา

8. **ขั้นละลายความผูกพัน (The dissolution of the attachment)** ในการบำบัดใดๆก็ตามจะไม่ประสบความสำเร็จหากผู้รับคำปรึกษาไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องถอดถอนความรู้สึกผูกพันที่ได้สร้างขึ้น หากกระทำอย่างเร่งด่วนอาจเกิดความถดถอยในกระบวนการได้ จึงควรถอดถอนทีละน้อย วิธีที่ดีคือ การกระจายความผูกพัน (distribute the attachment) ไปสู่มุบุคคลอื่นๆโดยการจัดห้องเรียนศิลปะที่มีบุคคลอื่นมาร่วมเรียนด้วยและให้ใครคนหนึ่งในจำนวนนี้ทำหน้าที่แทนผู้ให้คำปรึกษาแล้วแต่กระจายสู่มุบุคคลอื่น ๆ ในกลุ่มจนผู้รับคำปรึกษาสามารถเป็นที่พึ่งของตนเองได้

อย่างไรก็ตามขั้นตอนต่างๆเหล่านี้เป็นเพียงการรวบรวมจากประสบการณ์เท่านั้น การนำไปประยุกต์ใช้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของเด็กแต่ละคน

2. ความสัมพันธ์ของการแสดงออกทางด้านความรู้ความเข้าใจและทางด้านอารมณ์

การแสดงออกทางด้านความรู้ความเข้าใจ

กิลฟอร์ด (Gilford ,1967) กล่าวว่า ความรู้ความเข้าใจหมายถึงความสามารถที่เห็นสิ่งเร้าแล้วเกิดการรับรู้ เข้าใจในสิ่งนั้นและบอกได้ว่าสิ่งนั้นคืออะไร

ความรู้ความเข้าใจ(cognition) หมายถึง การรับรู้สิ่งที่เข้าใจ (พจนานุกรมภาษาอังกฤษฉบับออกซฟอร์ด,1994)

บุญศิริ สุวรรณเพชร (2538) กล่าวว่าความรู้คิดหมายถึงการรู้ทุกชนิด รวมทั้งการรับรู้ การจำได้ การใช้จินตนาการ การตัดสินใจ และการให้เหตุผล เป็นกระบวนการทางจิตใจที่ทำให้บุคคลรู้ และได้รับความรู้

ความรู้ความเข้าใจเป็นรูปแบบของกระบวนการทางปัญญา หมายถึง กระบวนการภายในสมองที่เกี่ยวข้องกับการค้นหา การคัดเลือก การรับรู้ การจำ การคิด และการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยผ่านประสาทสัมผัสและแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม (กองวิจัยทางการศึกษา, 2531)

นักจิตวิทยาากลุ่มปัญญานิยม (Cognitivism) หลายท่าน เช่น เพียเจต์ บรูเนอร์ ออชเบล กาเย่ และทอร์แรนซ์ มีความเห็นคล้ายคลึงกันว่า กระบวนการทางปัญญาเป็นกระบวนการภายในสมอง หรือภายในสมอง หรือภายในจิตใจมนุษย์ ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการรับรู้ การจำ การคิด และการแก้ปัญหาต่าง ๆ (กองวิจัยทางการศึกษา, 2531)

ดรายเดน และโกลเดน (Dryden and Golden, 1987) p.1) กล่าวถึงกระบวนการทางปัญญาว่ามีความสำคัญมาก เพราะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างสิ่งเร้าอารมณ์และพฤติกรรม โดยหมายถึง ความคิด ความหมาย จินตภาพ ความเชื่อ ความคาดหวัง การระบุเหตุ เป็นต้น

จากการที่มีผู้ให้ความหมายของความรู้คิดและกระบวนการทางปัญญาต่าง ๆ กัน สรุปได้ว่า ความรู้ความเข้าใจ หมายถึง กระบวนการภายในสมองที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ การจำ การใช้จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ การคัดเลือก และการใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยผ่านประสาทสัมผัส และแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (1979) ได้อธิบายว่าความคิดความเข้าใจของบุคคลเกิดจากการที่บุคคลพยายามปรับตัวให้อยู่ในภาวะสมดุลเมื่อมีการปะทะกับสิ่งแวดล้อม และสติปัญญา ของบุคคลจะมีพัฒนาการไปตามลำดับขั้น

การแสดงออกทางด้านอารมณ์

วิลเลียม เจมส์ (William James) ได้ให้ความหมายของอารมณ์ตามทฤษฎีของเจมส์แลงจ์ว่า “ร่างกายของบุคคลจะมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อได้รับการรับรู้ ความรู้สึกของบุคคลที่ตรงกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกายคือ อารมณ์” หรือกล่าวได้ว่า อารมณ์จะเกิดขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ตามลำดับดังนี้ (1) การรับรู้สิ่งเร้า (2) การตอบสนองของอวัยวะภายใน (3) การมีอารมณ์ (Sartain, 1973)

อาร์โนลด์ (Arnold, 1960) ได้นิยามอารมณ์ว่า “เป็นความรู้สึกที่จะเข้าหาบางอย่างเมื่อได้ประเมินว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือมีประโยชน์ และความรู้สึกที่จะถอยหนีเมื่อได้ประเมินว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี

หรืออันตราย” ซึ่งคำนิยามนี้ได้จากทฤษฎีที่คำนึงถึงองค์ประกอบเชิงความคิดความเข้าใจ (Cognitive) และสรีระที่มีต่ออารมณ์ สิ่งที่ทฤษฎีได้เน้นคือการประเมิน (Appraisal)

ลาซารัส (Lazarus, 1970) ได้ให้ความหมายของอารมณ์ทำนองเดียวกับอาร์โนลด์ และได้เสนอแนวทศนะเพิ่มตามทฤษฎีอารมณ์ว่า บุคคลจะประเมินสิ่งเร้าต่างๆ ตามที่เห็นว่าเหมาะสมและสำคัญ ดังนั้นการตอบสนองเชิงอารมณ์ต่างๆจึงขึ้นกับการคิดการเข้าใจเฉพาะบางอย่าง หรือขึ้นกับการประเมิน และการตอบสนองเชิงอารมณ์มี 3 ระดับ คือ ระดับพฤติกรรมสรีระ และการคิดการเข้าใจ

กูด (Good, 1973,p.100) ได้ให้นิยามของอารมณ์ว่าเป็นลักษณะทั่ว ๆ ไปของพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและความรู้สึกของแต่ละบุคคลซึ่งพฤติกรรมทั้งหมดมีความสัมพันธ์กัน

ไอซาร์ด(Izard, 1971,p.185)ได้ให้นิยามของอารมณ์ว่าเป็นลักษณะทั่วไปของพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายประสาทสัมผัส และปรากฏการณ์ของลักษณะท่าทาง

สุชา จันทรเอม และสุรางค์ จันทรเอม (2515, p.76) ได้ให้นิยามของอารมณ์ไว้ว่า คือสถานะความหวั่นไหวของร่างกายเป็นความรู้สึกรุนแรงที่ทำให้ร่างกายปั่นป่วน และแสดงพฤติกรรมออกมาไม่เป็นปกติ พฤติกรรมที่แสดงออกมักรุนแรงกว่าธรรมดา และมักควบคู่ไปกับการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ

สุรินทร์ สุทธิชาติพิทย์ (2527) กล่าวว่า “อารมณ์เป็นภาวะที่อินทรีย์ได้รับแรงกระตุ้นจากสิ่งเร้า ทำให้ร่างกายมีปฏิกิริยาตอบโต้ และจิตมีการเคลื่อนไหวตื่นตัวในระดับที่รุนแรงกว่า ความรู้สึกเช่น อารมณ์โกรธ เกลียด กลัว รัก อิจฉา และขัดแย้ง เป็นต้น อารมณ์จึงมีผลต่อพฤติกรรม ถ้าคนเราไม่มีอารมณ์ก็จะมีพฤติกรรมที่เฉื่อยชา”

สรุปได้ว่าอารมณ์หมายถึง สถานะความหวั่นไหวของร่างกายในภาวะที่อินทรีย์ได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้า ผ่านการรับรู้และการประเมินทำให้เกิดการตอบสนองของอวัยวะภายในและจิต มีการตื่นตัวในระดับที่รุนแรง

ทอมป์สัน (Thompson, 1962) กล่าวว่า ระหว่าง 2 ปีแรกของชีวิต ทารกแรกเกิดจะมีสภาวะอารมณ์ตื่นตัว (Excitement) ตอบสนองต่อสิ่งเร้ารอบข้าง อารมณ์ตื่นตัวนี้จะพัฒนาไปเรื่อยๆและนำไปสู่อารมณ์หลัก 2 ด้าน คือ อารมณ์พอใจเป็นสุข (Delight) และอารมณ์ไม่พอใจเป็นทุกข์ (Distress) โดยที่เด็กจะแสดงอารมณ์พอใจออกมาด้วยการผ่อนคลาย (Relax) การยิ้ม การออกเสียงรับตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เขาพอใจ ส่วนอารมณ์ที่ไม่พอใจ เด็กจะแสดงออกมาโดยการร้องไห้ อายุประมาณ 6 เดือน อารมณ์ไม่พอใจจะแยกออกมาเป็นอารมณ์อื่น ๆ คือ อารมณ์กลัว ขยะแขยง และโกรธ เมื่ออายุประมาณ 12 เดือน อารมณ์พอใจก็จะแยกออกมาเป็นอารมณ์ย่อย ๆ คือ อารมณ์ร่าเริงยินดีต่อเหตุการณ์หรือสิ่งของอารมณ์รักต่อผู้อื่น อายุ 18 เดือน อารมณ์ไม่พอใจจะแสดงออกมาเป็นอารมณ์อิจฉาริษยา เมื่ออายุ 5 ขวบจะเกิดอารมณ์ย่อยขึ้นอีกคือ ความรู้สึกละอาย วิตกกังวล ผิดหวัง และริษยา แต่เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่คนเราจะมีการแสดงออกแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับวุฒิภาวะ และการเรียนรู้ในช่วงวัยเด็กและวัยรุ่นของแต่ละบุคคล

ซาเทนและคณะ (Satain et al, 1973) กล่าวว่าอารมณ์ที่เกิดขึ้นจะมีคุณลักษณะร่วมกัน 3 ประการคือ

- 1.การเปลี่ยนแปลงทางสรีระ (Physiological Change) เช่น อัตราการเต้นของหัวใจ อัตราการหายใจ ขนลุก เป็นต้น
- 2.พฤติกรรมการแสดงออกทางอารมณ์ (Behavioral Expression of Emotion) เช่น การแสดงออกทางสีหน้า และเสียง
- 3.ประสบการณ์ทางอารมณ์ (Emotional Experiences) ประสบการณ์ส่วนตัวของบุคคลที่ต่างกัน ทำให้การรับรู้อารมณ์ที่เกิดขึ้นต่างกัน

โคล (Cole, 1948, p.120) แบ่งประเภทของอารมณ์ โดยพิจารณาจากพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกเมื่อเกิดอารมณ์เป็น 3 ประเภท คือ

1. อารมณ์ที่นำไปสู่พฤติกรรมก้าวร้าว (Aggressive Behavior) ได้แก่ โกรธ ริษยา เกลียด หรือ แค้น ฯลฯ

2. อารมณ์ที่นำไปสู่พฤติกรรมยับยั้งหรือปกป้อง (Inhibitory or Defensive Behavior) ได้แก่ กังวลใจ เสียใจ ฯลฯ

3. อารมณ์ที่นำไปสู่พฤติกรรมสนุกสนานร่าเริง (Joyous Behavior) ได้แก่ ตื่นเต้น ดีใจ รัก พอใจ

ทอมคินส์ (Tomkins, 1962) กล่าวถึงอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ 2 ประเภท คือ อารมณ์ทางบวกและอารมณ์ทางลบ อารมณ์ทางบวก 3 ประเภท ได้แก่ ความสนใจ ความประหลาดใจ และความสนุกสนาน ส่วนอารมณ์ทางลบ 5 ประเภท ได้แก่ อารมณ์ปวดร้าว กลัว ละอาย ขยะแขยงขุ่นเคือง นอกจากนี้ พลุทซิค (Plutchik, 1980) แบ่งอารมณ์พื้นฐานออกเป็น 8 ประเภท คือ กลัว ประหลาดใจ เศร้า ขยะแขยง โกรธ คาดหวัง สนุกสนาน และยอมรับ

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า อารมณ์มีหลายประเภท ดังด้านบวกและลบ อารมณ์โกรธเป็นอารมณ์ทางด้านลบ อันเป็นที่มาของความก้าวร้าว นอกจากนี้การเกิดอารมณ์ ยังเป็นที่มาของการเปลี่ยนแปลงทางสรีระและการเกิดพฤติกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการแสดงออกของอารมณ์

แม้ว่าการแสดงออกของอารมณ์จะเป็นสิ่งที่มีมาตั้งแต่กำเนิด แต่การเรียนรู้ทำให้คนเราต้องปรับตัวตามสถานการณ์ แนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกของอารมณ์มีดังนี้(พรจิตร ธนจิตศิริพงศ์ ,2543)

1. แนวคิดด้านวัฒนธรรม (The Cultural Perspectives)

ลาซารัส (Lazarus, 1975,p.51) กล่าวว่า วัฒนธรรมมีส่วนในการปั้นแต่งการแสดงออกทางอารมณ์ของบุคคล เช่น วัฒนธรรมญี่ปุ่นจะสอนไม่ให้เกิดอารมณ์เศร้าโศกต่อคนแปลกหน้า เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่น่าละอายากทำให้ผู้อื่นมีอาการเศร้าโศกด้วย ในขณะที่วัฒนธรรมตะวันตกจะตำหนิบุคคลที่ไม่แสดงความเศร้าโศกออกมาว่าเป็นคนเย็นชา ไม่มีความใส่ใจต่อสิ่งที่เกิดขึ้น

ตรงข้ามกับชายไทยและอเมริกันจะไม่ร้องไห้หลังน้ำตาให้ใครเห็นในที่สาธารณะ ยกเว้นในกรณีที่ มีความสะเทือนใจอย่างรุนแรง ขณะที่ชาวอิตาลีจะแสดงออกมา

ฟรีจดา (Frigda, 1958) ได้กล่าวถึงกฎแห่งการแสดงออก (Display Rules) ว่าเป็น เทคนิคที่บุคคลเรียนรู้จากสังคมตั้งแต่เริ่มแรกของชีวิต เพื่อจัดการและควบคุมการแสดงออก เทคนิคดังกล่าวแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1.1 การลดความเข้ม (De-Intensity) ของการแสดงออกทางอารมณ์ เช่น บางครั้ง เรารู้สึกตกใจมากเมื่ออยู่กับผู้อื่น เราก็จะพยายามทำให้มองเสมือนว่ามีความตกใจปานกลางหรือ เล็กน้อยเท่านั้น

1.2 การเพิ่มความเข้ม (Over-Intensity) ของการแสดงออกทางอารมณ์ คือการ แสดงอารมณ์มากกว่าที่รู้สึกจริงเพื่อให้ผู้อื่นสังเกตเห็น

1.3 การทำให้ดูเหมือนว่าไม่เกิดอารมณ์หรือเป็นกลาง (Natural)

1.4 การปิดบังความรู้สึกที่แท้จริงให้มากเท่าที่จะทำได้ ด้วยการแสดงอารมณ์อื่นมา ปิดบังความรู้สึกที่แท้จริง เช่น เสแสร้งว่าตนมีความสุขทุกอย่างที่รู้สึกแล้ว

จากแนวคิดดังกล่าว บุคคลจะสามารถควบคุมการแสดงอารมณ์ออกมาตามระดับการ ยอมรับของสังคม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เรียนรู้และสั่งสมมานาน อารมณ์ที่แท้จริงบางครั้งจึงไม่ได้รับการ ถ่ายทอดออกมาให้เห็น หากอารมณ์ที่เกิดขึ้น มีปริมาณมากเกินไปและไม่ได้แสดงออกอาจ นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งของจิตใจที่รุนแรงได้

2.แนวคิดด้านความรู้ความเข้าใจ (The Cognitive Perspectives)

ลาซารัส (Lazarus, 1991) กล่าวว่าในชีวิตประจำวันคนเราจะอาศัยการรับรู้ การ คาดคิด และการประเมินสิ่งเร้าภายนอก ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสรีระ และเกิดอารมณ์ความรู้สึกต่อสถานการณ์เร้า ส่งผลเป็นปฏิกิริยาสนอง อารมณ์เป็นภาวะอัตนัย (Subjective) ที่มี กระบวนการคิด (Cognitive Process) เข้ามาเกี่ยวข้อง องค์ประกอบของกระบวนการคิด ได้แก่ การประเมิน (Appraisal) และการประเมินซ้ำ (Reappraisal) ซึ่งทำให้คนเรามีการตอบสนอง หรือ แสดงออกทางอารมณ์แตกต่างกัน สามารถแบ่งลักษณะการแสดงออกทางอารมณ์เป็น 2 ประเภท

คือ การแสดงพฤติกรรมที่มีลักษณะของการเข้าหา (Approach) และการแสดงพฤติกรรมที่มีลักษณะของการหลีกเลี่ยง (Avoidance) ต่อสิ่งเร้าที่กระตุ้นให้เกิดอารมณ์

นอกจากนี้ลาซารัส ได้อธิบายถึงกระบวนการพื้นฐาน 2 ประการ เกี่ยวกับการแสดงออกทางอารมณ์ของบุคคลดังนี้คือ

2.1 การแสดงออกโดยตรง (Direct Actions) เมื่อมีสิ่งเร้าเกิดขึ้น จะต้องมีการประเมินติดตามมา หากเป็นสถานการณ์เร้าที่บุคคลประเมินว่าน่าพอใจ บุคคลจะแสดงอารมณ์ออกมาโดยตรง เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ แต่ถ้าการประเมินนั้นบุคคลพบว่าสถานการณ์เร้านั้นไม่น่าพอใจหรือไม่พึงปรารถนา บุคคลจะพยายามลดกำจัดความไม่พึงปรารถนาดังกล่าวด้วยการต่อสู้กับสถานการณ์หรืออาจหลบเลี่ยงจากสถานการณ์นั้น หากบุคคลไม่สามารถแสดงอารมณ์และพฤติกรรมออกมาได้โดยตรง เขาก็จำเป็นต้องประเมินสถานการณ์ซ้ำอีกครั้ง

2.2 การประเมินซ้ำ (Reappraisal) เป็นกระบวนการที่ย้ำถึงความสำคัญของกระบวนการคิดว่ามีอิทธิพลต่อการกระตุ้น หรือลดการแสดงออกทางอารมณ์ของบุคคลได้ ซึ่งการประเมินซ้ำเป็นไปได้ทั้งจากแง่บวกไปหาแง่ลบ หรือเป็นการประเมินจากแง่ลบไปยังแง่บวก โดยสอดคล้องกับอารมณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา กล่าวได้ว่าการแสดงออกทางอารมณ์จะดำเนินไปพร้อมกับวัฏจักรของการประเมินและการประเมินซ้ำตลอดเวลา เพื่อให้บุคคลสามารถแสดงอารมณ์ออกมาได้ตามความพึงพอใจของตนและมีความเหมาะสมกับสภาพสังคมด้วย

อารมณ์ที่แสดงออกในกระบวนการศิลปะสำหรับเด็กพิเศษ

นักศิลปะพิเศษบางท่านมีความเห็นว่า ความก้าวร้าวเป็นการแสดงออกของภาวะซึมเศร้าอย่างหนึ่ง ซิลเวอร์ (Silver, 1996, p.16) กล่าวว่า ภาวะของเด็กที่แสดงถึงจินตนาการทางด้านลบอย่างรุนแรง มีสภาวะความเสี่ยงต่ออาการซึมเศร้า เบ็กและคณะ (Beck and his associates, 1979) พบว่าแบบแผนความเข้าใจของความซึมเศร้ามี 3 องค์ประกอบคือ ความคิดเกี่ยวกับตนเองในด้านลบ มุมมองของประสบการณ์ของตนเองในด้านลบและมุมมองของอนาคตในด้านลบแม็คนิว (McKnew, 1983) กล่าวว่าเด็กบางคนซ่อนความซึมเศร้าไว้ และแสดงออกด้วยพฤติกรรมต่อต้านสังคม การแสดงจินตนาการที่รุนแรง การระเบิด การทำลายล้าง และความตาย ดีเอสเอ็มทีรี (Diagnostic and Statistical Manual Disorders III) ได้กำหนด

บุคลิกลักษณะของอาการป่วยที่เกิดจากความซึมเศร้าได้แก่ ความเศร้า ความสิ้นหวัง ความก้าวร้าว ความคิดและการกระทำในการฆ่าตัวตาย เกรแฮม (Graham, 1994) กล่าวว่าภาพที่เกี่ยวข้องกับความตาย เช่น หลุมฝังศพที่มีชื่อผู้วาย หรือเชือกแขวนคอ เป็นการเตือนภัยที่ไม่ควรมองข้าม คองเกอร์ (Conger, 1988) ให้ความเห็นว่าสัญลักษณ์เหล่านี้ แสดงถึงภาวะอารมณ์ 5 ประการ คือ ความสิ้นหวัง การไร้ความช่วยเหลือ การแยกตัว ความก้าวร้าว ความรู้สึกล้มเหลว หรือรู้สึกผิด

จะเห็นได้ว่ามีผู้ทำการศึกษาถึงสัญลักษณ์ของความผิดปกติทางอารมณ์ที่แสดงออกมาทางภาพวาดอย่างกว้างขวาง แต่สัญลักษณ์ที่สังเกตได้เป็นเพียงสมมติฐานในการศึกษาเท่านั้น การแสดงความหมายของภาพที่แท้จริงเกิดจากคำอธิบายของผู้รับคำปรึกษาด้วยตนเอง

ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางอารมณ์

พรจิตร ธนจิตศิริพงศ์ ,(2543) กล่าวว่า หลังจากที่มีการแสดงออกทางอารมณ์เป็นเรื่องของการเรียนรู้ภายในสังคม ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกทางอารมณ์ของบุคคลมีดังนี้คือ

1. สถานการณ์ (Situation) ที่บุคคลกำลังเผชิญ เฮส (Heiss, 1981, p.66) กล่าวว่า การแสดงออกทางอารมณ์ของบุคคลจะเป็นไปใน ลักษณะใด จำเป็นต้องคำนึงถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วย เมื่อบุคคลอยู่ตามลำพังจะมีการแสดงออกทางอารมณ์ที่แตกต่างจากเมื่ออยู่ต่อหน้าผู้อื่น เพราะการที่บุคคลอยู่ตามลำพังจะมีความเป็นส่วนตัว หรือเมื่อบุคคลอยู่ตามลำพัง จึงเป็นการปกป้องตนเองจากบทบาทที่บุคคลต้องแสดงออกเมื่อปรากฏตัวต่อหน้าผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับเบนส์แมน (Bensman, 1979, p. 171) ที่กล่าวว่า โดยทั่วไปเมื่อบุคคลปรากฏตัวต่อหน้าผู้อื่น สิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้คือ ความคาดหวังของบุคคลและสังคม ทำให้บุคคลต้องเก็บกดหรือเบี่ยงเบนความต้องการของตน เพื่อให้สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้อื่น

2. วัฒนธรรมและบุคลิกภาพของบุคคลในสังคมมนุษย์ในวัฒนธรรมเดียวกันมักจะมีแบบแผนพฤติกรรมและโครงสร้างบุคลิกภาพที่คล้ายคลึงกัน และสังเกตเห็นได้เมื่อเปรียบเทียบกับมนุษย์ในสังคมอื่น ๆ (ยศ สันตสมบัติ, 2527) วัฒนธรรมจึงเป็นแกนกลางที่สร้างบุคลิกภาพ

ของคนในแต่ละสังคมขึ้นมาทำให้สามารถรวมกันได้ เพราะต่างเข้าใจบรรทัดฐาน (Norms) ของกันและกันได้ และต่างยอมรับการปฏิบัติต่อกันภายใต้วัฒนธรรมเดียวกันได้ (ผอบ นະมาตร์, 2524, หน้า 73) จากการที่คนไทยมีบุคลิกภาพที่พยายามรักษาหน้าและภาพพจน์ที่ดีในสายตาคนอื่น ทำให้สามารถควบคุมอารมณ์และความไม่พอใจของตนเองได้ดี จะไม่แสดงความรู้สึกโกรธและไม่พอใจผู้อื่นอาจได้รับการระบายออกมาโดยการดัดแปลงเป็นเรื่องขำขัน การหยอกล้อ การเยาะเย้ยถากถาง หรือเรื่องราวที่เล่าสู่กันฟังในกลุ่มเพื่อนที่สนิทสนมกัน (ยศ สันตสมบัติ, 2527) ดังที่เฟร็ก (Frieg, 1976) ความแตกต่างระหว่างการแสดงพฤติกรรมอย่างเปิดเผย (Assertive) ตามแบบฉบับของคนอเมริกันและการแสดงออกโดยอ้อมแบบคนไทย สามารถสังเกตได้จากการแสดงอารมณ์ของบุคคลในสังคมทั้งสอง กล่าวคือ สังคมอเมริกันจะมีลักษณะการแสดงออกที่ตรง ๆ ส่วนสังคมไทยจะใช้การแสดงออกโดยนัยหรืออ้อม ๆ ดังนั้นคนไทยในสายตาของชาวตะวันตกจึงมีลักษณะเป็นมิตร มีความสุข สงบไม่ก้าวร้าว การ์ดิเนอร์ (Gardiner, 1968) พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นนิสิตที่กำลังศึกษาวิชาจิตวิทยา ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้มีการเลือกคำว่า "ความเป็นมิตร รักความสงบ สุภาพ และกรุณา" บ่อยที่สุดเพื่อแทนลักษณะของคนในชาติอย่างไรก็ตาม ภายใต้ความสงบที่ปรากฏนี้ การ์ดิเนอร์ได้พบว่ากลุ่มตัวอย่างไทยมีอารมณ์ต่อต้านสังคมและความก้าวร้าวอยู่ภายใน แม้ว่าอารมณ์เหล่านี้สังคมไทยถือว่าไม่เหมาะสม และไม่ฉลาดที่จะเกิด และแสดงออกมาอย่างเปิดเผย แต่ยังคงเป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับคนไทย และยังพบว่าเมื่อถูกโกรธบิดามารดา จะถูกคาดหวังให้เก็บความรู้สึก และไม่สนับสนุนให้ได้เถียงบิดามารดาด้วย

ด้วยเหตุนี้ สถานการณ์ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล มีผลต่อการควบคุมการแสดงออกทางอารมณ์ ไม่ให้บุคคลแสดงอารมณ์ที่แท้จริงออกมาได้

ความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์และความรู้ความเข้าใจ

การเกิดและการแสดงอารมณ์สามารถวิเคราะห์ได้ว่าเกี่ยวข้องกับกระบวนการรู้คิด ลินเดสมิทท์และสเตราส์ (Lindesmith and Strauss, 1968 อ้างถึงในพรจิตร ธนจิตศิริพงศ์ ,2543) ได้วิเคราะห์การเกิดและการแสดงอารมณ์ออกเป็น 3 ขั้นตอน ต่อไปนี้

1. สิ่งเร้าหรือสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้ถูกให้ความหมายและแปลความ
2. การตอบสนองภายในต่อสภาพการณ์ที่ได้ให้ความหมายในขั้นนี้เกี่ยวข้องกับทั้ง

กระบวนการสรีระและสัญลักษณ์

3. การแสดงอารมณ์ออกมาทางร่างกายภายนอก โดยการใช้คำพูด ท่าทางและการแสดงสีหน้า เป็นต้น ซึ่งเป็นขั้นให้คนอื่นรู้ว่ากำลังเกิดอารมณ์อะไร

ทฤษฎีความรู้ความเข้าใจที่เกี่ยวกับอารมณ์นั้น เน้นถึงความสำคัญขององค์ประกอบเชิงการคิดการเข้าใจ เช่น ความจำ ประสบการณ์ที่มีต่ออารมณ์นั้น เน้นถึงกระบวนการเกิดอารมณ์และอิทธิพลของค่านิยมทางวัฒนธรรมที่มีต่ออารมณ์ เช่น ทฤษฎีที่เสนอโดยอาร์โนลด์ (Arnold, 1960) ได้เสนอแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ว่า อารมณ์ที่เกิดขึ้นเป็นผลเนื่องจากการประเมินสิ่งเร้าของอารมณ์และมีการใช้องค์ประกอบเชิงการคิดการเข้าใจในกระบวนการประเมิน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นก่อนการเกิดอารมณ์ ส่วนแนวคิดของลาซารัสได้เสนอว่ามีการประเมินซ้ำในอารมณ์ที่ได้เกิดขึ้นและได้ผ่านการประเมินมาแล้ว

แซคเตอร์ (Schacter, 1962) พบว่าปัจจัยทางปัญญาเป็นตัวกำหนดหลักต่อภาวะอารมณ์ซึ่งสอดคล้องกับลาซารัส (Lazarus, 1991) ที่ว่าอารมณ์ (Emotion) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามมาจากการประเมินของความคิด (ognition) ซึ่งความรู้คิดจะตัดสินว่าควรจะสนองตอบในปริมาณและคุณภาพระดับใด ด้วยเหตุนี้การพัฒนาความรู้คิดที่เหมาะสมจะช่วยให้เกิดการแสดงออกของอารมณ์ที่เหมาะสมได้

ทิพวัลย์ สุทิน, (2539) ความรู้ความเข้าใจเมื่อมีสิ่งเร้ามากระทบก็จะส่งผลต่อความรู้สึกอารมณ์ ความรู้สึกที่ถูกกระทบจากความเข้าใจ ก็จะส่งผลต่อความคิดที่จะขึ้นกระบวนการพฤติกรรมภายนอกเมื่อมีสิ่งเร้าหรือสถานการณ์มากระตุ้นเกิดการรับรู้ตีความที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสม ก็มีผลให้ความคิดความเข้าใจต่อสถานการณ์นั้นเปลี่ยนแปลงไปตามการตีความ และเมื่อความรู้ความเข้าใจบิดเบือนไปก็จะมีผลต่ออารมณ์

ฮอว์ตัน (Hawton, 1990) กล่าวถึงกระบวนการทางปัญญาที่เป็นปัญหามี 2 ลักษณะคือ

1. บุคคลควบคุมกระบวนการทางปัญญาของตนเองได้น้อยเกินไป (Under Control) เมื่อมีสิ่งเร้าจะได้ตอบกลับไปทันที ไม่สามารถรอหรือประวิงเวลาการโต้ตอบเพื่อผลกรรมระยะยาว

ได้เช่น ความหุนหัน พลันแล่น ความก้าวร้าว ความวิตกกังวลต่อสภาพการณ์ (State Anxiety) เป็นต้น

2. บุคคลควบคุมกระบวนการทางปัญญามากเกินไป (Over Control) เมื่อมีสิ่งเร้ามากระทบ ก็จะคิดในทางลบต่อตนเอง เช่น การตำหนิตนเอง คิดไม่มีเหตุผล จนไม่สามารถแสดงพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งในลักษณะที่เหมาะสมออกมาได้ หรือแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาออกมา

ปีเตอร์สัน (Peterson, 1992) พบว่า ความก้าวร้าวมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกนึกคิดศึกษาโดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่มีความก้าวร้าว แก้ปัญหาด้วยความรุนแรงและต่อต้านสังคม เมื่อวัดอารมณ์ความรู้สึก จะมีความรู้สึกไม่เป็นมิตร อารมณ์หงุดหงิดง่าย และชอบระเบิดอารมณ์

จากเอกสารดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าความรู้คิดซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญามีความสัมพันธ์กับอารมณ์ บุคคลที่มีอารมณ์ไม่เหมาะสม จะมีกระบวนการทางปัญญาที่ไม่มีประสิทธิภาพหรือมีความรู้คิดที่ไม่เหมาะสม หากสามารถแก้ไขกระบวนการทางปัญญาให้มีประสิทธิภาพและมีความคิดที่เหมาะสมแล้ว ก็ย่อมจะสามารถพัฒนาอารมณ์ได้ การทำศิลปบำบัดนั้นประกอบด้วยพื้นฐานที่สำคัญในขั้นตอนพัฒนาการและหลักทฤษฎีจิตวิทยาที่นำไปใช้ในการประเมิน การวิเคราะห์ และการรักษา ไม่ว่าจะเป็นไปในรูปแบบตามทฤษฎีเพื่อส่งเสริมการศึกษา การเสริมสร้างความเข้าใจในบทบาทของตนเองทางด้านความคิดและสติปัญญา การสื่อสารสัมพันธ์ หรือทฤษฎีอื่นๆที่จะนำไปสู่การลดความขัดแย้ง เสริมสร้างความตระหนักในตนเอง ส่งเสริมทักษะในการเข้าสังคม การควบคุมความประพฤติ การแก้ปัญหา การลดความหวั่นเกรง ความเครียด การช่วยให้เข้าใจถึงสถานะความเป็นจริง และการเสริมสร้างความมั่นใจในตนเอง (ปิยฉัตร เรื่องพิเศษ ฟินนี่, อ้างอิงจาก American Art Therapy Association, Inc. News Letter, 1979)

3. แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจและอารมณ์ด้วยการวาดภาพของซิลเวอร์ (Silver Drawing Test of Cognition and Emotion : SDT)

ซิลเวอร์(silver,1996) กล่าวว่า SDT มีวิวัฒนาการมาจากทฤษฎีความสามารถทางปัญญาของเด็กที่ถูกบดบัง และด้อยในการใช้ภาษาพูด ในทางทฤษฎีกล่าวว่า ศิลปะสามารถใช้ในการสื่อ

สารได้แทนคำพูด ความสามารถในการสังเกตจดจำในเด็กแต่ละคน เราสามารถเรียนรู้เขาได้หรือเห็นได้เท่า ๆ กับคำพูด ที่ผ่านมามีความเชื่อว่าทักษะในเรื่องการสังเกต สามารถทดสอบได้ด้วยภาษาพูด แต่ในปัจจุบันเรามีความเชื่อว่าภาษาพูดของเด็กสามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้

ครูบางคนมีความเห็นว่า การใช้ศิลปะเพื่อจุดประสงค์นอกเหนือจากการพัฒนาทักษะทางศิลปะ ถือว่าเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง ส่วนนักศิลปะบำบัดมีความเห็นว่า ประสบการณ์ทางศิลปะในรูปแบบเดิมส่วนใหญ่จะเป็นการปิดกั้นการแสดงออกอย่างตรงไปตรงมา และเป็นอุปสรรคต่อการวินิจฉัยและการบำบัดที่ถูกต้อง ในทางทฤษฎีของศิลปะบำบัดกล่าวไว้ว่า การทำงานทางด้านศิลปะสามารถใช้ในการบำบัด และสามารถสร้างทักษะทางศิลปะไปได้พร้อม ๆ กัน

Bruner(1966) นิยามการสังเกตได้ว่า คือ การรับรู้สิ่งเร้าจากโลกภายนอก และคนเราจะแทนค่าความเป็นจริงจากภายนอกแล้ว นำมาประมวลขึ้นใหม่ แล้วนำเสนอผู้อื่น ในการที่เราใช้เครื่องช่วยในการสื่อสารมันเหมือนกับการใช้ขาเทียมในการเดิน เหมือนกับการใช้ภาษาที่ไม่ถนัด ก็จะเป็นปัญหาในการพูด แต่การวาดรูปจะแสดงออกอย่างตรงไปตรงมา มีคำกล่าวที่ว่า รูปวาดรูปหนึ่งสามารถแทนคำพูดได้เป็นพันคำ คำพูดพันคำก็ไม่สามารถแทนค่าได้ตรงไปตรงมาเท่ากับรูปภาพ 1 รูป" (Bruner ,1966, P.16-19)

บทบาทของภาษาพูดในกระบวนการคิด

ภาษาเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับความคิด แต่ภาษามันมีความสำคัญจริง ๆ หรือเปล่า? จากบทความของ Piaget (1970) กล่าวว่า การคิดอย่างมีเหตุมีผลจะเกิดขึ้นก่อนที่จะใช้ภาษาพูดได้ เด็กที่อายุประมาณขวบกว่า ๆ เด็กจะพัฒนาการคิดได้ก่อนที่จะบรรยายออกมาเป็นภาษาพูด การที่เด็กคิดได้นั้นเกิดจากการสังเกตในการทำอะไรรู้ ๆ กันหลายครั้ง ตัวอย่างเช่น เด็กเห็นของเล่นวางอยู่บนผ้า แล้วเด็กลองดึงผ้านั้นเข้ามาหาตัว แล้วได้ของเล่น และเมื่อเกิดสถานการณ์อย่างนั้นอีก เด็กก็จะทำอย่างเดิม เพื่อให้ได้ของเล่น นักจิตวิทยาบอกว่า ภาษากับการคิดจะมีลักษณะของการพัฒนาที่เป็นอิสระต่อกัน และภาษาพูดจะเกิดขึ้นทีหลังการคิด แต่ภาษาจะเป็นสิ่งที่ช่วยอธิบายความคิดได้ง่ายขึ้นในการสื่อสาร และถ้ามีความคิดในระดับสูงก็จะสามารถสื่อสารได้โดยไม่ต้องอาศัยภาษาพูด (Amheim,1969, Torrance,1920, Sinclair-de-Zwart, 1969)

ถ้าในทางกลับกัน ก็มีคำถามว่าถ้าคิดไม่ได้จะพูดได้หรือไม่ จึงเกิดความพยายามจะช่วยให้เด็กที่มีปัญหาเรื่องการฟังให้เกิดทักษะในการพูดให้ดีขึ้น เพื่อจะได้พัฒนาทักษะความคิดให้ดีขึ้น แต่ในความจริงแล้ว ความคิดมีความสำคัญมากกว่า ถ้าคนมีความคิดที่ดีแล้วก็จะสามารถใช้ภาษาพูดได้ดีตามไปด้วย

ในเด็กที่ปกติ ภาษาพูดจะเป็นเครื่องมือที่บ่งบอกการเรียนรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ของเด็กได้ และสามารถควบคุมโลกส่วนตัวของเขาได้ เราสามารถเรียนรู้เด็กได้ด้วยภาษาพูดอย่างเดียวจริงหรือเปล่า และเวลาที่เด็กไม่พอใจ เด็กอาจจะแทนค่าสิ่งเหล่านั้นด้วยสัญลักษณ์บางอย่างอื่นเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตัวเองพอใจด้วยการใช้จินตนาการแทนคำพูด

การวาดภาพสามารถใช้แทนการสื่อสาร เหมือนกับสัญลักษณ์ทางภาษา สัญลักษณ์ทางศิลปะสามารถแทนค่าประสบการณ์หรือเนื้อหาพิเศษได้ ตัวอย่างเช่น การวาดรูปผู้ชายคนหนึ่ง รูปผู้ชายนั้นจะสื่อความหมายอะไรได้บ้าง พ่อ หรือสัญลักษณ์ในเชิงอำนาจ หรือมนุษย์โดยทั่วไปในหลาย ๆ ความหมาย หรือหมายถึงทั้งสามอย่างรวมกัน ตามแต่จะบอกเล่าออกมา ส่วนเด็กที่มีปัญหาเรื่องการใช้ภาษา ไม่สามารถใช้คำพูดเป็นสื่อในการอธิบายความคิดของเขาได้ แต่ไม่ได้หมายถึงความสามารถในการคิดสร้างสรรค์สัญลักษณ์ของเขาเสียไปด้วย ซึ่งเราจะเรียนรู้เขาได้จากการวาดภาพ

บทบาทของรูปภาพในความคิด

การขีดเขียนรูปภาพต่าง ๆ มีความสำคัญมากต่อการค้นพบในเชิงวิทยาศาสตร์ เช่น Walton's ค้นพบโครงสร้างของ DNA ในการเห็นรูปร่างแหวน หรือ Kekule's ค้นพบวงแหวนสี่เหลี่ยมด้วยการมองการเคลื่อนที่ของอะตอมคล้าย ๆ กับงูที่กินหางของตัวเอง วิธีการคิดของบุคคลจะสัมพันธ์กับรูปแบบส่วนบุคคลในการปรับตัว วิธีการคิดที่ดีจะเกิดขึ้นในช่วงแรกของชีวิต จินตนาการต่าง ๆ ที่ดีจะเกิดขึ้นในวัยเด็ก ฉะนั้น การวาดรูปในวัยเด็กจะส่งเสริมส่วนของการคิดให้ พัฒนาไปในทางที่ดีได้จนต่อเนื่องเป็นผู้ใหญ่

Amheim (1969) กล่าวว่า ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง คนจะมีวิธีคิดที่แตกต่างกัน เช่น ในเวลา 3:40 P.M. ในอีกครึ่งชั่วโมงจะเป็นเวลาเท่าไร? บางคนจะใช้วิธีคำนวณคำตอบว่า $(40 + 30 = 70)$;

70-60 = 10) บางคนจะไม่ใช้วิธีคำนวณทางคณิตศาสตร์ แต่ใช้วิธีมองที่เข็มนาฬิกาว่าอีก 30 นาที เข็มจะไปอยู่ตรงไหน แล้วสามารถตอบได้เลย

สำหรับเด็กหรือผู้ใหญ่ที่มีปัญหาในการถ่ายทอดความคิด ด้วยคำพูดมักจะเลือกวิธีการใช้ภาพมาสื่อสารแทน และถ้าใช้แบบสอบถามก็จะต้องใช้แบบสอบถามที่เป็นรูปภาพ จะสามารถถ่ายทอดได้ดีกว่า แต่ถ้าใช้แบบสอบถาม ชนิดที่วัด IQ เขาจะไม่สามารถถ่ายทอดได้ดี

แบบทดสอบที่ใช้ประเมินความสามารถในด้านความรู้ความเข้าใจ

การวาดภาพที่ใช้ในการประเมินความสามารถทางปัญญา ได้มีใช้มากกว่า 50 ปี แบบทดสอบของเบนเดออร์(The Bendes Visual - Motor Gestalt Test ,1938) วัดการรับรู้ด้านภาพและอารมณ์ที่เป็นปัญหา โดยการให้ผู้ทดสอบเขียนแบบรูปภาพแบบนามธรรม ส่วนแบบทดสอบการวาดภาพคน(The Draw a Man Test; goodenough,1963) เป็นการทดสอบวุฒิภาวะทางปัญญา โดยให้วาดรูปผู้ชาย, ผู้หญิง, ตัวเอง และแบบทดสอบวาดภาพร่างกาย (The human Figure test,1968) เป็นการวัดระดับความสามารถทางปัญญาและทางอารมณ์ แบบทดสอบทอร์เรนซ์ (The Figural Form of The Torrance Test of Creative Thinking,1984) ทดสอบ ความคล่องแคล่ว, ความยืดหยุ่น, ต้นแบบ, ความละเอียดอ่อน, แบบทดสอบที่กล่าวมาเป็นเครื่องมือที่มีคุณภาพ แต่ไม่ได้ออกแบบขึ้นมาเพื่อประเมินวัดความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงความคิดรวบยอดได้อย่างชัดเจน

วิธีการของแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจและอารมณ์ด้วยการวาดภาพของซิลเวอร์

(Silver Drawing Test of Cognition and Emotion :SDT)

ภาพวาดของ SDT เป็นภาพที่ใช้แทนคำภาษาในเบื้องต้น เพื่อใช้ในการรับ-ส่ง สื่อสารในการแสดงออกซึ่งความคิด สิ่งเร้าสำหรับการวาดมีประโยชน์ในการช่วยแก้ปัญหาและแทนค่าความคิดของผู้วาดได้ โดยใช้วิธีการให้คะแนนในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ 0-5 ในคะแนนสูงสุด เพื่อทดสอบความรู้ความเข้าใจของผู้ที่มีปัญหาในการเข้าใจผู้อื่นและการให้ผู้อื่นเข้าใจตัวเองด้วยวัตถุประสงค์ 4 อย่างคือ 1) เพื่อลดขั้นตอนของการใช้ภาษาในการประเมินความสามารถในการแก้ปัญหา 2) เพื่อหาวิธีการประเมินความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแม่นยำยิ่งขึ้น หรือขจัดจุดอ่อนจากการใช้ภาษาในการวัด 3) เพื่อตรวจสอบอารมณ์ 4) เพื่อเป็นเครื่องมือในการวัดผลก่อนและหลัง

การทดลอง ลักษณะของแบบทดสอบ เป็นแบบที่ใช้ภาพวาดเป็นสื่อให้ผู้รับการทดสอบ แสดงความคิด สติปัญญา จินตนาการ และอารมณ์ ออกมาโดยการวาดภาพและอธิบายความหมาย

แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจและอารมณ์ ประกอบไปด้วยแบบทดสอบย่อย 3 รายการ คือ

1. การวาดภาพจากการคาดการณ์ (Predictive Drawing)
2. การวาดภาพจากการสังเกต (Drawing from Observation)
3. การวาดภาพจากการจินตนาการ (Drawing from Imagination)

ซึ่งทั้งหมดจะมีส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ - ด้านความรู้ความเข้าใจ (cognitive)
- ด้านอารมณ์ (Emotional)

ด้านความรู้ความเข้าใจ(Cognition) จะเกี่ยวเนื่องกับ 3 แนวคิด ซึ่งจะแสดงตัวออกมาในการอ่านและการคำนวณ (Piaget 1970)

แนวความคิดที่ 1 เกี่ยวกับการใช้พื้นที่ว่างกับการเทียบเคียงสิ่งต่าง ๆ

แนวความคิดที่ 2 เกี่ยวกับการจัดลำดับกับความสัมพันธ์

แนวความคิดที่ 3 กลุ่มกับการจัดกลุ่มและการแยกประเภท

ถึงแม้ว่าจะมีลักษณะเป็นนามธรรม แต่เด็กอายุ 6 ขวบ สามารถมีกระบวนการคิดเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ได้แล้ว

Bannatyne (1971) ซึ่งมีแนวคิด 3 อย่าง คล้าย ๆ กัน หลังจากที่ได้ทดสอบกับกลุ่มเด็กที่มีปัญหาในเรื่องการอ่าน โดยใช้ แบบทดสอบเชาว์ปัญญา(Wisc) พบว่ากลุ่มเด็กสามารถจัดการกับการใช้พื้นที่ว่างได้ดี, ความสามารถทางด้านความคิดรวบยอดปานกลาง ความสามารถในการจัดลำดับไม่ดี

Rugel (1974) และ Smith และคณะ (1977) พบกลุ่มที่มีปัญหาในการอ่าน จะได้คะแนนสูงสุดในเรื่องการจัดพื้นที่ว่าง และได้คะแนนต่ำสุดในเรื่องการจัดลำดับ

Bannatyne ให้ข้อสังเกตว่า เด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้ เขาจะมีความสามารถในด้านการจัดพื้นที่ว่า คนส่วนใหญ่จะคิดว่าเขาไม่สามารถทำสิ่งเหล่านี้ได้ และจะละเลยหรือปิดกั้นโอกาสของเขา

แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจและอารมณ์ ใช้วิธีการ การสังเกต เกี่ยวกับพื้นที่ว่าง โดยมี

1 การวาดภาพจากการคาดการณ์(Predictive Drawing) สำหรับวัดความสามารถในการจัดลำดับ และการจัดการกับโจทย์หรือข้อสมมุติ

2 การวาดภาพจากการสังเกต(Drawing from Observation) สำหรับวัด การสังเกต, การมองเห็น ความคิดในเรื่องเส้นและพื้นที่ว่าง

3 การวาดภาพจากจินตนาการ(Drawing from Imagination) สำหรับวัดความคิดรวบยอดและเนื้อหาทางด้านอารมณ์

หลักการในการให้คะแนน ได้พัฒนามาจากแนวคิดของ Piaget (1967) และคณะ (1966) ผู้ซึ่งได้ติดตามการพัฒนาในด้านความรู้ความเข้าใจ(Cognition) จากการเก็บข้อมูลและทดลองกับเด็กต่าง ๆ มาเป็นเวลานาน แม้ว่าแบบทดสอบต่าง ๆ ที่ให้เด็กทำจะอาศัยทักษะทางด้านภาษาเหมือนกัน จากการสังเกตเกี่ยวกับขั้นของการพัฒนาการตามตัวอย่าง

ส่วนประกอบทางด้านความรู้ความเข้าใจ(Cognition) ประกอบด้วย

1. แบบทดสอบการวาดภาพจากการคาดการณ์ (Predictive Drawing)

วัดความคิดเกี่ยวกับเส้นในแนวนอนหรือเส้นฐาน และการจัดลำดับความคิดจากมากไปหาน้อย จากสูงลงมาต่ำ โดยมีโจทย์ให้ผู้ทำแบบทดสอบ เติมเส้น แนวนอนและเส้นแนวตั้ง ตามโจทย์ที่กำหนดไว้ เช่น วาดเส้นระดับน้ำในแก้วที่ค่อย ๆ ลดระดับลง หรือบ้านที่ตั้งอยู่ในที่ลาดชัน ลักษณะของบ้านจะเป็นอย่างไร ถ้าใครได้ 5 คะแนน ก็แสดงว่ามีความสามารถสูงในการเข้าใจเกี่ยวกับเส้นเหล่านี้

1.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดลำดับ (Predicting a Sequence)

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

2. แบบทดสอบการวาดจากการสังเกต (Drawing from Observation)

การพัฒนาแนวความคิดการใช้พื้นที่ว่าง Piaget (1967) กล่าวว่าเด็กเมื่อเวลามองเห็นวัตถุ จะมองเห็นเป็นชิ้นๆ ยังไม่มีการเชื่อมโยงกัน และเมื่อโตขึ้นก็จะเริ่มมองสิ่งต่าง ๆ อย่างมีความสัมพันธ์ต่อเนื้องกัน และสามารถเชื่อมโยงกันในเรื่องของคุณภาพ ระยะใกล้ไกล และจะเริ่มพัฒนาความคิดเกี่ยวกับเส้นตรง เส้นขนาน, มุมต่าง ๆ จนเกิดความเข้าใจในเรื่องของระยะ และเริ่มเห็นความเป็นสามมิติของวัตถุ และในที่สุดก็สามารถสร้างความสัมพันธ์กันได้

ลักษณะของแบบทดสอบจะเป็นหลอดทรงกลม 3 ขนาด มีทั้งความกว้าง, ความสูง และความลึก ที่แตกต่างกันและ ก้อนหิน เพื่อทดสอบความสามารถในการจัดความสัมพันธ์ของวัตถุกับพื้นที่ว่างในมุมมองวัตถุทั้ง 3 ทิศทาง คือ ด้านซ้าย-ขวา (ความสัมพันธ์ในแนวนอน) ด้านบน-ล่าง (ความสัมพันธ์ในแนวตั้ง) ด้านหน้า-หลัง (ความสัมพันธ์ในแนวลึก)

3. แบบทดสอบการวาดภาพจากจินตนาการ (Drawing from Imagination)

โดยมีแบบทดสอบ เป็นตัวอย่างภาพ จำนวน 15 ภาพ ประกอบด้วยรูปคน, สัตว์, สิ่งของ และให้เลือกออกมา 2 ภาพ แล้วนำมาเชื่อมโยงกันออกมาเป็นเรื่องราว โดยมีการบรรยายหรือเล่าเรื่องนั้น ๆ และมีการตั้งชื่อเรื่อง

การตัดสินใจในการเลือกแล้วนำมาผูกเป็นเรื่องได้เป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นการแสดงถึงภาวะทางด้านอารมณ์ และความรู้ความเข้าใจ วัตถุประสงค์เพื่อที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับทักษะทางการสังเกต ทักษะทางด้านความคิดสร้างสรรค์, แฟนตาซี และทัศนคติต่อตนเองและผู้อื่น

3.1 ความสามารถในการเลือก (Ability to Select)

จาคอบสัน (Ramon Jakobson, 1964) นักภาษาศาสตร์ กล่าวว่า การเลือกและการผูกเรื่องได้นั้นเป็นการทำงานของสมองขั้นพื้นฐาน ก่อนที่จะเกิดพฤติกรรมการพูด ความสามารถที่จะสร้างภาษาจะเริ่มต้นด้วยการเลือกคำและผูกเป็นเรื่องให้เกิดเป็นประโยค ความสามารถในการเข้าใจภาษาต้องเข้าใจกระบวนการการผูกโยงคำต่าง ๆ ให้เป็นเรื่อง และการเลือกหรือการถอดความหมาย Jakobson กล่าวว่า ผู้ที่บกพร่องความสามารถในการจัดระบบของการแสดงออกทาง

ภาษาได้ ก็ไม่สามารถนำสิ่งที่เลือกมาปะติดปะต่อให้เป็นเรื่องราวได้ ฮอว์นส์บี (Hornby ,1966) กล่าวว่า ความสามารถในการเลือกมี 3 ระดับ

- 1 ระดับต่ำสุด คือ ขั้นการรับรู้ (Perceptual)
- 2 ระดับกลาง คือ ขั้นการใช้งาน(Functional)
- 3 ระดับสูง คือ ขั้นนามธรรม(Abstract)

จากการทดลองของฮอว์นส์บี เธอให้เด็ก ๆ เลือกวัสดุที่มีลักษณะคล้าย ๆ กัน แล้วให้อธิบายว่ามีอะไรที่มีลักษณะคล้ายกัน พบว่าเด็กจะมีการเริ่มต้นที่ขั้นการรับรู้(Perceptual) เช่น สีเหมือนกัน รูปร่างเหมือนกัน, และเริ่มจับกลุ่มที่เกี่ยวกับขั้นการใช้งาน(Functional) เช่น ทำงานได้เหมือนกัน จากการทดลองพบว่า การจับกลุ่มในพื้นฐานของการรับรู้ขั้นแรกจะเริ่มพัฒนาไปตามอายุ จาก 40% ในช่วงอายุ 6 ขวบ และ 20% ในช่วง 7 ขวบ ในเวลาเดียวกับการเลือกกลุ่มแบบลักษณะการใช้งานจะเปลี่ยนไปจาก 30% นั้น ช่วงอายุ 6 ขวบ และ 47% ในช่วง 7 ขวบ จนกระทั่งถึงวัยรุ่น จะพัฒนาความคิดไปถึงขั้นนามธรรม(abstract) คือ สามารถพูดสิ่งที่มองไม่เห็นได้ด้วยภาษาพูด

แบบทดสอบการวาดภาพจากการจินตนาการ(Drawing From Imagination) เป็นแบบทดสอบที่มีพื้นฐานอยู่ที่การเลือกรูปภาพ และจินตนาการเรื่องราวไปจากสิ่งที่เห็น ในเด็กที่มีพัฒนาการขั้นสูง (ขั้นนามธรรม) ก็จะได้คะแนนสูง 5 คะแนน และในเด็กที่ได้คะแนนรองลงมา ก็จะเป็นเด็กที่มีความสามารถในขั้นรองลงมาตามลำดับ

3.2 ความสามารถในการผูกเรื่อง (Ability to Combine)

Piaget และ Inhelder (1967) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เป็นพื้นฐานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความใกล้เคียงในเชิงความสัมพันธ์ เด็กที่อายุก่อน 7 ขวบ จะเริ่มมีความเข้าใจในระบบความใกล้เคียงของวัตถุ และเมื่อโตขึ้นเด็กจะเริ่มเข้าใจความสัมพันธ์ของวัตถุที่ใกล้เคียงกัน สิ่งนั้นมีความสัมพันธ์กับสิ่งนี้ ฉะนั้น เด็กอายุ 7 ขวบ จะสามารถผูกความสัมพันธ์กันได้ หรือเริ่มใช้เส้นในแนวระนาบ และเริ่มเข้าใจเส้นทัศนียภาพ (perspective) เด็กจะประสานความสัมพันธ์ในเรื่องด้านหน้า, ด้านหลัง, ด้านข้าง ของวัตถุต่าง ๆ รู้จักคิดอย่างรอบคอบ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.3 ความสามารถในการแทนค่า (Ability to Represent)

Piegat และ Inhelder (1967) กล่าวว่าไว้ว่า เด็ก ๆ จะสามารถจำรูปทรงกลมได้ก่อนที่เขาจะสามารถวาดรูปทรงนั้นได้ เขาจะสร้างรูปทรงขึ้นในจิตใจ ในขณะที่ยังไม่เห็นเด็ก ๆ จะสามารถแทนค่าหรือเลียนแบบและการกระทำ ในครั้งแรกด้วยพลังของปัญญา

การศึกษาทางจิตวิทยา ในธรรมชาติของความคิดสร้างสรรค์ จะพบความคิดสร้างสรรค์ เฉพาะ บุคคลกับรูปแบบของ ลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพ ในระหว่างเรื่องของ ความเป็นต้นแบบ, ความเชื่อมั่น, การแก้ปัญหา, การเผชิญปัญหาเฉพาะหน้า, ความร่าเริง และความสามารถ ในเรื่องความคิดรวบยอด (Roger, 1962, Torrance 1962) ในทางตรงกันข้าม ความคิดในเชิงวิเคราะห์เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดพื้นฐาน ของเหตุผลที่ถูกต้อง โดยทั่วไปการแก้ปัญหาจะเป็น กระบวนการของการแยกแยะ, การสังเกตความสัมพันธ์ของความหลากหลายที่ปรากฏขึ้น

บุคคลที่สร้างสรรค์มักจะเป็นบุคคลที่มีความคิดหรือประสบการณ์ที่ต่อเนื่อง มักจะมีการ เสนอแนะและมีความสามารถสูงในการเลือก การเชื่อมโยงและแทนค่าความคิดต่าง ๆ ในเชิงสร้าง สรรค์ Torrance (1920) กล่าวว่า ต้องระมัดระวังที่จะพยายามแยกความคิดสร้างสรรค์ออกจาก ความรู้ทางปัญญา เพราะว่ามันเป็นความคาบเกี่ยวกัน ถ้าสังเกตให้ดี เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ สูง จะด้อยความสามารถในการพูด

จากการศึกษาจากแบบสอบถามของโครงการศิลปศึกษาสำหรับเด็กที่ด้อยทางการได้ยิน และผู้สูงอายุ (silver 1967) วัตถุประสงค์ของโครงการคือ ศึกษาการใช้ความสามารถ ความสนใจ และหน้าที่ของทัศนศิลป์กับวิธีการสอนให้เกิดผลตามต้องการ ในการสอนศิลปะ พบว่า จากกลุ่ม ตัวอย่าง 54 คน เป็นเด็กที่ด้อยทางการได้ยินและผู้ใหญ่ ในชั้นทดลองเรียนทางศิลปะแบบ 1 เทอม จำนวน 14 ครั้ง และแบบ 2 เทอม โดยมีผู้ประเมินผล 5 คน เป็นผู้ดูแล ตัวอย่างเช่น ภาพ จิตรกรรม โดยนักเรียนปกติจำนวน 22 คน และนักเรียนที่บกพร่องทางการได้ยิน 22 คน เก็บข้อมูล บันทึกลงเฉพาะ เลขที่และอายุ มีการประเมินผลในเรื่องความเป็นต้นแบบ, การแสดงออก และความรู้ สึก โดยนักศิลปศึกษา 3 คน แล้วมีการให้คะแนนในระดับ 0-5 คะแนน สรุปว่า กลุ่มเด็กที่ บกพร่องทางการได้ยินและผู้ใหญ่ พบว่ามีคะแนนสูงกว่ากลุ่มเด็กปกติเพียงเล็กน้อย และคะแนน ของกลุ่มวัยรุ่นมีคะแนนต่ำสุด

ในการทดสอบ การวาดรูปคนจากแบบทดสอบ 'The Torrance Test of Creative Thinking' กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กที่ด้อยทางการได้ยิน และผู้ใหญ่ มีอาสาสมัครทำแบบทดสอบ จำนวน 12 คน ได้ 8 คะแนน จำนวน 99% มีคะแนนเฉลี่ยที่ 99% ในเรื่องความเป็นต้นแบบ และความละเอียดอ่อน มีความคล่องแคล่ว 97% และมีความยืดหยุ่น 88% (Silver, 1977 : 1979, 1983)

แบบทดสอบการวาดภาพจากจินตนาการ มีพื้นฐานในการวาดภาพเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นต้นแบบ, การแสดงออก และความร่าเริง ซึ่งจะมีความสามารถทางความคิดสร้างสรรค์ในระดับสูง (5 คะแนน) และจะมีคะแนนต่ำในเรื่องการเลียนแบบและความคิดแบบทั่ว ๆ ไป

โดยสรุป องค์ประกอบในเรื่องความรู้ความเข้าใจ บนพื้นฐานของแบบทดสอบด้านความรู้ความเข้าใจและด้านอารมณ์ เป็นเครื่องมือวัดความสามารถในการเลือก, การผูกโยงเรื่องราว และการแทนค่า หมายถึง ความสามารถที่จะรวบรวมและเชื่อมโยงเรื่องราวต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และความสามารถในการแทนค่า ความคิดในเรื่องเส้นแนวนอน, เส้นแนวตั้ง, ความสูง, ความกว้าง และความลึก

ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ (Emotion) ประกอบด้วย

แบบทดสอบการวาดภาพจากจินตนาการเป็นแนวคิด ที่กล่าวถึงการตอบสนองที่สามารถเข้าถึงจินตนาการของเด็ก ๆ หรือวัยรุ่นที่มีความซึมเศร้าและอารมณ์ที่ไม่ปกติ เช่น อลันซึ่งเป็นนักเรียนเกรด 8 ในโรงเรียนรัฐบาลแห่งหนึ่ง เขาได้ทดสอบความชำนาญพื้นฐานโดยเครื่องมือวัดของแบบทดสอบไอโอวา(The Iowa Test of Basic Skill) เขาได้คะแนนระดับ 8.7 จากแบบทดสอบสัมฤทธิ์ผลแคลิฟอร์เนีย(California Achievement Test) และเขาได้คะแนนที่ระดับ 10 ของแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจและอารมณ์(Silver Drawing Test) และได้คะแนนสูงสุดในทั้ง 3 แบบทดสอบ

ในการทำแบบทดสอบการวาดภาพจากจินตนาการ อลันเลือกตัวอย่างรูป คนผู้ชายและมีด แล้วเริ่มวาดรูป "Possessed" เขาวาดรูปปีศาจพูดกับคนที่นอนอยู่บนเตียงว่า "มา" คนที่นอนอยู่บนเตียงฟื้นถูกปีศาจควบคุมได้ เขาต่อสู้ด้วยการแทงและฆ่าปีศาจนั้น แล้วมีใครบางคนเรียกว่าเขาว่า "ลูก" รูปวาดของเขาแสดงออกถึงจินตนาการในด้านลบและรุนแรง ซึ่งอาจจะเป็นผลสะท้อนจากภาวะทางอารมณ์ เขาได้ทำแบบทดสอบอีกครั้งในอาทิติย์ ต่อมาเขาเริ่มต้นวาดรูปธนาคารมีผู้ชาย 2 คน กำลังยิงปืน และมีผู้ชายคนหนึ่งถูกจับใส่กุญแจมือ และจบลงที่เก้าอี้ไฟฟ้า

อลันได้ทำซ้ำเกี่ยวกับการฆาตกรรมอีก เขาวาดรูปด้วยปัญหาทางด้านอารมณ์ และโรงเรียนของเขาก็ทำรายงานในทันที แม่ของเขาบอกว่ามันเริ่มเกิดขึ้นเล็กน้อยตั้งแต่เขาเรียนอยู่ในเกรด 4 แม่ของเขารู้สึกว่าเขาปรับตัวได้ยาก และไม่มีอะไรพัฒนาในทางที่ดีขึ้น ครูในชั้นเรียนเกรด 4 ของเขาพบว่า เขามีพฤติกรรมดี แต่ผลการเรียนของเขาไม่เป็นที่พอใจ ครูในชั้นเรียนเกรด 6 ของเขา รายงานว่าเขาทำงานไม่เรียบร้อย ครูในชั้นเรียนเกรด 7 ของเขาได้ปรึกษา และแลกเปลี่ยนความคิดกับครอบครัวของเขาในนิสัยการเรียนของเขา

มันเป็นการยากที่จะรู้ว่าเยาวชนที่คล้าย ๆ กับอลัน ซึ่งมีความสับสนทางด้านอารมณ์ และมักจะถูกบดบังเอาไว้ แต่ภาพวาดของเขาจะเป็นสิ่งที่แสดงออกในลักษณะนั้น ๆ ออกมา

ภาวะซึมเศร้าทางการแพทย์

ซิลเวอร์ (Silver, 1996) กล่าวไว้ว่า เด็กหรือวัยรุ่นที่ทำแบบทดสอบการวาดภาพจากจินตนาการด้วยแนวเรื่องที่ เป็นไปในทางลบอย่างรุนแรง ซึ่งอาจเกิดจากการสูญเสียและรู้สึกหดหู่ ซึมเศร้า ซึ่งแบบสำรวจเบ็ก (The Beck Inventory, 1978) กล่าวถึงความรู้สึกของความซึมเศร้า หมายถึง ความหม่นหวัง, ความเศร้า, และคิดถึงความตาย Beck และคณะ (1979) พบว่ามีลักษณะที่เกิดความหดหู่ที่สังเกตได้อยู่ 3 รูปแบบ

1. มองตัวเองในด้านลบ

2. มีประสบการณ์บางอย่างในด้านลบ

3. มองอนาคตในด้านลบ

Pfeffer (1985) กล่าวว่า เด็กที่คิดฆ่าตัวตายเกิดจากความรู้สึกที่สูญเสียความหวัง. ไม่มี ความอบอุ่นและอยากตาย Mcknew, Cytm และ Yahraes (1983) กล่าวว่า เด็กบางคนปิดบัง ภาวะความซึมเศร้า ด้วยพฤติกรรมต่อต้านสังคม, แสดงออกในเรื่องจินตนาการที่รุนแรง และ ความตายกับสิ่งที่ไม่ดีต่อกฎระเบียบต่าง ๆ

ภาพวาดที่มีลักษณะของความซึมเศร้า Gantt (1990) พบว่าภาพวาดโดยผู้ป่วยที่มีอาการ ซึมเศร้า จะใช้พื้นที่ว่างน้อยและรายละเอียดที่ถูกควบคุม Wadson (1980) พบว่าภาพวาดของคน ไข้จะแสดงพื้นที่ว่างที่ว่างเปล่า, ใช้สีน้อย, ไม่มีพลัง และอื่น ๆ

แบบทดสอบการวาดภาพจากจินตนาการ นั้น จะไม่ทดสอบโดยตรงไปตรงมา แต่โครง สร้างของแบบทดสอบจะเกี่ยวเนื่องกับเนื้อหาจากประเด็นนั้น การประเมินผลจะอยู่บนพื้นฐาน ของเนื้อหาหรือความหมายของภาพวาดในเรื่อง พื้นที่ว่าง, สี หรือเส้นที่มีคุณภาพ โครงสร้างของ แบบทดสอบเป็นแบบเปิด-ปิด ในการเลือกตัวอย่างและมีอิสระในการแสดงออกทางความคิดและ จินตนาการ แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจและอารมณ์ จะมีโครงสร้างน้อยกว่าแบบทดสอบที่ เฉพาะเจาะจงกว่า เช่น House Tree Person Test (Buck,1948) Draw your Family Doing something (Burns and Kauffman, 1972) Draw A Man (Goodenough - Harris 1963) หรือ Draw a Whole Person (Koppitz, 1968)

เนื้อหาทางด้านอารมณ์

การประเมินเนื้อหาทางอารมณ์ ในการทำแบบทดสอบการวาดภาพจากจินตนาการ (Drawing from Imagination) ที่เรียกว่า ระดับคะแนนแบบโปรเจ็คชั่น (Projection Scale) จะอยู่

บนพื้นฐานของการสังเกต โดยผู้ทำแบบทดสอบเรียนรู้จากสิ่งเร้าที่แตกต่างกัน เขาจะเลือกสิ่งเร้าจากประสบการณ์ส่วนตัว และเลือกที่จะเชื่อมโยงสิ่งนั้นเข้ากับจินตนาการ แล้วแสดงออกมาทางภาพวาดและการเล่าเรื่อง

ซิลเวอร์ (Silver, 1996) กล่าวว่า การตอบสนองต่อแบบทดสอบของผู้ทำแบบทดสอบจะสะท้อนทัศนคติต่อตัวเองและต่อผู้อื่น คะแนน 1 คะแนน ใช้กับลักษณะแนวเรื่องที่เป็นไปในด้านลบรุนแรง หรือความเพ้อฝัน คะแนน 2 คะแนน ใช้กับลักษณะของแนวเรื่องที่เป็นไปได้ด้านลบ ไม่รุนแรง สำหรับคะแนนที่สูงที่สุดคือ คะแนนที่ 5 ใช้กับลักษณะแนวเรื่องที่เป็นไปในเชิงบวกมาก ๆ และ 4 คะแนนสำหรับแนวเรื่องที่เป็นไปในเชิงบวกแบบปานกลาง โดยทั่วไปคะแนนในระดับที่ 3 จะใช้กับลักษณะที่ปรากฏแบบไม่ชัดเจน

4. หลักการสอนและการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษา

การจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาให้เด็กจึงควรเลือกจัดให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการความสามารถ ส่งเสริมพัฒนาและคุณค่าทางด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นให้กับเด็ก ครูควรพิจารณาและทำความเข้าใจกับองค์ประกอบต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนอย่างรอบคอบเพื่อให้การเรียนการสอนนั้นบรรลุประโยชน์สูงสุด ควรมุ่งให้ผู้เรียนได้แสวงหาคำตอบของปัญหาด้านตนเองอย่างอิสระ ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ อารมณ์ ความรู้สึกที่ละเอียดอ่อน ประณีตและทักษะความรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษาในระดับประถม นั้น นอกจากจะต้องมีกิจกรรมที่หลากหลายมาประกอบกันแล้ว ยังต้องมีความยากง่ายเหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของเด็ก (วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูลย์, 2531)

สิ่งที่ควรคำนึงถึงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษาให้กับเด็กนั้น อูบล ดู้จินดา (2532) ได้ให้มุมมองที่ควรคำนึงถึงไว้นำสนใจ ดังนี้

1. ครูจะต้องรู้ว่า สอนทำไม หมายถึง ครูควรตั้งจุดมุ่งหมายของกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งจุดประสงค์นั้นจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงการจัดกิจกรรม ประสบการณ์ และประเมินผลว่านัก

เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุด ประสงค์ที่กำหนดไว้ในระดับมากน้อย เพียงใด

2. ครูจะต้องรู้ว่า สอนอะไร หมายถึง การศึกษาหลักสูตร เนื้อหา พิจารณาและคัดเลือกว่า เนื้อหาสาระมุ่งเน้นความรู้ ชนิดใด มีทักษะ คุณลักษณะและค่านิยมใดที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นกับนักเรียน การวิเคราะห์จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้กระบวนการจัดการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างเห็นเป็นลำดับขั้น ไม่สับสนก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว

3. ครูต้องรู้ว่า สอนอย่างไร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุถึงจุดประสงค์นั้น จะต้องคำนึงถึงบทเรียนแต่ละบทว่า ควรใช้วิธีการสอบแบบใด โดยคำนึงถึงจุดมุ่งหมาย กิจกรรมการสอน และผลที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียน วิธีสอนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้นไม่มีวิธีใดที่ดีที่สุด เพราะแต่ละวิธีนั้นมีข้อจำกัดในตัวเอง จึงต้องพิจารณาเลือกและนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับ เนื้อหาสาระ ความสามารถ ความสนใจของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนการสอนนั้น

4. ครูต้องรู้ว่า ผลที่ได้จากการสอนนั้นเป็นอย่างไร กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีนั้นจะต้องมีการเตรียมแผนการสอนที่เป็นระบบ กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจนเลือกเนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เพื่อให้ครูสามารถประเมินได้ว่านักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์นั้นหรือไม่ และเป็นแนวทางในการปรับการเรียนการสอนต่อไป

วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูลย์ (2529) ได้ให้แนวความคิดในการจัดประสบการณ์การสอนศิลปะศึกษาให้แก่เด็กไว้ดังนี้

1. ควรช่วยส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสทดลองสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ ๆ
2. ให้เด็กได้มีโอกาสตรวจสอบความถนัดและความสนใจด้านการจัดกิจกรรม และการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีขอบข่ายกว้างขวาง
3. ควรจัดให้เด็กได้มีโอกาสทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น
4. ควรมอบหมายงานที่ใช้จินตนาการให้เด็กมีอิสระ สามารถเลือกเรื่องราวและวางแผนงานของตนได้

นอกจากนี้ วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ยังได้เสนอแนะหลักการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กไว้ดังนี้

1. ควรพยายามจัดประสบการณ์ให้มากมายหลายด้าน หรือส่งเสริมให้เด็กได้รับประสบการณ์ทางศิลปะทั้งทางตรงและทางอ้อมมากเท่าที่ครูผู้สอนจะทำได้ เพราะประสบการณ์จะมีส่วนสร้างความประทับใจและเป็นพื้นฐานอันมีค่าต่อชีวิตของเด็ก

2. การมุ่งส่งเสริมการสร้างคุณค่าทางเอกัตภาพ สร้างลักษณะเฉพาะตัว สร้างความมั่นใจให้กับเด็กทุกคน

3. ควรดูแลให้เด็กสร้างสรรค์งานศิลปะด้วยความพยายามของตนเอง กล้าคิด กล้าตัดสินใจที่จะทำ

4. ควรพยายามสร้างความสนใจ ชักจูงให้เด็กสนใจที่จะค้นพบสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองส่งเสริมและชักนำให้รู้จัก เสาะหาแหล่งวิชาและประสบการณ์ เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์

5. ต้องพยายามดูแลการทำงานศิลปะของเด็กอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ เพราะการเรียนรู้ศิลปะจำเป็นต้องอาศัยการชี้แนะตัวต่อตัว ครูจะต้องรับผิดชอบให้พัฒนาการของเด็ก

6. การส่งเสริมการแสดงความคิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์ต่อผลงานของตนเองครูควรเป็นผู้ชี้แจงกว้าง ๆ หรือให้ร่วมกันวิพากษ์วิจารณ์หลังจากงานเสร็จสิ้นลงแล้ว

7. ส่งเสริมให้มีการแสดงผลงานของเด็กทุกคน แต่ไม่ควรเป็นไปในการแข่งขัน

ในด้านองค์ประกอบของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษา เทียนชัย เสาจินดารัตน์ (2535) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญไว้ดังนี้

1. กิจกรรมการสอน ได้แก่ กิจกรรมการสอน แนวคิดในการจัดกิจกรรม วิธีการจัดกิจกรรม และการดำเนินการสอน

2. การผลิตและการใช้สื่อการสอน ได้แก่ คุณค่าและประเภทของสื่อการสอน ขั้นตอนการผลิต การใช้ และวิธีการจัดเก็บสื่อการสอน

3. การวัดและการประเมินผล ได้แก่ ความหมายของการวัดและการประเมินผล ประโยชน์ จุดมุ่งหมาย ประเภท วิธีการและแนวทางในการประเมินผล

กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์

การกำหนดเป้าหมาย คือ กรวางแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาไปตามเป้าหมายที่ต้องการ การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์นั้นจะต้องเริ่มต้นจากการพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งทางด้านผู้เรียน เนื้อหาหลักสูตร และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยคำนึงถึงว่าเป้าหมายและวัตถุประสงค์นั้นสอดคล้องกับความสามารถ ความต้องการและทักษะต่าง ๆ ที่ผู้เรียนสามารถบรรลุได้ และพัฒนาไปในแนวทางที่เหมาะสม การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์นั้นจะต้องคำนึงถึง (อุบล ตูจินดา, 2532)

1.การจัดกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งต้องมุ่งสร้างพัฒนาความสามารถทางศิลปะของนักเรียนในทุก ๆ ด้าน ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้

2.การสอนโดยมีวัตถุประสงค์การสอนต้องคำนึงถึงเป้าหมายปลายทางของการศึกษามุ่งส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

3.การจัดสภาพการเรียนการสอน ควรจัดให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพและความต้องการทางการเรียนรู้ของนักเรียน

4.การจัดลำดับขั้นในการสอนต้องสอดคล้องและต่อเนื่องกับขั้นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นและไม่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสน

5.การผสมผสานเทคนิคและวิธีการสอน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

การกำหนดวัตถุประสงค์ในทางศิลปะศึกษา Hubbard and Rouse (อ้างถึงในเทียนชัย เสาศินดารัตน์, 2535) ได้กล่าวถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาสำหรับนักเรียนในระดับประถมไว้ดังนี้

1.ให้ผู้เรียนมีความตระหนักรู้ ความสามารถในการตัดสินใจคุณค่าของความงามและการแสดงออกถึงการกระทำอย่างสร้างสรรค์นั้นขึ้นอยู่กับ การได้รับการพัฒนาด้านความรู้สึทาง การเห็นและการสัมผัส

2.การได้เรียนรู้ทางศิลปะ โดยการเรียนรู้ถึงองค์ประกอบที่สำคัญของศิลปะและหลักการทางศิลปะ

3. การได้เรียนรู้เกี่ยวกับศิลปินและวิธีการสร้างงานศิลปะของเขาเป็นการศึกษาศิลปะที่เกี่ยวข้องกับความแตกต่างของศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ และศิลปินประเภทต่าง ๆ รวมทั้งการเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลที่มีลักษณะทางความคิดสร้างสรรค์

4. การวิจารณ์และตัดสินงานศิลปะ รู้จักใช้เกณฑ์ที่แน่นอน และรู้จักจุดที่ควรพิจารณาเข้าใจวิธีการตัดสินคุณค่าทางความงามและผลงานศิลปะ และสิ่งที่ปรากฏต่อสายตาในสภาพแวดล้อม

5. การเรียนรู้การใช้วัสดุและเครื่องมือทางศิลปะ ในการที่เข้าใจในผลงานศิลปะและสามารถสร้างสรรค์ผลงานได้ จะต้องมีความรู้ และทักษะในการใช้วัสดุและเครื่องมือทางศิลปะได้

เมื่อกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษาดอย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับผู้เรียนแล้ว จะสามารถมองเห็นแนวทางเพื่อให้ผู้เรียนสามารถบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์นั้นได้ ลำดับต่อไปที่จำเป็นต้องคำนึงถึงก็คือ การวางแผนการสอน

การวางแผนการสอน

การวางแผนการสอน คือ การจัดเตรียมโครงการเพื่อจะจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนเป็นการแสดงให้เห็นถึงลำดับก่อนหลังของงานที่ผู้วางแผนสื่อว่ามีความสำคัญต่อการวางแผน และในการวางแผนการสอนศิลปศึกษา ครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้ (Chapman, 1978)

1. จุดมุ่งหมาย เป็นส่วนที่จะบอกว่าครูผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อะไร โดยทั่วไปจะพิจารณาจากจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

2. วิธีการเรียนการสอน จุดมุ่งหมายจะบรรลุได้ก็ด้วยวิธีการเรียนการสอน ซึ่งมีอยู่หลายวิธีการพิจารณาถึงวิธีสอนที่ตรงกับความคิดรวบยอดทางศิลปะของครูผู้สอนและเหมาะสมกับผู้เรียน

3. ความเป็นไปได้ของเนื้อหา การเลือกเนื้อหาการสอนวิชาศิลปะนั้นไม่ยึดติดเฉพาะในเรื่องของความเป็นจริงและทักษะ สามารถยืดหยุ่นได้เหมาะสมกับนักเรียน แต่ควรคำนึงถึงประสบการณ์ทางศิลปะที่จำเป็นที่เด็กควรจะได้รับ

4.กิจกรรมการสอนและแหล่งวิทยาการ การอธิบายถึงสาระสำคัญของกิจกรรมที่จะสอน เช่น ชั้นการสาธิต การนำเสนออย่างสั้น ๆ การใช้คำถามคำตอบ และการแนะแนว ส่วนแหล่งวิทยาการนั้นมีขอบข่ายตั้งแต่ภาพอะไรก็ตามที่มองผ่านหน้าต่างห้องเรียนจนถึงสื่อทางศิลปะแบบ ธรรมดาและสื่อทัศนอุปกรณ์

5.ผลผลิตที่ต้องการ ถ้าได้วางแผนการสอนไว้อย่างชัดเจนเป็นไปตามขั้นตอนแล้วครูอาจ คาดหวังจะได้ผลผลิตมากกว่าที่ตั้งใจไว้ในจุดมุ่งหมายเล็กน้อย หรืออาจเขียนถึงผลผลิตอื่น ๆ ไปด้วย เช่น การเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับตัวผู้เรียน ฯลฯ เป็นต้น

ในการเตรียมแผนการสอนศิลปศึกษานั้น อุบล ตูจินดา (2532) ได้กล่าวว่า ครูควรวางแผนทางอย่างเป็นขั้นตอน โดยเรียงลำดับให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ และจะต้องพิจารณาถึง

1.การจัดเวลาเรียน คือ การกำหนดระยะเวลาในการสอนว่าจะต้องสอนกี่คาบ คาบละกี่ ชั่วโมงให้สอดคล้องกับเนื้อหาและกิจกรรม

2.เนื้อหา คือ ครูจะต้องพิจารณาว่ามีเนื้อหาอะไรบ้างที่ต้องการให้นักเรียนรู้ควรลำดับ ความสำคัญของเนื้อหาว่าสิ่งใดจำเป็นต้องสอนก่อนหรือหลัง

3.ข้อเท็จจริง ความคิดรวบยอด กฎ และหลักการใดบ้างที่สัมพันธ์กับสิ่งที่ต้องการจะสอน

4.กระบวนการสอนที่จัดไว้เป็นขั้นตอนเพื่อให้สัมพันธ์กับสิ่งที่ต้องการสอน

5.เทคนิคการสอนใดที่จะทำให้นักเรียนเกิดความรู้ ความคิด ทักษะ และรวมถึง คุณลักษณะและค่านิยม

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ได้กล่าวถึงวิธีสอนศิลปะไว้ 4 วิธี คือ

1.วิธีสอนแบบแสดงให้ดูเป็นขั้นตอน (Directed Teaching) เป็นวิธีสอนที่ครูสาธิตการทำงานให้นักเรียนดูทีละขั้นตอน แล้วให้นักเรียนปฏิบัติตาม ซึ่งในบางครั้งครูอาจสาธิตให้จบทุกขั้นตอนก่อนก็ได้ การสอนวิธีนี้เหมาะสำหรับงานศิลปะที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ถึง วิธีและขั้นตอนการทำงาน เพื่อจะให้นักเรียนสามารถนำหลักหรือขั้นตอนนั้นเป็นแนวทางในการแสดงออก หรืออาจคิดผสมผสานวิธีต่าง ๆ เข้าด้วยกันจนเกิดเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่แปลกใหม่ขึ้นมาได้ ข้อควรคำนึงถึงสำหรับวิธีสอนแบบนี้คือ ครูควรแนะนำแนวทางหรือขั้นตอนที่การทำงานเท่านั้น เพราะถ้าครูเป็นผู้ควบคุมกระบวนการแสดงออกของเด็กจะทำให้งานศิลปะมีค่าเป็นเพียงงาน ประดิษฐ์หรืองานช่างเท่านั้น

2.วิธีสอนแบบให้ทำงานโดยอิสระ (Free Expression) เป็นวิธีสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียน คิดตัดสินใจทำงานตามความพอใจของตนเอง ซึ่งอาจเป็นไปได้ 4 แบบ คือ

แบบที่ 1 ครูให้นักเรียนเลือกสื่อที่ใช้ในการแสดงออกทางศิลปะได้โดยอิสระและทำงาน ในลักษณะใด ๆ ก็ได้ตามใจนักเรียนเป็นการให้อิสระอย่างเต็มที่

แบบที่ 2 ครูกำหนดสื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วให้นักเรียนใช้สื่อ นั้นแสดงความรู้สึกนึก คิดเป็นงานศิลปะเองโดยเฉพาะ

แบบที่ 3 ครูกำหนดสื่อให้เช่นเดียวกันแบบที่สอง และกำหนดหัวข้อที่จะให้นักเรียน แสดงออกทางศิลปะไว้ด้วย

แบบที่ 4 ครูกำหนดสื่อและกำหนดหัวข้อเรื่องให้เช่นเดียวกับแบบที่สาม แต่หัวข้อที่ครู กำหนดนั้นแคบและเจาะจงมากกว่า แบบนี้เป็นแบบที่ให้อิสระแก่นักเรียนน้อยที่สุด

3.วิธีสอนแบบสัมพันธ์กับวิชา (Correlate Teaching) เป็นการสอนศิลปะให้สัมพันธ์กับ วิชาอื่น โดยที่ครูต้องสำรวจว่า นอกเหนือจากวิชาศิลปะศึกษาแล้ว นักเรียนได้เรียนรู้อะไรบ้างแล้ว พยายามกำหนดแนวทางการสอนศิลปะศึกษา ให้สัมพันธ์หรือกลมกลืนกับวิธีอื่น ๆ เพื่อให้ นักเรียน ได้มีโอกาสเรียนรู้หลาย ๆ อย่าง ในขณะเดียวกัน ความสามารถในการเลือกเนื้อหา เรื่องราวที่น่า สนใจของครูจะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนแสดงออกในการทำงานศิลปะได้อย่างดี

4.การสอบแบบเป็นแกนกลาง (Core Teaching) เป็นการสอนที่ครูและนักเรียนร่วมกัน กำหนดปัญหาไว้เป็นแกนกลาง แล้วใช้ความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา นั้น เป็นวิธีสอนแบบธรรมชาติ เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม สอนให้นักเรียนรู้จักพิจารณาปัญหารอบ ๆ ตัว และสามารถหาวิธีแก้ปัญหา นั้นได้

นอกจากนี้ นิรมล ตีรณสาร ยังได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า วิธีการสอนศิลปะศึกษาทั้ง 4 วิธีนี้ ครูควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะของบทเรียน นักเรียน และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ประกอบ กัน

การประเมินผล

การประเมินผลทางศิลปะศึกษา คือการใช้เกณฑ์ตรวจสอบดูว่า การแสดงออกทางศิลปะ ของนักเรียนได้พัฒนาไปในทางระดับที่น่าพอใจหรือไม่ เพียงใด โดยครูเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์

และเงื่อนไขที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (เลิศ อานันทนา, 2526) เด็กทุกคนแม้มีอายุเท่ากัน แต่สมรรถภาพในด้านต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นการแสดงออกทางศิลปะจึงมีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถ ความสนใจและประสบการณ์ของแต่ละคน จึงเป็นการยากที่จะตัดสินลงไปว่า การสร้างสรรค์ของเด็กนั้น มีคุณค่ามากน้อยเพียงใด ดังนั้นผู้ทำการประเมินควรสำรวจตนเองเสียก่อนว่า มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะเด็กมากน้อยเพียงใด และมีความเข้าใจจิตวิทยาเกี่ยวกับเด็กอย่างไรบ้าง ซึ่งการประเมินทางศิลปะของเด็กนั้นควรวัดให้ครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน ได้แก่

1.การประเมินทางด้านความรู้ (Internal Growth) ซึ่งครูสามารถวัดความรู้ทางศิลปะที่สอนได้ โดยการทำแบบทดสอบหรือการสอบถามจากเด็กโดยตรง

2.การประเมินทางด้านกายภาพ (Physical Growth) สามารถประเมินได้โดยการสังเกตจากทักษะต่าง ๆ ที่เพิ่มขึ้นในการทำงาน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ครูต้องการ

3.การประเมินทางด้านสังคม (Social Growth) สามารถประเมินจากการสังเกตพฤติกรรมลักษณะนิสัย และสิ่งที่เด็กแสดงออกในชั้นเรียน รวมทั้งการแปลความหมายจากสิ่งที่เด็กแสดงออกในผลงาน ครูควรได้สังเกตและบันทึกพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ไว้ เพราะจะมีส่วนช่วยในการทำความเข้าใจในตัวเด็ก และเป็นพื้นฐานในการที่จะสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีในหมู่นักเรียน

4.การประเมินทางด้านอารมณ์ (Emotional Growth) ครูสามารถสังเกตจากพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกมา เด็กมีพัฒนาการทางอารมณ์ก้าวหน้าเพียงใด กิจกรรมศิลปะที่ดีจะต้องมีส่วนช่วยในการปรับพฤติกรรมทางอารมณ์ของเด็กได้ การสังเกตและบันทึกพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้ครูทราบถึงแนวทางในการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ให้แก่เด็ก

จุดมุ่งหมายในการประเมินผลทางศิลปะศึกษา

De Francesco(1958) ได้กล่าวถึง จุดมุ่งหมายในการประเมินผลทางศิลปะ ดังนี้

- 1.เพื่อทำนายระดับความสำเร็จของการเรียนศิลปะ
- 2.เพื่อวัดความก้าวหน้า หรือความเจริญงอกงามด้านความคิด การเปลี่ยนแปลง การใช้มือบังคับวัสดุอุปกรณ์ และความสามารถในการแสดงออกของผู้เรียน
- 3.เพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างของผู้เรียน และรับรองผลการเรียน

4. เพื่อวินิจฉัยอุปสรรคในการเรียนรู้ของผู้เรียนของผู้เรียน ทั้งทางด้านจิตใจร่างกาย อารมณ์ ความคิดสร้างสรรค์และสุนทรียภาพ

5. เพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่องในกระบวนการสอน

6. เพื่อหาทางแก้ไขวิธีการสอนและเป้าหมายการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนตามความจำเป็น

ประเภทของการประเมินผลทางศิลปศึกษา

Conrad (1964) กล่าวว่า การประเมินผลการเรียนศิลปศึกษา สามารถแบ่งตามจำนวนผู้เรียนได้ 2 แบบดังนี้

1. การประเมินผลเป็นกลุ่ม เป็นการอภิปรายผลงานระหว่างนักเรียนด้วยกัน ผลงานของแต่ละคนจะถูกนำไปจัดแสดงบนฝาผนังหรือบอร์ดแสดงผลงานในห้องเรียน ในห้องแสดงผลงานของโรงเรียน หรือสถานที่จัดนิทรรศการอื่น ๆ โดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะให้นักเรียนรู้จักสังเกตสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในผลงาน เพื่อนักเรียนจะได้ทำการประเมินผลงานได้สะดวก

2. การประเมินผลเป็นรายบุคคล เป็นการประเมินผลงานศิลปะที่ครูประเมินนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อกำหนดแนวทางปรับปรุงการทำงานในครั้งต่อไป นอกจากนั้นนักเรียนแต่ละคนยังสามารถประเมินผลเอง โดยใช้เกณฑ์เดียวกับที่ครูประเมินนักเรียน และนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบกัน เพื่อการอภิปรายระหว่างครูกับนักเรียน

นอกจากนี้ Eisner (1972) ยังได้กล่าวถึงการประเมินผลงานศิลปะ โดยใช้วิธีตัดสินเปรียบเทียบผลงานของผู้เรียนว่าทำได้ 3 วิธีคือ

1. การเปรียบเทียบกับตัวเอง เป็นการประเมินผลเพื่อให้รู้ถึงระดับความสามารถ อารมณ์ และความเข้าใจของผู้เรียน ว่ามีความเจริญงอกงามเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด โดยการเปรียบเทียบผลงานที่ทำเมื่อต้นภาคเรียนกับผลงานในปลายภาคเรียน

2. การเปรียบเทียบในระดับชั้นเรียนเดียวกัน เป็นการประเมินเพื่อให้รู้ถึงระดับความสามารถ และการปฏิบัติงานของกลุ่ม

3. การเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อเป็นการประเมินผลเปรียบเทียบที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัตถุประสงค์การสอน และกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์นั้น ๆ แต่ Chapman (1978) มีความเห็นต่อการประเมินผลโดยวิธีนี้ว่าไม่เหมาะสมกับวิชาศิลปศึกษา

เพราะการเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานนั้นเหมาะสมกับวิชาที่เกี่ยวข้อง กับข้อมูลหรือข้อเท็จจริง มีเกณฑ์บอกได้ว่าอะไรถูก อะไรผิด

วิรัตน์ พิชญ์ไพญญ์ (2520) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนศิลปะจะสัมพันธ์กับความมุ่งหมายในการศึกษาทุก ๆ ด้าน เป็นพฤติกรรมการเรียนรู้เพื่อการสร้างสรรคเพื่อศิลปนิยม และเพื่ออารมณ์ความรู้สึกในงานศิลปะ ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 6 ประการคือ

1. พฤติกรรมการรับรู้ มีความฉับพลันในการรับรู้ในคุณค่าความงามของศิลปะ มีความสามารถในการสังเกต การเห็น การระลึก หรือจดจำลักษณะความงามในสิ่งแวดล้อม

2. พฤติกรรมในการรู้และเข้าใจ มีความรู้ในหลักการของสุนทรียศาสตร์ เข้าใจศิลปนิพนธ์และผลงานของเขา

3. พฤติกรรมในปฏิกิริยาที่แสดงออก มีประสบการณ์และอารมณ์ในการแสดงออกในงานศิลปะ มีความรู้สึก อารมณ์ ในปฏิกิริยาโต้ตอบ สร้างสรรค

4. พฤติกรรมในการวิเคราะห์ มีความสามารถในการบรรยาย และอธิบายลักษณะในงานศิลปะและสามารถตีความ หรือใช้วิจารณ์งานในการคาดคะเน

5. พฤติกรรมในการพินิจและประเมินผล มีความสามารถวิจารณ์พินิจงานและประเมินผลงานศิลปะ

6. พฤติกรรมในการจัดและดำเนินงานอย่างมีระเบียบเรียบร้อย มีความสามารถในการสร้างสรรค รู้จักแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ ใช้เครื่องมือและวัสดุประกอบงานศิลปะอย่างเชี่ยวชาญ

วิธีสอนศิลปศึกษา

การสอนเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งของการศึกษา เป็นกระบวนการ (Process) ในการให้การศึกษา ซึ่งผู้สอนจัดให้แก่ผู้เรียนเพื่อจะให้เรียนรู้ได้โดยสะดวก มีนักการศึกษาบางท่านถือว่าวิธีสอนมีความสำคัญยิ่งกว่าเนื้อหาหรือความรู้ (Content) ที่ต้องสอนจริง เพราะถ้าผู้สอนรู้จักใช้วิธีสอนที่ดีที่เหมาะสมแล้ว ย่อมจะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้และมีความเข้าใจในบทเรียน มีทักษะ มีความชำนาญในวิชาที่เรียนมีทัศนคติ (Attitude) ที่ดีต่อสิ่งที่เรียนรู้ มีความสามารถนำสิ่งต่าง ๆ ไปใช้ได้ นำความรู้ไปแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันได้ ทำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปได้

หน้าที่หลักของครู คือ การจัดสภาพการณ์การเรียนการสอนให้ประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมายของการศึกษา

การให้การศึกษาทางศิลปศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องจัดให้แก่เด็ก เพราะศิลปศึกษามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้เด็กได้มีพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม อย่างกว้างขวางที่สุด จากการศึกษาและวิจัยพบว่าธรรมชาติของเด็กจะมีความต้องการที่จะแสดงออกกันทุกคน เพียงแต่ต้องได้รับการสนับสนุนหรือกระตุ้น ด้วยวิธีการจัดบทเรียนทางศิลปะให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะ เพศวัยของเด็กเท่านั้น

ก่อนที่จะกล่าวถึงวิธีการสอนศิลปศึกษาที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน จะขอกล่าวถึงวิธีการสอนศิลปศึกษาในอดีตของไทยเรา เพื่อการเปรียบเทียบให้เห็นถึงความแตกต่างของวิธีการสอน โดยการนำเอาข้อเขียนของบุคคล 2 คนมาเสนอ

น.ณ ปากน้ำ (2524:307-311) การหัดเขียนภาพของคนไทยโบราณนั้น เริ่มจากหัดเขียนเส้นก่อน แล้วจึงหัดระบายสีที่หลัง เริ่มต้น ท่านให้หัดเอาเข็มมาปรูแบบที่ครูร่างไว้ โดยปรูไปตามเส้นทุกเส้นแล้วเอาเขม่าค้ำหรือผ้ามาทาบไปตามรอยปรู ก็จะทิ้งเส้นที่ปรูไว้บนกระดาษที่รองไว้เบื้องล่าง ต่อจากนั้นก็หัดเอาพู่กันเล็ก ๆ จุ่มน้ำยาสีดำตัดตัดเส้นไปตามรอยปรูจนทั่วหัดร่าง หัดร่างพู่กันไปตามรอยเส้นของครู จนครูเห็นว่าเขียนได้ดีถูกต้องแล้วก็หัดเขียนนก รู้จักกฎเกณฑ์ของการผูกลาย การต่อลาย การวางข้อ การสอดใส่ลายประกอบ เพื่อให้มีช่องไฟอันงดงามโดยร่างเสียก่อน ต่อจากนั้นก็ปรูลายที่ร่างไว้แล้วจนทั่ว เขกเขม่าค้ำมาอาบฝุ่นแล้วจึงตัดเส้นโดยกบพื้นด้วยสีดำ ตัวลายเว้นว่างไว้ หักทำเช่นนี้จนมือคล่องและชำนาญการไ้พู่กัน รวมทั้งการลงพื้นหลังสีดำ ซึ่งต้องใช้เวลาเป็นแรมปี หลังจากนั้นก็หัดร่างภาพตามแบบของครู มีภาพนก กระจิง ช่องทางโตลายเฟื่อง ฯลฯ จนผูกลายได้ชำนาญแล้ว ก็หัดตัดเส้น โดยกบมาพื้นปล่อยให้ตัวลายลอยเด่น กล่าวง่าย ๆ ก็คือศิษย์จะต้องเดินตามหลังครูทุกฝีก้าว ฝึกกันจนสามารถทำงานแทนครูได้ หลังจากนั้นก็เรียนจากของจริง โดยเป็นผู้ช่วยครูทำงานที่ครูรับมาทำ เช่น ทำลายขัตน้ำ ทำลายกำมะลอ ออกแบบลายทาน ลายหีบหมาก ลายต่าง ๆ ต้องหัดทำสมุดลงพื้นรัก ขัดรัก การผสม น้ำยาเขียนรูป การปิดทองรดน้ำ ช่วยครูเอาหลอดล้างพื้นเพื่อปิดทอง ทำเช่นนี้ทุกอย่างจนครูยอมรับว่า ชำนาญงานแล้ว ต่อจากนั้นก็หัดเขียนภาพระบายสี หัดเขียนต้นไม้ใบไม้ภูเขา ประสามราชมณฑลเชียร บ้าน

ประตู่วัง เขียนชำนาญ การระบายสีก็ต้องดูครูเดินตามครู เพื่อแยกตัวเป็นอิสระจากครู ก็ต้องเริ่มศึกษางานอื่น ๆ รอบด้าน บางคนก็แสวงหาครูอีกต่อไป หลังจากนั้นก็สามารถมาพลิกแพลงงานไปตามแนวและความคิดเห็นของตน

อารี สุทธิพันธ์ (2515 : 12-16) ได้จำแนกให้เห็นถึงลักษณะของการเรียนศิลปะของไทยที่ยึดค่านิยมของสังคมเป็นเกณฑ์ เป็น 4 ประการคือ

1.การเน้นที่ครูเป็นผู้ถ่ายทอด ลักษณะการแสวงหาความรู้โดยครูเป็นผู้ถ่ายทอดแต่ผู้เดียวนี้ เป็นลักษณะที่เห็นได้ชัดเจนมากในทางศิลปศึกษา จะพบว่าเริ่มต้นด้วยการไหว้ครู อันเป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ เป็นค่านิยมแรกที่สำคัญยิ่งในการแสวงหาความรู้ทางศิลปะหรือการเข้าศึกษาศิลปะ เพราะเท่ากับเป็นการยอมรับในการจำกัดเสรีภาพของผู้สมัครเข้าเรียนโดยบริยาย เพราะครูช่างจะต้องครอบให้ ถ้าหากว่าผู้เรียนไม่เคารพยำเกรงครูช่างผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แล้ว ก็มีความเชื่อว่า จะมีอาการผิดปกติ อาจเป็นบ้า ทำให้ขาดการยอมรับนับถือจากสังคมได้ ค่านิยมนี้แสดงให้เห็นว่า การศึกษาศิลปะเป็นการยอมมอบตัว ซึ่งเกี่ยวพันกับอำนาจลึกลับหรืออิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ ตามความเชื่อของสังคมไทยโดยปราศจากเหตุผล

2.การเน้นการเลียนแบบให้ทำความตัวอย่าง ลักษณะสำคัญของระบบศิลปศึกษาของไทยอีกประการหนึ่งก็คือ การเน้นการเลียนแบบอย่างของครู เพราะอย่างไรก็ตามเพื่อผู้เรียนยินยอมตกลงเลือกครูคนใดคนหนึ่งแล้ว ก็เท่ากับยอมรับรูปแบบของครูคนนั้นด้วย เริ่มตั้งแต่ช่วยเหลือการทำงานส่วนตัว เป็นลูกมือ ช่วยปิดกวาดเช็ดถู ปีนบวด ไปจนถึงการเลียนแบบครู ซึ่งจริง ๆ ก็เป็นความเต็มใจของศิษย์เองด้วย ศิษย์คนใดที่สามารถเลียนแบบครูได้ใกล้เคียงมากที่สุด ก็ได้รับการยกย่องว่ามีความสามารถสูงกว่าคนอื่น และมีโอกาสที่จะรู้สูตรลึกลับอันเป็นที่หวงแหนของครูมากกว่าคนอื่น กลายเป็นตัวตายตัวแทน

3.การเน้นการใช้ความจำ ลักษณะระบบศิลปศึกษาของไทย นอกจากจะเน้นการเลียนแบบแล้ว ยังเน้นความจำเป็นอันมาก เป็นความจำทั้งทางรูปร่างและรูปทรงของแบบอย่างในอดีต นักเรียนคนใดที่ทักษะในการใช้มืออย่างคล่องแคล่ว แต่ปราศจากความจำในรูปร่างสีสันทัน เช่น ตัวเอกในเรื่องรามเกียรติ์ พระ นาง ยักษ์ ลิง หรือนก นารี กระบี่ คช นักเรียน คนนั้นก็หาได้ประสบความสำเร็จในการเรียนศิลปศึกษาตามระบบค่านิยมนี้ไม่

4.การเน้นการควบคุมและลักษณะพิเศษของแต่ละบุคคล ลักษณะค่านิยมของ

ศิลปศึกษาข้อนี้ รวมลักษณะต่างๆ ทั้งสามประการดังกล่าวไว้ด้วยกัน ผู้เรียนต้องได้รับการควบคุมสม่ำเสมอ เป็นลูกมือครูอาจารย์ชั่วระยะหนึ่ง จนครูผู้สอนตกลงใจว่า มีความพร้อมที่จะเลียนแบบตนได้ แล้วจึงยินยอมให้ลงมือทำงานและกำหนดว่าครูมีเจตคติไม่ดีต่อนักเรียนเช่น นักเรียนกระด้างกระเดื่อง พยายามค้นหาแนวทางของตน ไม่ปฏิบัติตามแนวทางของครู ครูก็อาจจะทักท้วงว่านักเรียนผู้นั้นไม่มีหัว ไม่มีพรสวรรค์ เป็นเรื่องของอินทร์พรหม สิ่งที่ไม่เคยเห็นไป ผลสุดท้ายก็ไม่ต่อลวดลายต่าง ๆ ให้

เมื่อกล่าวถึงจุดประสงค์เฉพาะของศิลปศึกษา หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ระบุไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาเพื่อให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ให้สนใจและแสดงออกตามความถนัดและความสามารถของตน ให้มีจิตสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมให้มีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินแล้วทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ให้อำนาจนำศิลปะประยุกต์ให้เกิดคุณค่าและรสนิยมที่ดี จุดประสงค์เหล่านี้เป็นสิ่งที่ครูจะต้องทำความเข้าใจและตัดสินใจเลือกวิธีสอนในแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมวิธีการสอนศิลปศึกษาที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันมีหลายวิธี เลิศ อานันท์นะ ได้จัดแบ่งแนวทางการสอนศิลปศึกษาออกเป็น 2 แนวทาง แนวทางที่หนึ่งเป็นแนวทางการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง แนวทางที่สองเป็นแนวทางการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งการแบ่งเช่นนี้จะเห็นเช่นเดียวกันกับการแบ่งประเภทการสอนทั่วไปนั่นเอง

1.แนวทางการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้นำ และนักเรียนเป็นผู้ตาม กิจกรรมต่าง ๆ จะถูกจัดขึ้นโดยครูเป็นผู้ริเริ่มและออกคำสั่งให้นักเรียนทุกคนปฏิบัติตาม แนวทางการสอนนี้มีผลดีในการถ่ายทอดความรู้ ความสามารถค่านิยมให้แก่นักเรียนโดยตรงพร้อมกับสามารถควบคุมทางพฤติกรรมการแสดงออกของนักเรียนให้เป็นไปตามความต้องการได้ แต่มีผลเสียหลายประการ เช่น เป็นการปิดกั้นการแสดงออกด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่ส่งเสริมพัฒนาการตามความถนัดและความสามารถของเด็ก จำกัดขอบเขตของ, ความรู้ ทดความสนุกสนานเพลิดเพลิน วิธีการสอนที่จัดอยู่ในแนวทางการสอนนี้ ได้แก่

ก. วิธีการสอนแบบแสดงให้ดูเป็นขั้นตอน การสาธิต การทำงานตามคำสั่ง เป็นวิธีการสอนที่ครูได้สาธิตการทำงานให้นักเรียนดูทีละขั้นแล้วให้นักเรียนทำตาม สลับกันไปจนกว่าจะเสร็จเป็นผลงาน หรือครูอาจอธิบายแบบรวบรัดและสาธิตให้ดูเพียงครั้งเดียวแล้วจึงให้นักเรียน

ลงมือทำงานจนเสร็จ วิธีการสอนแบบนี้เหมาะสำหรับใช้สอนหลักการการทำงาน เพื่อให้นักเรียนจบหลักหลักได้ว่า การทำงานชนิดนี้จะต้องมีขั้นตอนอย่างไร นักเรียนจะได้ใช้หลักการนี้ ในการแสดงออกทางศิลปะ หรือคิดผสมผสานวิธีการต่าง ๆ เข้าด้วยกัน จนเกิดเป็นผลงานศิลปะที่แปลกใหม่ได้ แต่มีข้อควรระวังคือ ครูควรใช้เท่าที่จำเป็นเพื่อให้หลักการในการทำงานศิลปะเท่านั้น เพราะเข้าครูใช้ตลอดไป กิจกรรมที่ครูให้ทำก็จะเป็นเพียงงานประดิษฐ์หรืองานช่างเท่านั้น และถ้าครูจะสาธิตวิธีการทำงานให้นักเรียนดู ครูควรทำหลาย ๆ วิธี เพื่อให้นักเรียนมีประสบการณ์ต่างๆ มีทางเลือกหลายทางไม่บ้จจยเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น

ข. การถ่ายแบบ เป็นวิธีการสอนที่มุ่งทำให้เหมือนแบบมากที่สุด นักเรียนจะได้ฝึกความชำนาญในการสร้างผลงานโดยใช้ตัวแบบเป็นสิ่งเร้าให้ทำงานศิลปะ เช่น การลอกภาพบนกระดาษดำ การทำแบบปรู การใช้กระดาษลอกลาย การใช้แบบฝึกหัดวาดเขียนซึ่งมีพื้นที่เว้นว่างเอาไว้ให้ การใช้ตาราง การใช้วิธีการสอนเช่นนี้อาจใช้ได้ในกรณีที่ต้องการให้เรียนรู้ วิธีการสร้างผลงานในรูปแบบต่าง ๆ ฝึกบังคับมือ ฝึกระบายสี ฝึกแรงๆ ฝึกการตกแต่งเท่านั้น เป็นการเน้นด้านทักษะแต่ไม่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ นักเรียนอาจเกิดความเครียดได้ง่าย ถ้าผลงานที่ออกมาไม่เหมือนต้นแบบ วิธีการนี้จึงไม่เหมาะกับการนำมาใช้สอนในเด็กระดับประถมศึกษา

2. แนวทางการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการจัดการเรียนการสอนที่คำนึงถึงเด็กเป็นสำคัญ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ จะเริ่มที่ตัวเด็ก ครูต้องพิจารณาว่า เด็กมีความสนใจอะไร ธรรมชาติในการแสดงออกของเด็กเป็นอย่างไร แล้วจึงกำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก ครูมีหน้าที่เป็นเพียงผู้ควบคุมการจัดกิจกรรมศิลปะนั้นให้ดำเนินไปตามจุดมุ่งหมาย แนวทางการสอนแบบนี้ผลดีที่ได้ส่งเสริมความคิดและพัฒนาการของเด็กตามวัยและความสนใจ มีบรรยากาศการเรียนที่ดีสร้างความรู้สึกประทับใจแก่นักเรียนให้แก่แก่นักเรียน แต่อาจมีผลเสียบ้างถ้าปล่อยละเลยมากเกินไป วิธีการสอนจัดอยู่ในแนวทางได้แก่

ก. วิธีให้แสดงออกโดยอิสระ เป็นวิธีการสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้นำหลักการและวิธีการทำงานที่ได้เรียนรู้มาแล้ว มาคิดสร้างสรรค์ผลงานเป็นของตัวเอง แต่ครูจะต้องให้เห็นแนวทางที่ชัดเจนแก่นักเรียน ไม่ปล่อยให้ทำงานไปตามความพอใจหรืออะไรก็ได้ จะทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี การให้แสดงออกโดยอิสระนั้นจำเป็นที่ครูต้องกำหนดแนวทางเป็นกรอบเอาไว้ เช่น

- กำหนดสื่อหรือวัสดุให้เพียงชนิดเดียว แล้วให้ใช้สื่อนั้นแสดงออกในลักษณะใด ๆ ก็ได้ตามต้องการ ในข้อนี้มีการกำหนดกว้าง ๆ คือ กำหนดสิ่งหรือวัสดุให้นักเรียนจะใช้วัสดุนั้นทำผลงานอย่างไรก็ได้ เท่าที่ตนเองต้องการและคุณสมบัติของวัสดุสามารถทำได้
- กำหนดสื่อให้เพียงชนิดเดียวพร้อมกับกำหนดหัวข้อเรื่องให้อย่างกว้าง ๆ เช่น กำหนดให้นักเรียนใช้ดินน้ำมันคนละหนึ่งก้อนให้ปั้นรูปสัตว์ตามต้องการมาคนละตัวในข้อนี้เริ่มมีการกำหนดหัวข้อที่เด็กจะต้องทำ แต่ไม่ได้กำหนดว่า รูปสัตว์ที่เด็กจะทำนั้นเป็นสัตว์อะไร เด็กต้องการปั้นสัตว์ชนิดใดเด็กก็สามารถทำได้
- กำหนดสื่อหรือวัสดุให้เพียงชนิดเดียวพร้อมกับกำหนดหัวข้ออย่างจำเพาะเจาะจงว่าให้ทำเป็นอะไร เช่น กำหนดกินน้ำมันคนละหนึ่งก้อน แล้วปั้นเป็นรูป "ควาย" หนึ่งตัวเด็กจำเป็นต้องปั้นเป็นรูปควายเท่านั้น แต่ทำทาง รูปร่าง จะเป็นอย่างไรนั้นต้องขึ้นอยู่กับตัวเด็ก

ด้วยวิธีการสอนสามวิธีข้างบนนี้ จะทำให้เด็กต้องคิดแก้ปัญหาการทำงานด้วยตัวของเขาเอง จากหัวข้อที่ครูกำหนดให้ เด็กจะต้องคิดว่า ตนจะต้องทำอะไรจากสิ่งที่มีอยู่ในขณะนั้น สิ่งหนึ่งครูไม่พึงกระทำคือ การบอกเด็กนักเรียนว่า ทำอะไรก็ได้ตามใจ โดยไม่กำหนดอะไรทั้งสิ้น เพราะเด็กจะวุ่นวายใจ ไม่รู้จักทำอะไร

ข. วิธีการสอนแบบกำหนดเรื่องหรือปัญหา เป็นวิธีสอนที่ครูและนักเรียนร่วมกันกำหนดเรื่องหรือปัญหาขึ้นเป็นส่วนร่วม เพื่อให้เด็กเกิดความสนใจร่วมกัน เมื่อกำหนดเรื่องหรือปัญหาเป็นแกนแล้ว จึงกระตุ้นให้เด็กได้ใช้ความรู้หรือประสบการณ์จากวิชาต่างๆ เป็นเครื่องช่วยแก้หรือตอบปัญหานั้น อาจให้ทำคนเดียวหรือทำเป็นกิจกรรมกลุ่มได้เด็กแต่ละคนก็จะมีแนวคิดถึงวิธีการแก้ปัญหาของตนเอง หรืออาจต้องเอาแนวคิดของคนในกลุ่มมารวมกัน หรือต้องตัดความคิดของตนเองทิ้งไปถ้าพิจารณาว่าของคนอื่นเหมาะสมกว่า

การสอนด้วยวิธีนี้เด็กจะเกิดการเรียนรู้แบบธรรมชาติ มองเห็นความเกี่ยวพันกันของวิชาการแขนงต่าง ๆ ได้ชัดเจน แบ่งความรับผิดชอบในงานสอนที่เป็นของตน รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ฟังคำวิจารณ์ แต่ครูจะต้องใช้ความพยายามมากที่สุด เพราะครูจะต้องสามารถนำทางให้นักเรียนมองเห็นปัญหา พร้อมทั้งการวางแผนหาความรู้เพื่อใช้แก้ปัญหาอีกด้วย อาจถือได้ว่าเป็นการโอบอ้อมที่มุ่งฝึกให้นักเรียนรู้จักพิจารณาปัญหารอบตัว แสวงหาคำตอบอย่างมีเหตุผล

ข้อควรพิจารณาคือ การกำหนดปัญหานั้น ควรมีความยากง่ายที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก การกำหนดข้อปัญหาที่ยากเกินไปทำให้เด็กไม่อยากคิด ถ้ายากเกินไปก็น่าเบื่อหน่าย แนวทางการกำหนดปัญหาคือ การเป็นเด็กเล็กหัวข้อปัญหาควรเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สุดเมื่อเป็นเด็กโตขึ้นหัวข้อปัญหานั้นควรเริ่มไกลตัวออกไป.

การสอนศิลปศึกษาในแนวทางที่สองนี้ เด็กจะมีโอกาส มีอิสระในการคิดและแก้ไขปัญหาค ด้วยตนเอง ตรงกับปรัชญาของการศึกษาระดับประถมศึกษาที่ว่า คิดเป็นทำเป็นแก้ปัญหาเป็น

ขั้นทำการสอนศิลปศึกษา

1.ขั้นการนำเข้าสู่บทเรียน เป็นกิจกรรมเริ่มต้นของการสอน การนำเข้าสู่บทเรียนได้ดีจะทำให้ให้นักเรียนเกิดความสนใจในสิ่งที่ครูจะสอน และช่วยให้ผู้เรียนรู้จักจุดประสงค์ของบทเรียนได้ชัดเจนขึ้นว่า กำลังจะเรียนอะไรต่อไปและมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับเรื่องที่เคยเรียนมาแล้วอย่างไร จากผลการวิจัยเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ได้ชี้ให้เห็นว่า กิจกรรมการนำเข้าสู่บทเรียนจะมีบทบาทต่อผลการสอนนั้น ๆ มีหลายวิธีที่ครูจะนำมาใช้เพื่อนำเข้าสู่บทเรียน เช่น การเล่านิทาน การตั้งคำถาม การร้องเพลง ดูภาพ ทายปัญหา สนทนา การแสดงบทบาทสมมติหรือการเสนออุปกรณที่สัมพันธ์กับเนื้อหา การแสดงท่าทาง ฯลฯ การใช้เวลาเข้าสู่บทเรียนไม่ควรใช้มากเกินไป เพราะจะทำให้เวลาในการสอนเนื้อหาลดลงและสร้างความเบื่อหน่ายแก่ผู้เรียนได้ ดังนั้น จึงควรใช้เวลา 3-5 นาทีแต่ไม่เกิน 10 นาที สจัด อุทกนันท์ ได้เสนอแนะว่า เข้าเป็นการเรียนการสอนเกี่ยวกับการให้ความรู้ ควรใช้เวลาการนำเข้าสู่บทเรียนประมาณ 6 นาทีต่อ 1 ชั่วโมง ถ้าเป็นการเรียนการสอนเกี่ยวกับทักษะควรใช้เวลาอธิบายและแนะนำเบื้องต้นประมาณ 9 นาทีต่อ 1 ชั่วโมง การสอนศิลปศึกษาเช่นเดียวกัน ควรใช้เวลาทำเข้าสู่กิจกรรมที่จะให้เด็กทำภายในเวลา 6-9 นาที

2.ขั้นทำการสอน เป็นกิจกรรมต่อเนื่องจากขั้นที่ 1 โดยเป็นการนำเสนอเนื้อหาสาระที่ต้องการสอนตามจุดประสงค์ ซึ่งครูอาจเลือกใช้วิธีสอนแบบบรรยาย การสาธิต การตั้งคำถามหรืออื่นๆ เนื่องจากกิจกรรมในขั้นตอนนี้ถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญยิ่งของการให้ ความรู้ ฝึกทักษะ สร้างเจตคติตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการสอน จึงควรใช้เวลาให้มากถึง 40 นาทีต่อ 1 ชั่วโมง

ถ้าเป็นการสอนเพื่อให้ความรู้ ถ้าเป็นการสอนเกี่ยวกับทักษะควรใช้เวลาในการสาธิตประมาณ 15 นาทีและใช้เวลาในการทำงานฝึกหัดประมาณ 35 นาทีต่อ 1 ชั่วโมง

การสอนศิลปศึกษานั้น ในขั้นตอนนี้จะ เป็นช่วงเวลาที่คุณได้ให้ความรู้ หลักการ การสาธิต และการปฏิบัติกิจกรรมตามที่ได้กำหนดหรือเป็นข้อตกลงบริเวณ ถ้าชั่วโมงการทำงานศิลปะเป็น 2 ชั่วโมงติดต่อกัน นักเรียนก็จะมีเวลาในการทำกิจกรรมมากขึ้น แต่เวลาในขั้นตอนอื่นก็ยังคงเดิม

3.ขั้นสรุปบทเรียน เป็นการสรุปสาระสำคัญของบทเรียน เพื่อย้ำให้ผู้เรียนรู้ว่ากำลังเรียนอะไรและจะไปใช้อย่างไร การสรุปบทเรียนนั้น ครูอาจจะสรุปเองหรือให้นักเรียนสรุปภายใต้การชี้แนะหรือแนะแนวทางของครู หรือครูและนักเรียนช่วยกันสรุปก็ได้ ขั้นตอนนี้จะเป็นการกระทำที่เข้มมากกว่าการกระทำในขั้นแรกและจะมีผลให้เกิดการจดจำได้มากกว่าในการกระทำครั้งแรก ๆ อีกด้วย ดังนั้น ขั้นสรุปหรือบททวนนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาที่ได้ เรียนมา และเห็นความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่างๆ ของเนื้อหาที่ได้เรียนมาแล้ว เป็นการย้ำให้ผู้เรียนได้เกิดความจดจำได้ดียิ่งขึ้น อาจทำได้หลายวิธี เช่น สรุปจากการตั้งคำถาม จากการใช้อุปกรณ์ จากการทำงาน จากความคิดเห็นร่วมกันจากผลการทดลอง จากผลของสถานการณ์จำลอง จากการสังเกตพวกกับประสบการณ์ของนักเรียน

ขั้นตอนนี้ของการสอนศิลปศึกษา ได้แก่ การทำเอาผลงานของนักเรียนมาวิจารณ์เพื่อให้เด็กได้รับรู้ถึงข้อดี ข้อด้อย ของผลงานตัวเอง พร้อมกับคำเสนอแนะของครูว่าถ้าจะมีการปรับปรุงผลงานนั้น ควรปรับปรุงอย่างไรจึงจะทำให้ผลงานสมบูรณ์ขึ้น แต่ครูต้องระมัดระวังการใช้ถ้อยคำวิจารณ์ไม่ควรรุนแรงจนกลายเป็นคำติเตียน

4.ขั้นการประเมินผล เป็นการตรวจสอบความรู้ ความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับบทเรียนที่คุณสอน เพื่อประเมินดูว่า นักเรียนเข้าใจถูกต้องหรือไม่ เข้าใจมากน้อยเพียงไรบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการสอนหรือไม่ มีสิ่งใดที่ต้องแก้ไขปรับปรุงซึ่งนักเรียนและครูจะได้รับทราบร่วมกัน นักเรียนจะได้รู้พัฒนาการในเรื่องการเรียนของตนและปรับปรุงแก้ไข ครูก็รู้ที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป การประเมินผลอาจทำได้หลายวิธี เช่น การตรวจสอบผลงานจากการทำแบบฝึกหัด ทำข้อทดสอบ ให้ผู้เรียนสรุปสาระสำคัญจากการเรียน จากการซักถาม การสัมภาษณ์ การสังเกต ในการประเมินผลนั้นควรให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนที่ กำหนดไว้ทั้งสามด้าน คือสติปัญญา เจตคติและทักษะ

การสอนศิลปศึกษาจำเป็นต้องมีการประเมินผลจากกิจกรรมที่เด็กได้ทำไปแล้วถ้าเป็นเด็ก ระดับประถมศึกษา จะมีแบบประเมินผลทั้งแบบสำรวจรายการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการสังเกตพฤติกรรมในการทำกิจกรรมศิลปะมากกว่าตัวกิจกรรมที่ สำเร็จแล้ว สิ่งนี้เป็นการกระทำตามจุดประสงค์เฉพาะของการเรียนการสอนศิลปะระดับประถมศึกษาแต่ถ้าเป็นระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีจุดประสงค์เฉพาะเปลี่ยนแปลงไป เราจึงต้องให้ความสำคัญในตัวผลงานมากขึ้น อย่างไรก็ตามการประเมินผลทางศิลปศึกษานั้น ควรดูเด็กเป็นราย ๆ ไป ดูว่าเด็กคนนั้นได้มีการพัฒนาการทางศิลปะไปจากเดิมของเขาหรือไม่ ไม่ควรเอาไปเปรียบเทียบกับคนอื่น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การดำเนินการสอน เป็นกิจกรรมที่สำคัญส่วนหนึ่ง การเริ่มต้นการสอนโดยใช้เทคนิคการเข้าสู่บทเรียนได้น่าสนใจ สอดคล้องและสัมพันธ์กับเรื่องที่จะสอนและประสบการณ์ของนักเรียน มีลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง รัดกุม เหมาะสมกับเวลาและระดับชั้น โดยเลือกใช้เทคนิคที่เหมาะสมจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ในขณะที่ดำเนินการสอนผู้สอนจะต้องเลือกวิธีการสอนในรูปแบบต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเนื้อหา จุดประสงค์การเรียนรู้และวัยของผู้เรียน ภาษาที่ใช้ต้องเข้าใจง่ายและมีความต่อเนื่อง ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หรือค้นคว้าคำตอบด้วยตนเองอย่างมีระบบ โดยมีผู้สอนคอยช่วยให้คำแนะนำหรือข้อเสนอแนะเมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น ในขั้นสุดท้ายของการสอน ครูควรสรุปเนื้อหาการเรียนต่าง ๆ ที่ผ่านมา การสรุปควรจะทำทันทีที่ทำการสอนเสร็จสิ้น เป็นการสรุปแนวคิดและสาระสำคัญของการสอนในบทเรียนนั้น ๆ อาจกระทำโดยให้ผู้เรียนร่วมกันสรุปบทเรียน ส่วนการประเมินผลซึ่งเป็นขั้นสุดท้ายของกระบวนการเรียนการสอน เพราะเป็นการตรวจสอบการเรียนรู้ และพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และทักษะในการปฏิบัติงานต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการจะวัดและใช้วิธีการหลายรูปแบบ ให้ได้ข้อมูลที่มีความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุด เพื่อหาแนวทางแก้ไขวิธีการสอนและเป้าหมายการเรียนการสอนในคราวต่อไปให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

5. ประวัติความเป็นมาของมูลนิธิคุ้มครองเด็ก

มูลนิธิคุ้มครองเด็ก เริ่มต้นจากการเป็นโครงการบ้านคุ้มครองเด็ก เมื่อเดือน สิงหาคม 2534 เป็นโครงการบ้านคุ้มครองเด็ก ระยะ 2 เดือน จากการที่ได้เสนอขอทุนดำเนินโครงการบ้าน

คุ้มครองเด็ก ระยะ 3 ปี จากโครงการ องค์การ แตร้ เด ซอม เนื่องจากสถานการณ์ของปัญหาเด็ก ถูกละเมิดสิทธิโดยผิดกฎหมายจากบิดา มารดา หรือ ผู้ปกครอง ยังได้รับความสนใจจาก ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภาครัฐน้อยมาก ขณะที่ประสบการณ์จากการทำงานช่วยเหลือเด็กที่ถูกละเมิดสิทธิโดยผิดกฎหมายพบว่าปัญหานี้อยู่ในขั้นรุนแรง รวมถึงเพื่อเป็นการ เตรียมการสำหรับโครงการบ้านคุ้มครองเด็ก ในระยะ 3 ปี ซึ่งพนักงานโครงการมีความพร้อมที่จะ ดำเนินงานได้โดยโครงการบ้านคุ้มครองเด็กเป็นโครงการหนึ่งในมูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก

4.1 โครงการบ้านคุ้มครองเด็ก

หลักการและเหตุผล

จากปรากฏการณ์ที่เป็นจริงซึ่งเด็กต้องถูกละเมิดสิทธิโดยผิดกฎหมาย ในด้านต่างๆ อย่าง มากมายและรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นเด็กถูกล่วงเกินทางเพศ เด็กถูกทำร้ายหรือถูกฆ่าตาย เด็กถูกนำไป ค้าประเวณี รวมไปถึงเด็กถูกบังคับข่มขู่ให้ไปมีอาชีพที่ไม่เหมาะสม นอกจากนั้นพี่น้องน้องของ เด็กซึ่งประสบปัญหาดังกล่าวยังมีความเป็นไปได้ที่อาจจะถูกละเมิดสิทธิโดยผิดกฎหมายใน ทำนองเดียวกัน มูลเหตุของปัญหาดังกล่าวสถาบันครอบครัวนับว่ามีอิทธิพลอย่างยิ่งที่จะผลักดัน ให้เด็กต้องประสบปัญหา และที่สำคัญเด็กจำนวนมากยังถูกละเมิดสิทธิโดยผิดกฎหมายด้วย ความตั้งใจ หรือด้วยการกระทำจากบิดามารดา หรือผู้ปกครองของเด็กเอง และเด็กในกลุ่มนี้เอง เมื่อประสบปัญหาจึงไร้ทางออก ต้องถูกละเมิดสิทธิโดยผิดกฎหมายซ้ำแล้วซ้ำเล่า เพราะข้อ บกพร่องของกฎหมายที่ยังมิได้มีการปรับปรุงแก้ไข ให้มีการคุ้มครองเด็ก อย่างมีประสิทธิภาพ และอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่งผลให้เด็กจำนวนมากต้องตัดสินใจหนีออกจาก บ้านมาเร่ร่อน หรือต้องมามีอาชีพค้าประเวณี แม้ว่าปัญหาเหล่านี้จะยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นโดย ลำดับ แต่สถานที่หรือองค์กรที่ทำงานสงเคราะห์ช่วยเหลือและพัฒนาเด็ก ในกลุ่มดังกล่าว อย่าง จริงจังโดยเฉพาะนั้นมีน้อยมาก เมื่อเทียบกับปริมาณของเด็กที่ประสบกับปัญหา

จากเหตุผลข้างต้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมี โครงการเพื่อรองรับ และให้การช่วยเหลือเด็กที่ประสบปัญหาดังกล่าว เพื่อเป็นตัวอย่างและเป็นการกระตุ้นเตือน ให้นักงวนภาครัฐ และภาคเอกชนหันมาหาทางออกให้กับเด็กที่ต้องถูกบิดาหรือมารดาหรือผู้ปกครองละเมิดสิทธิ โดยผิดกฎหมาย อีกทั้งจะเป็นการทำให้ประชาชนทั่วไปสนใจและเข้ามามีส่วนร่วม ในการให้การ สงเคราะห์ช่วยเหลือเด็กกลุ่มนี้

เด็กในกลุ่มเป้าหมาย

ได้แก่เด็กที่ถูกบิดาหรือมารดา หรือผู้ปกครอง ละเมิดสิทธิโดยผิดกฎหมาย มีอายุระหว่าง 6 ถึง 12 ปี หรือเป็นเด็กในช่วงวัยที่ควรจะได้รับการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา ได้แก่

1. เด็กถูกล่วงเกินทางเพศ
2. เด็กถูกทำร้ายทารุณทางร่างกาย
3. เด็กถูกนำไปมีอาชีพค้าประเวณี
4. เด็กถูกบังคับให้ไปมีอาชีพไม่เหมาะสม

5. พี่หรือน้องของเด็กในกลุ่มเป้าหมายจากข้อ 1. ถึงข้อ 4. ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่จะถูกละเมิดสิทธิโดยผิดกฎหมายทำนองเดียวกัน

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อให้การช่วยเหลือคุ้มครองเด็กในกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทันสถานการณ์ ซึ่งจากข้อเท็จจริงนั้นไม่สามารถใช้กฎหมายเข้าไปช่วยเหลือ และแก้ปัญหาให้เด็กปลอดภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. เพื่อเป็นการป้องกันเด็ก มิให้ต้องหนีออกจากบ้านมาเร่ร่อนและมีอาชีพค้าประเวณี

3. เพื่อเป็นหลักประกันในด้านความปลอดภัยในชีวิตความเป็นอยู่ โดยเฉพาะปัจจัยสี่แก่เด็กในกลุ่มเป้าหมาย

4. รีบเร่งฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจของเด็กในกลุ่มเป้าหมาย ให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปลอดภัย และมีความสุขตามวัยเท่าที่จะเป็นได้

5. เพื่อพัฒนาเด็กในกลุ่มเป้าหมายทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา อย่างต่อเนื่องหลังจากได้รับการฟื้นฟูแล้ว

6. แสวงหาทางออกที่เหมาะสมให้กับ เด็กหลังจากที่ได้รับการสงเคราะห์ช่วยเหลือในโครงการแล้ว

7. เพื่อเป็นตัวอย่างและเป็นการสร้างกระแส ให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนประชาชนในวงกว้างได้ตระหนักถึงปัญหาของเด็กตามกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจะส่งผลให้มีการแก้ปัญหาของเด็กทั้งระยะสั้นและระยะยาว

วิธีดำเนินงาน

การรับเด็กเข้าโครงการนั้น โครงการจะประสานงานกับหน่วยงานของรัฐและเอกชนซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็ก รวมทั้งบุคคลทั่วไปที่ประสบพบเด็กในกลุ่มเป้าหมาย มีความประสงค์ส่งเด็กมาให้โครงการสงเคราะห์ช่วยเหลือ หรือแจ้งเหตุเข้ามายังโครงการฯ

สำหรับการดำเนินงานของโครงการจะแบ่งบุคลากรที่รับผิดชอบงานเป็น 4 ฝ่าย คือ

1. ฝ่ายช่วยเหลือเด็กโดยเร่งด่วน ทำหน้าที่ออกติดตามช่วยเหลือเด็กตามกลุ่มเป้าหมายตามที่ได้รับแจ้งจากหน่วยงาน องค์กร หรือ พลเมืองดีโดยทั่วไป

2. ฝ่ายประสานงานและเผยแพร่รณรงค์ ทำหน้าที่ติดต่อกับบุคคลและองค์กรภายนอก รวมทั้งประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ในโครงการ ให้โครงการสามารถดำเนินงาน ตามแผนที่กำหนดไว้ และเผยแพร่รณรงค์งานผ่านสื่อมวลชนประเภทต่างๆ

3. ฝ่ายสังคมสงเคราะห์ ทำหน้าที่เก็บรวบรวมประวัติชีวิตเด็ก ประวัติครอบครัวเด็ก ดูแลสุขภาพความเป็นอยู่ของเด็ก แก้ปัญหาพฤติกรรมของเด็กแต่ละคนในโครงการ บันทึกความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กในโครงการ เยี่ยมครอบครัวเด็กเพื่อสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างเด็กกับบิดา มารดา หรือ ผู้ปกครอง หรือญาติพี่น้องของเด็ก เพื่อประกอบการตัดสินใจส่งเด็กกลับไปยังครอบครัวเดิม หรือญาติพี่น้องคนอื่นของเด็ก

4. ฝ่ายการศึกษาและจัดกิจกรรมฟื้นฟูและพัฒนาเด็ก ทำหน้าที่ประสานงานกับครูในโรงเรียนและจัดรูปแบบกิจกรรมต่างๆ ของโครงการเกี่ยวกับการฟื้นฟู และพัฒนาสภาพร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ตลอดจนจัดกิจกรรมที่สร้างเสริมประสบการณ์ให้กับเด็ก โดยการนำข้อมูลจากฝ่ายสังคมสงเคราะห์มาพิจารณาในรายละเอียดของกิจกรรมต่างๆ และให้การศึกษาแก่เด็กที่ไม่สามารถศึกษาในโรงเรียนได้ เพราะปัญหาต่างๆ รวมทั้งการบันทึกรายละเอียดของเด็กในการทำงานของฝ่ายนี้ด้วย

สภาพปัจจุบันของเด็กถูกละเมิดสิทธิ

ความหมายของเด็กถูกละเมิดสิทธิ

เด็ก ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก พ.ศ. 2535 (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ , 2537) หมายถึงมนุษย์ทุกคนที่อายุต่ำกว่า สิบแปดปี

เด็กถูกละเมิดสิทธิ ประกอบด้วยเด็กถูกทารุณ เด็กถูกข่มขืน แรงงานเด็กและโสเภณีเด็ก ซึ่งสาเหตุสำคัญที่เด็กตกอยู่ในภาวะอันน่าวิตกนี้ เกิดจาก

1. ปัจจัยส่วนตัว ได้แก่ วุฒิภาวะทางปัญญา อารมณ์ ค่านิยมทางวัตถุ ภาวะจิตที่บกพร่องและยาเสพติดที่เสพเข้าไป

2. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ สภาพครอบครัว กลุ่มเพื่อน สภาพเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนสื่อมวลชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในปัจจุบันที่อาจถ่ายทอดค่านิยม และปลูกฝังพฤติกรรมที่ผิดหรือไม่เหมาะสม

3. สถาบันต่างๆ ไม่สามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และความเสื่อมสลายของสถาบันชุมชน

ปัจจัยสำคัญเหล่านี้ เกิดขึ้นในสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ส่งผลให้ปัญหาเด็กถูกละเมิดสิทธิเกิดขึ้น และยิ่งนับวันจะทวีความรุนแรง ส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่สู่ความเสื่อมทรามของสังคมไทยในที่สุด สาเหตุของการล่วงเกินทางเพศส่วนมาก เพราะผลจากความผิดปกติทางจิตใจของผู้เกี่ยวข้องและสภาพการเลี้ยงดู ที่อยู่อาศัยแออัด การแตกแยกภายในครอบครัว และสื่อมวลชนที่ขาดความรับผิดชอบ

นพ.พนม เกตุมาน นายแพทย์จากหน่วยจิตเวชเด็กและวัยรุ่น มหาวิทยาลัยจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล ได้จัดแบ่ง ประเภทการกระทำทารุณต่อเด็กไว้ดังนี้

1. การทารุณทางร่างกาย (physical abuse) เป็นพฤติกรรมที่ทำให้เด็กได้รับบาดเจ็บทางร่างกายมากกว่าการลงโทษธรรมดา ส่วนใหญ่เกิดจากอารมณ์โกรธของผู้กระทำซึ่งควบคุมไม่ได้ เมื่อเด็กกระทำผิดหรือไม่ได้ตั้งใจผู้ใหญ่ ลักษณะการลงโทษจะรุนแรง ต่อเนื่อง จนเด็กเกิดอาการบาดเจ็บรุนแรงจนอาจเป็นอันตรายต่อชีวิต ลักษณะการทารุณเด็กทางร่างกาย ได้แก่ การจี้ด้วยบุหรี่ การใช้น้ำร้อนลวก หรือ นาบด้วยเตารีด การใช้ไฟฟ้าช็อต

2. การกระทำทารุณทางจิตใจ อารมณ์ (Psychological and emotional abuse) เป็นพฤติกรรมที่ทำให้เด็กทุกข์ทรมานทางจิตใจ เกิดความหวาดกลัวไม่มั่นคงทางอารมณ์ เกิดความรู้สึกต่อตนเองในทางไม่ดี รู้สึกไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ต้องการ หวาดหวั่น ต้องการการเลี้ยงดู หรือทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเองไร้ความสามารถ สมองความต้องการความคาดหวังของผู้ใหญ่ไม่ได้

ลักษณะการทารุณแบบนี้มีการดู ด่า ว่ากล่าว ต่ำหนิติเตียน ประชดประชัน แดกดัน ประจาน ซึ่งมีความรุนแรงมากกว่าการตักเตือนสั่งสอนธรรมดา ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกทางจิตใจ และอารมณ์ไม่ดีอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

3.การกระทำทารุณทางเพศ (Sexual abuse) เป็นพฤติกรรมทางเพศที่ กระทำต่อเด็กหรือวัยรุ่นที่ไม่เหมาะสมต่อวัย โดยเด็กอาจยินยอมหรือไม่ก็ได้ พฤติกรรมนั้นจะตอบสนองต่อความต้องการทางเพศของผู้กระทำ การล่วงเกินทางเพศในเด็กเล็กๆ เด็กอาจไม่รู้สึกละอายหรืออับอาย เนื่องจากเด็กยังไม่มีควมเข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้นกับตนเอง แต่การกระตุ้นทางเพศแก่เด็กเช่นนั้น จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้และพัฒนาการทางบุคลิกภาพผิดปกติ

4.การทอดทิ้งเด็ก (Social neglect) เกิดจากผู้ใหญ่ละเลย ไม่สนใจเลี้ยงดูอบรมสั่งสอน และให้การศึกษา หรือไม่สนใจรักษาอาการเจ็บป่วยของเด็ก เด็กที่ถูกทอดทิ้งมักจะถูกทารุณกรรมทางอารมณ์จากการขาดความรักความอบอุ่น และสายสัมพันธ์ที่ดีกับพ่อแม่ผู้ปกครอง

5.การใช้แรงงานเด็ก (Social abuse) คือการใช้เด็กเพื่อหวังผล โดยทำให้เด็กขาดการเรียนรู้ การศึกษาและพัฒนาการตามปกติ ได้แก่ การใช้แรงงานเด็ก โสเภณีเด็ก เด็กมักถูกทารุณทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และล่วงเกินทางเพศด้วยเช่นกัน

6.สภาพของเด็กถูกล่วงเกินทางเพศ

จากเอกสารของศูนย์พิทักษ์เด็ก (2529 อ้างใน A Bibliography on Child Abuse and Neglect ของกลุ่มเพื่อนหญิง เอกสารโรเนียว,กรกฎาคม 1988) ระบุว่า การล่วงเกินทางเพศ หมายถึงการกระทำทางอาชญากรรมที่กระตุ้นพฤติกรรมทางเพศหรือมีแนวโน้มไปในเรื่องเพศ ซึ่งผู้ชายกระทำการอย่างบังคับ มีแนวชูเชี่ยลสติ เพื่อจะให้หญิงนั้นทำตามความต้องการของตน โดยผู้หญิงนั้นไม่ยินยอม ตัวอย่างเช่น การลวงหญิงเพื่อปลดปล่อยอารมณ์ทางเพศ การลวนลาม และการข่มขืนกระทำชำเรา

คณะอนุกรรมการวิจัยเพื่อการวางแผนพัฒนาเยาวชน ได้ให้คำจำกัดความ ไว้ว่า เด็กถูกล่วงเกินทางเพศ หมายถึง เด็กอายุ 15 ปี และต่ำกว่า ที่ถูกระทำชำเรา อาชญากรรมที่ กระตุ้นพฤติกรรมทางเพศ หรือมีแนวโน้มไปในเรื่องเพศ ซึ่งผู้กระทำนั้นกระทำอย่างบังคับ มีแนวโน้ม เชี่ยต่อเด็ก เพื่อจะให้เด็กตอบสนองความต้องการทางเพศของตนเอง โดยเด็กไม่ยินยอม

สภาพปัจจุบันและปัญหาเด็กถูกล่วงเกินทางเพศ ข้าราชการถูกล่วงเกินทางเพศต่อเด็ก นั้น ดูเหมือนว่าจะมีจำนวนมากขึ้นทุกวัน จากสถิติที่ทางศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก ได้รับแจ้งและเข้าไป ดำเนินการให้ความช่วยเหลือ ตั้งแต่ปี 2524-2537 จำนวนเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศมีจำนวนถึง 593 ราย จากจำนวนตัวเลขเหล่านี้คงจะยังไม่สามารถ สรุปได้ว่า เด็กเหล่านี้มีจำนวนเท่าไร เพราะ ยังคงมีเด็กที่ถูกล่วงละเมิดหรือถูกระทำทางเพศ ที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลืออีกเป็นจำนวนมาก (เพ็ญศรี ดานูปถัมภ์, 2538)

มูลนิธิคุ้มครองเด็ก (2539) ได้ให้ข้อมูลว่าในรอบ 1 ปี ที่ผ่านมา มีเด็กถูกล่วงเกินทางเพศ และได้รับการดูแลจากมูลนิธิ 37 คน ขณะที่กรมประชาสงเคราะห์ (2538) ได้ให้ข้อมูลเด็กถูกล่วงเกินทางเพศว่า ในปี 2537 มี 84 คน และในปี 2538 ก่อนเดือนตุลาคม มีเด็กถูกล่วงเกินทางเพศ 55 คนในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกา เกิดการข่มขืนเฉลี่ยนาทีละหนึ่งคน ประเทศไทยของเราก็มี สถิติที่ไล่ไม่ห่างเช่นกัน คือ เฉลี่ยแล้วห้านาทีจะมีหญิงถูกข่มขืนหนึ่งคน และในจำนวนที่ถูกข่มขืนนี้จำนวนไม่น้อยที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี และแม้กระทั่งเด็กอายุต่ำกว่า 3 ขวบ ก็ถูกข่มขืนอย่างไม่ ละเว้น ตัวอย่างพฤติกรรมทางกาม ที่ก้าวล่วงเข้าข่มขืนเด็กตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา หากสังเกตกัน อย่างละเอียด และติดตามดูแล้วพบว่า การข่มขืนอย่างทารุณจนถึงฆ่าจะรุนแรงขึ้นทุกขณะ และ กระชั้นถี่ขึ้นทุกวัน ถึงแม้กลไกการค้นพบเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศจะพบได้ยาก แต่ตัวเลข ของการรับแจ้งเหตุกลับสูงขึ้น ซึ่งนอกจากจะสะท้อนว่าสังคมไทยมีการล่วงเกินทางเพศกับเด็กสูง ขึ้นแล้ว ยังชี้ว่าคนไทยเริ่มให้ความสำคัญและความสนใจกับปัญหานี้เพิ่มขึ้น สิ่งที่น่าห่วงคือ คนที่ ล่วงเกินทางเพศกับเด็ก มักเป็นคนที่ใกล้ชิดกับเด็ก และอยู่ในสถาบันทางสังคมที่น่าปกป้องเด็ก มากกว่า หากเรียงตาม ลำดับแล้ว คนในครอบครัวจะเป็นบุคคลที่ล่วงเกินทางเพศกับเด็กมากที่สุด ทั้งพ่อ แม่ พี่ชาย พ่อเลี้ยง ญาติ หรือบางกรณี แม่ก็ล่วงเกินทางเพศกับเด็กชาย โดยการจับ อวัยวะเด็ก และบางครั้งเพื่อนบ้านที่สนิทสนมกับเด็กก็เป็นคนล่วงเกินเด็ก รองลงมาคือสถาบัน โรงเรียน ผู้ทำร้ายเด็กคือ ครู หรือภารโรงในโรงเรียน ต่อมาคือ สถาบันสงฆ์ ที่ล่าสุดก็มี ชาวครี

โครงการนี้พระชื่อดังข่มขืนกระทำชำเรา และล่วงเกินเด็กหญิงที่รับเข้ามาเรียนหนังสือ (คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา , 2538)

เมื่อมองความสัมพันธ์กับผู้ก่อเหตุ (ข่มขืน) เฉพาะปี 2537 จำนวนผู้ถูกข่มขืนในกรุงเทพฯ และส่งตัวมารับความช่วยเหลือที่โรงพยาบาลตำรวจ ทั้งสิ้น 290 ราย ถูกคนรู้จักข่มขืนถึง 219 ราย คนไม่รู้จัก (แปลกหน้า) ข่มขืนเพียง 54 ราย ที่เหลืออีก 17 ราย ไม่ยอมระบุ และคนที่รู้จักที่เวลานั้น ร้อยละ 25.6 คือ เพื่อนชาย ร้อยละ 3.6 เป็นผู้มีสายเลือดเดียวกัน (เช่น พ่อ แม่ พี่ เป็นต้น) อีกร้อยละ 2.7 เป็นพี่น้องต่างสายเลือด นอกจากนั้นเป็นคนรู้จักอื่น เช่น เพื่อนพ่อ คนข้างบ้าน ถึงร้อยละ 68

คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา(2538) มีข้อสังเกตสำหรับปี 2537 และ 2538 จำนวนเด็กหญิงที่ถูกทำร้าย (ข่มขืน) พบมากเป็น 2 เท่า ของสถิติในช่วงปี พ.ศ. 2532-2535 และคิดเป็นประมาณครึ่งหนึ่ง ของผู้ใหญ่ที่ถูกข่มขืน ส่วนช่วงอายุที่แจ้งว่า ถูกกระทำชำเรา พบมากที่สุดระหว่าง 13-15 ปี ส่วนรายที่อายุน้อยที่สุดมีอายุเพียง 1 ปี 11 เดือน ประมาณร้อยละ 60 ของเหยื่อที่ถูกข่มขืนแจ้งว่าเกิดเหตุกลางคืน ร้อยละ 40 เกิดเหตุกลางวันและสังเกตว่าช่วงเปิดเรียนใหม่ๆ เดือนมิถุนายนถึงสิงหาคม มีโอกาสพบได้บ่อยครั้งกว่าเดือนอื่นๆ ในรอบปี ยังพบด้วยว่า ประมาณ ร้อยละ 77 ของเด็กที่ถูกข่มขืนส่วนมากอาศัยอยู่กับบิดา มารดา มีน้อยมากที่อยู่ลำพังคนเดียว และส่วนใหญ่เป็นเด็กนักเรียน ส่วนที่เหลือทำงานและมีอาชีพแล้ว (ไทยรัฐ,2538 :5)มนตรี สันทวิชัย เลขาธิการมูลนิธิคุ้มครองเด็กกล่าวถึง ปัญหาที่พบเห็นมาว่า (มติชน,2538:18) ลักษณะเด็กในครอบครัวที่ถูกทำร้ายร่างกายเท่าที่มูลนิธิเคยช่วยเหลือมาไม่ได้เกิดเฉพาะกลุ่มครอบครัวคนยากจนเท่านั้น แต่ยืนยันได้ว่ากลุ่มคนฐานะมีอันจะกิน ก็ทำร้ายร่างกายเด็กเช่นกัน หากจะแบ่งเพศแล้ว กรณีการทำร้ายร่างกายเด็กชายและเด็กหญิง จะมีตัวเลขใกล้เคียงกัน แต่ถ้าเป็นกรณีข่มขืนเด็กหญิงจะมากกว่า กล่าวคือใน 10 คน จะเป็นเด็กหญิง 9 คน เด็กชาย 1 คน

จากปัญหาข้างต้นหลายประการน่าจะสรุปได้ว่า กรณีการข่มขืนนั้น ต้นตอมาจากความก้าวร้าวและเก็บกดมากกว่าจะเป็นความต้องการทางอารมณ์ มนตรี สันทวิชัย (2538) กล่าวว่าเหยื่อที่ต้องรับเคราะห์กรรมเหล่านั้นล้วนแต่ไม่อาจขัดขืนต่อสู้ได้เลย หรือในหลายกรณีที่ถูกโหม

ด้วยชายหลายคนเพราะฉะนั้นในกรณีที่เป็น “เด็ก” น่าจะตอบได้ว่า เด็กนั้นง่ายต่อการใช้อำนาจ บังคับ การได้ชัยชนะต่อเพศที่อ่อนแอกว่าทำให้ปมที่เต็มไปด้วยความพ่ายแพ้ ลดน้อยลง ดังนั้น ในอนาคตข้างหน้า จำนวนเด็กที่ถูกข่มขืนจะมากขึ้นเรื่อยๆ หากปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะจากครอบครัว ยังไม่ได้เอาใจใส่ให้ดีขึ้น สมควรหรือไม่ที่ทุกฝ่ายควรจะช่วยกันในการสอดส่องดูแล และให้การ ช่วยเหลือเด็กเหล่านี้ จะมีวิธี การอย่างไรในการป้องกันหรือแก้ไขเมื่อต้องประสบกับ พฤติกรรมเยี่ยงนี้ การล่วงเกินทางเพศต่อเด็ก ถึงแม้จะเป็นเรื่องผิดกฎหมายและศีลธรรมอย่าง ร้ายแรง แต่ก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขและป้องกันอย่างจริงจัง ปัจจุบันปัญหานี้กลับเพิ่มขึ้นทั้งในเชิง ปริมาณและรูปแบบที่ซับซ้อนเกินกว่าที่จะถูกละเลยอีกต่อไป สำหรับภาวะจิตใจของผู้ถูกข่มขืนใน ทางจิตวิทยา กิตติกร มีทรัพย์ (2538) รองผู้อำนวยการสำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข กล่าวถึง ภาวะจิตใจของผู้กระทำทารุณกรรมทางเพศต่อเด็กว่า ไม่ว่าจะ เป็นใครล้วนเป็นผู้มีจิตใจผิดปกติ ทางจิตวิทยาแบ่งประเภทของผู้ป่วยที่กระทำทารุณกรรมทางเพศต่อ เด็กเป็น 4 ประเภท คือ

1. มีบุคลิกภาพไม่สมวัย หากเป็นชายจะไม่สามารถมีเพศสัมพันธ์กับสตรีวัยเดียวกันได้ จึงหันไปหาเด็กซึ่งง่ายกว่า บุคคลประเภทนี้จะมีลักษณะนุ่มนวลพ่อแม่เด็กไว้วางใจ

2. บุคลิกภาพถอยกลับ หมายถึงผู้ที่มีความต้องการทางเพศเป็นไปโดยปกติ แต่มีความ รู้สึกตนเองตลอดว่าความสามารถทางเพศตนเองบกพร่อง ไม่กล้าปรึกษาหารือใคร เมื่อแต่งงานไป แล้วพบว่าภรรยาบั่นใจ ทำให้บุคคลประเภทนี้เกิดความรู้สึกถอยกลับมาหาเด็ก โดยมีเหตุผลมาจากอยากแก้แค้น และทดสอบความเป็นชาย

3. มีความต้องการทางเพศสูง จะเป็นบุคคลที่เคยมีเพศสัมพันธ์มาก่อนตอนเด็กๆ แล้วเกิด ติดใจ แม้จะมีครอบครัวในภายหลัง แต่ความต้องการยังมีอยู่ เมื่อมีโอกาสจะพยายามกระทำกับ ผู้ อื่นตลอดเวลา เพื่อเรียกร้องความต้องการต่างๆกลับมา บุคคลประเภทนี้มักเป็นผู้มีหน้าตาทาง สังคม

4. มีนิสัยอันธพาล จิตใจต่ำทราม ต้องการหาความแปลกใหม่ทางเพศมากกว่าปกติ ธรรมดา มักจะเป็นคนก้าวร้าว มีปัญหาทางจิต และอาจสมองเสื่อม

เพ็ญศรี ดานูปถัมภ์ (2538:9 อ้างถึงใน กมลและคณะ,2540)กล่าวสำหรับกรณีที่พ่อเด็ก ข่มขืนบุตรตนเองนั้น บุคคลพวกนี้จะเป็นพวกที่เรียกว่า Disorders of Sexual Preference กล่าวคือ บุคลิกภายนอกทุกประการจะดีหมด รักเด็ก แต่มีจิตใจแปรปรวน ไม่สามารถควบคุมตนเองได้ ถูกบางสิ่งบางอย่างชักจูงโดยไม่รู้ตัว โดยเฉพาะเมื่อมีสิ่งกระตุ้น เช่น แอลกอฮอล์ ผวนอกกับอยู่ตามลำพังกับเด็กทำให้เกิดการกระทำขึ้นได้

ผลของการล่วงเกินทางเพศต่อเด็กจะรุนแรงเพียงใดขึ้นอยู่กับบุคลิกของเด็กและประเภทของการถูกรักษา ในกรณีที่ไม่รุนแรง อาจมีผลทำให้เด็กมีปัญหาด้านอารมณ์และจิตใจชั่วคราวชั่วคราว ส่วนในกรณีที่รุนแรงหากผู้ล่วงเกินทางเพศต่อเด็กเป็นพ่อ แม่ ญาติใกล้ชิด หรือเมื่อเด็กถูกรักษาโดยวิธีรุนแรงและอาจมีผลต่อเด็กทางด้านร่างกาย อารมณ์พฤติกรรม “อาการของผลกระทบทางอารมณ์อาจเกิดขึ้นหลังเหตุการณ์นั้นหลายปี เช่น เมื่อเด็กอย่างเข้าสู่วัยรุ่น หรือเมื่อเด็กโตเป็นผู้ใหญ่แล้วก็ได้”

1.ความเจ็บปวดทางกาย คงไม่ต้องบรรยายกระมังว่าเด็กที่ถูกทารุณทางเพศอย่างรุนแรงของชายที่กำลังบ้าคลั่ง จะต้องเจ็บปวดทรมานปานใด เท่านั้นยังไม่พอ ในหลายกรณีที่เด็กต้องทุกข์ทรมานจากโรคภัยที่ลามมาจากชายชั่วเต็มเข้าไปอีก ดังกรณี พี่น้องวัย 5 และ 3 ขวบ ที่ถูกพ่อเลี้ยงข่มขืนยามแม่ไปค้าขายหาบเร่ ผลก็คือ ผู้พี่ต้องเป็นซิฟิลิสอย่างแรง ส่วนน้องนั้นเป็นแผลริมอ่อน นี่คือ ความเจ็บปวดที่ต้องได้รับอย่างไม่อาจช่วยเหลือตนเองได้

2.ความหวาดผวาทงจิต ความเจ็บปวดทางกายและความตื่นตระหนกตกใจกับสภาพที่ตนเองได้รับ มันถูกฝังลงในใจดวงน้อย จนเป็นอาการของความหวาดผวาทงจิต ที่ส่งผลให้เด็กกลัวผู้ชายทุกคนที่เข้ามาใกล้ และอาจจะกลัวไปจนตลอดชีวิตหากไม่ได้รับการบำบัดแก้ไข ซึ่งประการเช่นนี้ ก็น่าจะเป็นเหตุหนึ่งได้กระมังที่เด็กหญิงวันนี้จะต้องกลายเป็นเลสเบี้ยนในอนาคต

3.ผลประณามจากสังคม มันเป็นสิ่งลำบากอย่างยิ่งต่อการปกปิดการถูกข่มขืนของเด็กไม่ให้ผู้คนได้รู้ ดังนั้นสิ่งที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งต่ออนาคตของเด็กหญิงที่ถูกข่มขืนคือ การถูก

ประณามจากสังคมรอบข้างในลักษณะกล่าวถึงไปเรื่อยๆ ซึ่งในอนาคตจะมีหลักประกันได้บ้างว่า เด็กหญิงที่โตเป็นสาวรายนี้จะไม่ถูกขุดคุ้ยอดีตขึ้นมา และหากเป็นเช่นนี้ใครจะทานทนได้

รูปแบบของการล่วงเกินทางเพศต่อเด็ก

สำหรับ จิตตินันท์ (2537) ได้แบ่งรูปแบบของการล่วงเกินทางเพศต่อเด็กไว้ดังนี้

1. กรณีที่ไม่รุนแรง

เป็นการล่วงเกินทางเพศที่ไม่มีการสัมผัสร่างกาย เช่น การเปลือยกายให้เด็กดูวัยวะเพศ แอบดูเด็กอาบน้ำ พุดจา ลวนลาม พุดสองแง่สองง่าม โทรศัพทลลามก หรือการให้เด็กดูภาพลามก วิดีโอลามกเพื่อเร่ร่อนหรือกระตุ้นอารมณ์ทางเพศต่อเด็ก

2. กรณีที่รุนแรง

เป็นการล่วงเกินทางเพศที่มีการสัมผัสร่างกายเด็กด้วย แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ

2.1 ยังไม่ถึงขั้นล่วงล้ำเข้าไปในอวัยวะเพศของเด็ก เช่น การลูบคลำอวัยวะเพศ หรือตามร่างกายเด็กด้วยมือหรือปาก เพื่อกระตุ้นอารมณ์เพศต่อเด็ก การให้เด็กจับคลำอวัยวะเพศ หรือสำเร็จความใคร่ให้ผู้กระทำ

2.2 มีการล่วงล้ำเข้าไปในอวัยวะเพศหรือทางทวารหนักของเด็ก เช่น การข่มขืนกระทำชำเราการกระทำอนาจารทางทวารหนัก

ชนิดของการล่วงเกินทางเพศต่อเด็ก

อุมพร ตรังคสมบัติ (2537) ได้แบ่งชนิดของการทารุณกรรมทางเพศต่อเด็กอย่างกว้าง ๆ ไว้ 2 แบบ คือ

1. มีการใช้กำลังบังคับขู่ขู่ขู่เด็กให้มีกิจกรรมทางเพศด้วย ลักษณะที่รุนแรงที่สุดของแบบนี้ก็คือการข่มขืน (rape)

2. ไม่ได้มีการใช้กำลังบังคับขู่เข็ญ แต่มักเป็นการหลอกล่อ ชัดชว่นเด็กโดยให้สิ่งตอบแทน ซึ่งอาจเป็นของรางวัล ขนม ของเล่น หรือการมีความสัมพันธ์เป็นพิเศษ เป็นคนโปรดของผู้ใหญ่ เป็นต้น

ส่วน อัมพล สูอำพัน (2537) ได้แบ่งชนิดของการทารุณกรรมทางเพศตามลักษณะของการกระทำออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. การทารุณกรรมทางเพศต่อเด็กโดยใช้กำลัง ผู้กระทำมักจะทำเพียงครั้งเดียวหรือจำนวนน้อยครั้ง เด็กผู้เคราะห์ร้ายมักเป็นเด็กเพศหญิงอายุ 8-10 ปี แต่อาจจะเป็นเด็กเล็กกว่านี้ก็ได้ เด็กเหล่านี้มักจะมีอาการบาดเจ็บทางกายมากจนถึงกับพิการได้ เช่น มีการฉีกขาดของช่องคลอดจนถึงทวารหนัก บางรายมีการติดเชื้อซ้ำเติมจนต้องตัดมดลูกทิ้ง สูญเสียความสามารถในการมีบุตรไปในที่สุด การทารุณกรรมทางเพศชนิดนี้มักจะพบแพทย์ในลักษณะฉุกเฉิน

2. มีความสัมพันธ์ทางเพศกับเด็กเป็นระยะเวลาาน ซึ่งพบได้บ่อยกว่าพวกแรก เด็กที่ถูกทารุณกรรมทางเพศ 9 ใน 10 รายจะเป็นแบบนี้ ผู้เคราะห์ร้ายมักเป็นเด็กโตก่อนเข้าวัยรุ่น หรือวัยรุ่นระยะต้นผู้ที่มีความสัมพันธ์ทางเพศกับเด็กมันจะเป็นคนที่ใกล้ชิด คู่ินเคย อาจจะเป็น บิดา พี่ชายน้องชาย ญาติ หรือเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์อาจนานเป็นปี เด็กมักจะไม่พูดถึงเรื่องนี้เลยโดยที่เด็กบางรายได้รับความพอใจความสนใจ เอาใจใส่ ได้บางสิ่งบางอย่างที่ต้องการจากการยอมมีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้ใหญ่ บางรายก็ถูกข่มขู่ไม่ให้เล่าความจริงที่เกิดขึ้นให้ใครฟัง

ผลกระทบของการล่วงเกินทางเพศต่อเด็ก

เรือเอกหญิงสุวพักตร์ เวศมิวิบูลย์(2539) กล่าวว่า การทารุณกรรมทางเพศต่อเด็กจะก่อให้เกิดผลกระทบที่รุนแรงและยาวนานในหลายด้าน ได้แก่

1. ผลกระทบทางร่างกาย

ในการพิจารณาถึงผลกระทบของการทารุณกรรมทางเพศต่อด้านร่างกายของเด็ก ต้องเริ่มจากปฏิกริยาการตอบสนองของเด็กต่อการกระทำนั้น ผลกระทบทางด้านร่างกายขึ้นอยู่กับรูป

แบบของการกระทำทารุณ อายุ และระดับขั้นพัฒนาการของเด็ก เช่น การพยายามร่วมประเวณีกับเด็ก จะก่อให้เกิดผลต่างไปจากการกระทำต่อวัยรุ่น ซึ่งสามารถจำแนกผลที่เกิดขึ้นได้ดังนี้

1.1 ก่อให้เกิดบาดแผลจากการใช้กำลังบังคับขู่เข็ญให้เด็กมีกิจกรรมทางเพศด้วย ซึ่งบางรายอาจถึงแก่ความตายได้

1.2 การเจ็บป่วยจากการติดเชื้อ เช่น โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ พวกซิฟิลิส หนองใน การอักเสบในอุ้งเชิงกราน การแพร่กระจายของเชื้อทางเพศสัมพันธ์สู่ปากหรือทวารหนัก โรคตับอักเสบ และที่สำคัญที่สุดคือโรคเอดส์ บางรายอาจทำให้เกิดความผิดปกติที่ถาวร เช่น ต้องตัดมดลูกทิ้ง เป็นต้น

2. ผลกระทบทางจิตใจ

การทารุณกรรมทางเพศจะก่อให้เกิดบาดแผลทางจิตใจ (Psychic Trauma) ซึ่ง Finkelhor และ Browne (1986) ได้อธิบายกลไกของการเกิดบาดแผลทางจิตใจไว้ 4 ประการ คือ

2.1 Traumatic Sexualization

การที่เด็กถูกกระตุ้นทางเพศก่อนเวลาอันสมควร และการที่ผู้ใหญ่มีพฤติกรรมเสริมการตอบสนองทางเพศของเด็ก เช่น ให้รางวัล ให้ความเอ็นดูเป็นพิเศษ ทำให้เด็กหันไปใช้พฤติกรรมทางเพศเป็นเครื่องมือ เพื่อให้เด็กได้มาซึ่งสิ่งอื่น ๆ ที่ตนต้องการ สิ่งนี้จะนำไปสู่การมีพฤติกรรมทางเพศก่อนวัยอันสมควร ความสับสนในเอกลักษณ์ทางเพศและการกระตุ้นทางเพศที่ผิดปกติ

2.2 Powerlessness

เด็กรู้สึกว่าจะช่วยตนเองไม่ได้ ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์รอบตัวได้ อันสืบเนื่องมาจากการถูกทำร้ายร่างกาย ซึ่งจะนำไปสู่ความกลัวและความวิตกกังวล

2.3 Stigmatization

เด็กจะมีความรู้สึกว่าตนเองแตกต่างไปจากเด็กคนอื่น เป็นสิ่งของหรือร่างกายที่ชำรุดแล้ว (Damaged Goods Syndrome) เด็กรู้สึกว่าร่างกายของตนถูกทำลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ายังคงมีการบาดเจ็บของอวัยวะเพศหรือมีโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เด็กจะกลัวว่าจะเกิดความพิการอย่างถาวรกับร่างกายตน กลัวว่าตนจะไม่สามารถมีความสัมพันธ์ทางเพศแบบปกติ กลัวการแต่งงาน และกลัวการตั้งครรภ์และการมีบุตร

บางครั้งเด็กจะใช้วิธีการโทษตนเองเพื่อปฏิเสธการกล่าวโทษบิดาหรือผู้กระทำทารุณ เช่น "ถ้าฉันไม่ทำให้ทำ พ่อก็คงไม่ยอมกลับนอนกับฉัน" ทั้งหมดนี้นำไปสู่ความอับอาย ความรู้สึกผิด และรู้สึกว่าตนเองไร้ค่า

2.4 Betrayal

เด็กรู้สึกว่าตนเองถูกทรยศหักหลังเพราะถูกใช้เป็นเครื่องมือบำบัดความต้องการทางเพศ โดยบุคคลที่ตนเองไว้วางใจ รวมทั้งยังรู้สึกว่ามารดาเป็นผู้ทรยศ เนื่องจากไม่สามารถปกป้องตนเองจากการถูกทำร้าย และเด็กจะยังมีความรู้สึกมากขึ้นเมื่อมารดาปฏิเสธที่จะรับรู้เหตุการณ์ดำเนิน หรือกล่าวโทษว่าเด็กเป็นต้นเหตุ ความรู้สึกนี้อาจแผ่ขยายไปยังบุคคลอื่นทำให้เด็กขาดความไว้วางใจเชื่อใจผู้ใหญ่ รวมทั้งมีความโกรธรุนแรงอีกด้วย

อาการทางจิตใจภายหลังจากล่วงเกินทางเพศ (สวพัทธ์,2539) อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ระยะ คือ

1. ระยะเริ่มแรก (Immediate Effects)

เกิดในระยะที่เด็กเพิ่มถูกล่วงเกินทางเพศ ซึ่งสามารถจำแนกความผิดปกติออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

ก. ภาวะตึงเครียดที่เกิดจากภัยอันตราย (Traumatic Stress Disorders) ซึ่งมีลักษณะดังนี้

- การเห็นภาพของการถูกทารุณกรรมทางเพศซ้ำ ๆ (Flashback) ทำให้เด็กรู้สึกว่าเหตุการณ์เลวร้ายนั้นเกิดขึ้นกับตนซ้ำแล้วซ้ำอีก

- พฤติกรรมถอนตัวออกจากสถานการณ์หรือสังคม เป็นกลไกทางจิตของเด็กที่พยายามหลบหนีจากสถานการณ์นั้น ซึ่งจะแสดงออกโดยการขาดความรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ

- การแสดงท่าทีห่างเหินกับบุคคลอื่น การแยกตัว และมองสิ่งรอบตัวด้วยสายตาที่เย็นชา

- อาการวิตกกังวล ซึ่งเด็กจะแสดงอาการตื่นตัวมากผิดปกติ นอนไม่หลับ ผื่นร้าย โดยอาจผื่นซ้ำ ๆ เกี่ยวกับเรื่องการถูกทารุณ หรือผื่นว่าตนเองถูกล่วงโทษจากการกระทำเช่นนั้น อาการต่าง ๆ เหล่านี้จะนำไปสู่ความรู้สึกผิด

- การสูญเสียความทรงจำช่วงขณะ รู้สึกว่างเปล่าเหมือนไม่มีชีวิตจิตใจ ความรู้สึกสูญเสีย ซึมเศร้า และหงุดหงิดง่าย

นอกจากนั้น เด็กจะมีอาการหวาดกลัว วิดกกังวล บ่นว่ามีอาการเจ็บป่วยทางร่างกาย (Somatic Complaint) โรคระบบเสรีแปรปรวน (Psychosomatic Disorders) บางรายจะมีอาการหวาดกลัวและหลีกหนีจากผู้ชายทุกคน ส่วนในเด็กเล็ก มักพบว่ามีอาการปัสสาวะรดที่นอน ตื่นกลัวและมีพฤติกรรมก้าวร้าว

ข. ภาวะซึมเศร้า

อาการซึมเศร้าเป็นอาการผิดปกติที่พบได้บ่อยมากที่สุดในการที่ถูกละเมิดทางเพศจากการศึกษาของ Sansonet - Hyden และคณะ (1987) รายงานว่า เด็กที่ถูกละเมิดทางเพศที่มาได้รับการรักษาที่โรงพยาบาลฝ่ายจิตเวช มีอุบัติการณ์ของการเป็นโรคซึมเศร้า (Major Depression) ถึงร้อยละ 71 และในผู้ป่วยกลุ่มนี้มีอุบัติการณ์ของการพยายามฆ่าตัวตายมากกว่ากลุ่มเด็กป่วยทางจิตที่ไม่มีประวัติการถูกละเมิดทางเพศ ทั้งนี้ Finkelhor และ Browne (1986) ได้ตั้งสมมติฐานว่า ภาวะซึมเศร้านี้เกิดขึ้นจากการที่เด็กรู้สึกว่าคุณถูกทรยศจากผู้ใหญ่ เป็นผลทำให้พวกเขาขาดความไว้วางใจบุคคล มีความรู้สึกไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ส่วนความรู้สึกเป็นตราบาป (Stigmatization) ก่อให้เกิดความรู้สึกเลวร้ายอับอาย รู้สึกผิด ซึ่งจะมีผลต่อการมองภาพพจน์ของตนเองไปในทางลบ มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง

ค. ความผิดปกติเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ

พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศจะแสดงออกในลักษณะที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวในเรื่องเพศ สำเร็จความใคร่ด้วยตนเองบ่อยครั้ง หรือกระทำในที่สาธารณะ มีลักษณะยั่วยวนเพศตรงข้าม (seduce)

2. ระยะยาว (Long - Term Effects)

สามารถจำแนกความผิดปกติออกได้เป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้ (สุวพัทธ์, 2539)

ก. การพัฒนาความไว้วางใจพื้นฐาน

การที่เด็กถูกละเมิดทางเพศจะมีผลต่อการพัฒนาความไว้วางใจพื้นฐาน (basic trust) โดยเริ่มต้นมาจากการที่เด็กรู้สึกว่าคุณถูกทรยศหักหลังจากผู้ใหญ่ โดยเฉพาะบุคคลในครอบครัวที่ตนเองไว้วางใจมากที่สุด เช่น บิดา หรือญาติสนิท ในขณะที่มารดาปฏิเสธไม่รับรู้ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และไม่สามารถปกป้องเด็กการถูกละเมิดทางเพศได้ ทำให้ความรู้สึกนี้แผ่ขยายไปสู่บุคคลอื่น เมื่อเด็กเติบโตขึ้น ก็จะกลายเป็นคนที่ไม่ไว้วางใจใคร และไม่มีความรักให้กับผู้ใด

ข. ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง

หลังจากที่เด็กถูกทารุณกรรมทางเพศแล้ว เด็กจะมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นสิ่งของที่ชำรุดแล้ว (Damaged Goods Syndrome) จากการที่เด็กจะรู้สึกว่าร่างกายของตนถูกทำลาย หรือมีการเปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งปฏิกิริยาจากบุคคลในสังคมที่ห้อมล้อมตัวเด็ก แสดงการปฏิเสธ ไม่ยอมรับ หรือเด็กเกิดความรู้สึกอายและผิด ทำให้เด็กมองภาพพจน์ตนเองไปในทางลบ เป็นผลให้เกิดความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ

ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำในเด็กที่ถูกทารุณกรรมทางเพศนี้เป็นสาเหตุสำคัญที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของเด็กในด้านต่าง ๆ มากมายหลายด้าน ซึ่งเด็กเหล่านี้จะแสดงออกโดยการไม่ยอมไปโรงเรียน ขาดสมาธิ รวมทั้งการดูแลสุขภาพร่างกายของตนเอง เด็กที่ถูกทารุณกรรมทางเพศจะไม่สนใจดูแลสุขภาพและความสะอาดของร่างกาย ใส่เสื้อผ้าเก่าสกปรก ไม่รักษาความสะอาดผมและร่างกาย ซึ่ง Goodwin, 1982 (อ้างใน Bentovim และคณะ, 1988) เรียกกลุ่มอาการนี้ว่า Cinderella syndrome

ส่วนในเด็กโต ความรู้สึกด้อยคุณค่าในตนเองจะสัมพันธ์กับความรู้สึกเศร้า ซึ่งนำไปสู่พฤติกรรมการทำร้ายตนเอง เช่น การรับประทานยาเกินขนาด การหนีออกจากบ้าน และกลายเป็นผู้กระทำทารุณทางเพศต่อบุคคลอื่นเสียเอง

ค. อาการซึมเศร้า และมีพฤติกรรมฆ่าตัวตาย

อาการซึมเศร้าเป็นอาการที่พบได้บ่อย โดยเฉพาะในเด็กวัยรุ่นที่มีประวัติถูกทารุณกรรมทางเพศ และมีหลายรายมาโรงพยาบาลผ่ายจิตด้วยโรคซึมเศร้าที่มีอาการวิกลจริต (Major Depression with Psychotic Features) อาการซึมเศร้าจะมีส่วนสัมพันธ์กับความโกรธ ซึ่งพบได้บ่อยในกลุ่มเด็กที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล ผู้เคราะห์ร้ายมักจะแสดงความรู้สึกหมดหนทางและสิ้นหวัง เด็กมักจะรู้สึกโกรธผู้กระทำทารุณ หรือสมาชิกในครอบครัว เหตุที่เป็นเพศชายกับเพศหญิงจะเกิดความรู้สึกโกรธต่อบุคคลที่แตกต่างกันโดย เพศชายจะโกรธบิดา ส่วนเพศหญิงจะโกรธมารดา

Monck และคณะ (1993) ได้ใช้แบบประเมินภาวะซึมเศร้า (CDI) ของ Kovacs และ Beck (1997) ประเมินสภาพอารมณ์ของเด็ก พบว่า การแสดงความผิดปกติออกมาทางด้านร่างกายเป็นกลุ่มอาการที่พบมาก เช่น ความผิดปกติในด้านการนอน และความอยากอาหาร ความรู้สึกอ่อนแรง เหนื่อยล้าและความกังวลเกี่ยวกับสุขภาพของตน เกือบ 1 ใน 4 ของเด็กที่ถูก

ทารุณกรรมทางเพศ (ร้อยละ 24) แสดงความวิตกกังวลอย่างมากเกี่ยวกับอนาคต โดยพวกเขาจะเกิดความรู้สึกกลัวว่าจะมีสิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้นกับตน เด็กที่มีภาวะซึมเศร้าจะมีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและเด็กจะมีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำที่สุดเกี่ยวกับเรื่องภาพลักษณ์ของตนเอง และความสัมพันธ์กับเพื่อน

ง. พฤติกรรมก้าวร้าว

พบว่าเด็กจะมีความโกรธและมีความสามารถในการควบคุมความต้องการของตนเองต่ำ โดยเด็กจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวไปสู่บิดามารดา และจากการใช้แบบสำรวจพฤติกรรมมักพบว่าเด็กเหล่านี้จะมีพฤติกรรมก้าวร้าว ต่อต้านสังคม

จ. ความบกพร่องในการสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อน

เด็กมักจะขาดทักษะในการเข้าสังคม มีความยากลำบากในการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลและหลีกเลี่ยงจากสังคม เนื่องจากครอบครัวของเด็กจะให้เด็กแยกตัวจากสังคมและเพื่อน

ฉ. ปัญหาด้านการเรียน

ความบกพร่องในการเรียน เกิดขึ้นเนื่องจากเด็กจะหมกมุ่นครุ่นคิดเกี่ยวกับเรื่องการถูกล่วงละเมิดทางเพศ ทำให้ขาดสมาธิ รวมทั้งยังมีความต้องการหลบหนีจากสังคม ทำให้เด็กขาดเรียนบ่อย ๆ เด็กจะระบายความโกรธที่มีต่อผู้กระทำทารุณไปสู่บุคคลอื่นในขณะที่อยู่โรงเรียน เช่น มีพฤติกรรมเกเร ชอบรบกวนผู้อื่น

ช. อาการ Hysterical และ Dissociative

Hysterical เป็นอาการทางจิตเวชชนิดหนึ่งที่มีการสูญเสียหรือเปลี่ยนแปลงในหน้าที่การทำงานของร่างกาย เกิดจากความขัดแย้งภายในจิตใจในระดับจิตไร้สำนึก แต่ถูกยับยั้งไม่ให้แสดงความขัดแย้งนั้นออกมา Ego จึงใช้กลไกป้องกันทางจิตแบบ Conversion ทำให้มีอาการทางกายเกิดขึ้น เด็กหลายรายมีอาการชักจากอาการ Hysterical ในขณะที่บางรายมีอาการ dissociation อย่างมาก จะกลายเป็นโรคบุคลิกภาพผิดปกติแบบมีหลายบุคลิก (Multiple Personality Disorder)

ซ. การติดสารเสพติด

พบว่า การติดสารเสพติดและเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ สามารถพบได้บ่อยในเด็กที่ถูกทารุณกรรมทางเพศ โดยเฉพาะวัยรุ่นและผู้ใหญ่ตอนต้น จากการศึกษาในคลินิกพบว่า การที่เด็กใช้สารเสพติดก็เพื่อทำให้ตนเองลืมความทรงจำที่เจ็บปวด จนทำให้บางรายกลายเป็นโรคพิษสุราเรื้อรังไปในที่สุด

ฉ. ความผิดปกติเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศและบทบาททางเพศ

การที่เด็กต้องเผชิญกับเหตุการณ์ของการถูกละเมิดทางเพศในวัยเด็กจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อนักพัฒนาการทางเพศ การสร้างเอกลักษณ์ทางเพศ และความสามารถที่จะสร้างสัมพันธภาพทางเพศตามปกติในอนาคต เด็กจะแสดงการกระตุ้นทางเพศมากผิดปกติหรือแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศมากผิดปกติ เด็กบางรายเข้าใจว่าการเกิดเหตุการณ์เช่นนี้กับตนจะนำไปสู่การได้มาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการ บางรายจะสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองบ่อย ๆ ในที่สาธารณะ

3. ผลกระทบต่อครอบครัวและชีวิตประจำวัน

เป็นเรื่องที่มักถูกมองข้ามไปและมักเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กไม่กล้าเล่าเรื่องนี้ให้ใครฟัง เด็กอาจถูกส่งตัวไปอยู่ที่อื่น เนื่องจากบิดามารดาไม่สามารถดูแลปกป้องเด็กได้ ในกรณีเด็กที่ถูกละเมิดทางเพศโดยบุคคลร่วมสายโลหิต (Incest) บิดาอาจถูกจำคุก ในบางรายครอบครัวอาจต้องย้ายที่อยู่ ถ้าไม่สามารถปรับตัวกับผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้นได้

ในกรณีที่เด็กถูกละเมิดทางเพศจากบุคคลอื่น ๆ ภายนอกครอบครัว ส่วนใหญ่ผู้ปกครองจะมีการตอบสนองอย่างรุนแรง โดยในระยะแรกจะตกใจมาก บางคนถึงกับหมดสติ ต่อมาจะปฏิเสธในสิ่งที่เกิดขึ้น บางคนอาจจะกล่าวโทษซึ่งกันและกันว่าเป็นต้นเหตุให้เกิดเหตุการณ์ และบางครั้งมีการกล่าวโทษเด็กที่ถูกละเมิดด้วย โดยอ้างว่าเป็นเพราะเด็กแสดงท่าทางยั่วยวนและยินยอมพร้อมใจ จึงทำให้เหตุการณ์นี้เกิดขึ้น ซึ่งต่อมาจะทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวเปราะบางมาก อาจนำไปสู่การเกิดปัญหาครอบครัวแตกแยกตามมาได้ง่าย

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการถูกละเมิดทางเพศต่อเด็กในกรณีที่เด็กตกอยู่ในวงจร ของการถูกละเมิดที่ยาวนาน

เด็กที่ถูกละเมิดทางเพศเป็นระยะเวลาานจะก่อให้เกิดความสับสนเกี่ยวกับบทบาททางเพศของตน การถูกละเมิดทางเพศยาวนานกว่า 1 ปี และเด็กที่เคยถูกถ่ายภาพลามก จะได้รับผลกระทบในทางลบมากที่สุด เนื่องจากเด็กจะรับรู้ว่าการที่ตนถูกบันทึกภาพไว้จะเป็นหลักฐานที่มัดตัว และรูปภาพเหล่านั้นอาจถูกถ่ายทอดลงในหนังสือ ซึ่งคนรู้จักอาจพบเห็น เหล่านี้ จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกวิตกกังวลเป็นอย่างมาก

Jones (1991) ได้ชี้ให้เห็น ผลกระทบของการที่เด็กถูกละเมิดทางเพศอย่างต่อเนื่อง เป็นระยะเวลาานกว่า

1. เด็กจะจมอยู่กับความเชื่อและทัศนคติที่บิดเบือนไป ทำให้เด็กปรับตัวได้ยากขึ้น เป็นผลต่อการพัฒนาที่ปกติของเด็ก
2. การทารุณกรรมทางเพศที่รุนแรงก่อให้เกิดความเจ็บปวด จะทำให้เกิดผลกระทบต่อจิตใจของเด็กที่รุนแรงมาก
3. การทารุณกรรมทางเพศเป็นสิ่งที่ทำให้เด็กรู้สึกอับอาย รวมทั้งลักษณะท่าทีของผู้กระทำทารุณ จะทำให้เด็กรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำลง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อปฏิกิริยาการตอบสนองของเด็กที่ถูกทารุณกรรมทางเพศ

ความผิดปกติทางจิตใจของเด็กแต่ละคนจะมี ความรุนแรงเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้

1. ระดับอายุ

พบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างอายุที่ถูกทารุณกรรมทางเพศครั้งแรกกับระดับความรุนแรงของผลกระทบทางด้านจิตใจ จากการศึกษาหลายฉบับรายงานว่า เด็กวัยรุ่นที่ถูกทารุณกรรมทางเพศจะเกิดความผิดปกติทางจิตใจมากกว่า วัยเด็ก เช่น Adams-Tucker (1982) ได้ทำการตรวจรักษาเด็กที่ถูกทารุณกรรมทางเพศอายุตั้งแต่ 2 -15 ปี โดยใช้เกณฑ์การวินิจฉัยตามสมาคมจิตแพทย์อเมริกันครั้งที่ 3 (DSM III) พบว่าเด็กที่ถูกทารุณกรรมทางเพศครั้งแรกในช่วงระหว่างอายุ 10 - 15 ปี จะเกิดโรคทางจิตเวชที่ต้องได้รับการรักษาแบบเป็นผู้ป่วยในโรงพยาบาล มากกว่าเด็กที่ถูกทารุณกรรมทางเพศครั้งแรกอายุต่ำกว่า 10 ปี ในทำนองเดียวกัน Peter (1976) รายงานว่า เหยื่อที่อยู่ในวัยเด็กจะมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายหลังจากการถูกทารุณกรรมทางเพศน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับเหยื่อที่เป็นวัยรุ่นหรือผู้ใหญ่ และ Sades และคณะ (1989) พบว่าวัยรุ่นที่ถูกทารุณกรรมทางเพศจะเกิดโรคทางจิตเวชตามเกณฑ์ทางวินิจฉัยตามสมาคมจิตแพทย์อเมริกันครั้งที่ 3 มากกว่าวัยเด็ก

ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่เด็กเล็กยังไม่เข้าใจว่าพฤติกรรมที่ผู้ใหญ่กระทำต่อพวกเขา นั้นมีความหมายอย่างไร ส่วนในกรณีผู้กระทำเป็นบุคคลในครอบครัว เด็กจะถูกชักจูงว่าพฤติกรรมเหล่านี้เป็นวิธีการเล่นที่ ปกติของครอบครัว หรือสังคม แต่จะต้องเก็บไว้เป็นความลับ

2. เด็กมีประวัติความเครียดมาก่อน

มีการรายงานว่าเด็กที่มีประวัติความเครียดมาก่อน หลังจากถูกทารุณกรรมทางเพศจะเกิดบาดแผลทางจิตใจ มากกว่าเด็กที่ไม่มีประวัติความเครียดมาก่อน โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กที่สภาพครอบครัวมีปัญหาสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิก

3. ความรุนแรงของการล่วงเกินทางเพศ

กรณีที่ผู้กระทำทารุณกรรมทางเพศชู้บังคับและใช้กำลังกระทำต่อเด็กอย่างรุนแรง จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อเด็กทั้งในระยะสั้นและระยะยาว Haugaaid และ Tilly (1988) ศึกษาพบว่าเด็กที่ถูกทารุณกรรมทางเพศโดยการชู้บังคับ ถูกทารุณกรรมทางร่างกาย หรือการมีเพศสัมพันธ์ทางช่องคลอดและทวารหนัก จะทำให้เกิดบาดแผลทางจิตใจได้มาก

4. การล่วงเกินทางเพศที่เกิดขึ้นเป็นระยะเวลาสั้น หรือบ่อยครั้ง

การทารุณกรรมทางเพศที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งและเป็นระยะเวลานานจะก่อให้เกิด ผลกระทบทางจิตใจที่รุนแรง (Johnston, 1979) ในขณะเดียวกัน เด็กที่ถูกทารุณกรรมทางเพศโดยบุคคลมากกว่า 1 คนขึ้นไปจะเกิดบาดแผลทางจิตใจที่รุนแรง ในเด็กวันเรียนที่ถูกทารุณกรรมในระยะเวลาสั้นมากกว่า 2 ปี จะเกิดอาการซึมเศร้าอย่างรุนแรง

5. สัมพันธภาพระหว่างเด็กและผู้กระทำการล่วงเกินทางเพศ

ผลกระทบของเด็กที่ถูกทารุณกรรมทางเพศโดยบิดาแม่จะมีความรุนแรงน้อยกว่าถูกกระทำโดยบิดาเลี้ยง ทั้งนี้เนื่องมาจากความรุนแรงของการทารุณกรรมทางเพศมักพบว่า บิดาเลี้ยงมีแนวโน้มที่จะใช้ความรุนแรงกับเด็กมากกว่า ส่วนการทารุณกรรมทางเพศโดยพี่น้องจะก่อให้เกิดผลกระทบที่รุนแรงเช่นเดียวกันเป็นเพราะการทารุณกรรมทางเพศจะต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน และมักจะเป็นวิธีการชู้บังคับ ในขณะเดียวกันถ้าผู้กระทำเป็นผู้ใกล้ชิดกับเด็ก เด็กจะเกิดความรู้สึกสองฝักสองฝ่าย ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่เด็กเล็กยังไม่เข้าใจว่าพฤติกรรมที่ผู้ใหญ่กระทำต่อพวกเขานั้นมีความหมายว่าอย่างไร ส่วนในกรณีผู้กระทำเป็นบุคคลในครอบครัว เด็กถูกชักจูงว่าพฤติกรรมเหล่านี้เป็นวิธีการเล่นที่ปกติของครอบครัว หรือสังคม แต่จะต้องเก็บไว้เป็นความลับ

6. การเปิดเผยเรื่องราวที่เกิดขึ้น

เด็กที่ถูกทารุณกรรมทางเพศส่วนใหญ่จะถูกชู้บังคับให้ปกปิดเรื่องราวเป็นความลับ ซึ่งผู้กระทำจะชู้บังคับอย่างรุนแรงกับเด็กการชู้บังคับจะงดเว้นของรางวัล ที่จะให้ จึงทำให้เด็กเกิดความ รู้สึกสองฝักสองฝ่ายที่จะเปิดเผยเรื่องราวกับบิดามารดา โดยเฉพาะถ้าผู้กระทำนั้นเป็นญาติหรือผู้ใกล้ชิดกับมารดาบิดาเด็กจะ รู้สึกเครียดต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และมีความรู้สึกผิด ลงโทษตัว

เองหากต้องเป็นผู้เปิดเผยเหตุการณ์มากกว่าการใช้ตัวแทน (เช่น ตุ๊กตา รูปภาพเป็นสื่อในการเปิดเผยเรื่องราวที่เกิดขึ้น) เมื่อเด็กถูกทารุณกรรมทางเพศติดต่อกันเป็นช่วงเวลานาน เด็กจะเผชิญกับความเครียดต่อการปกปิดเรื่องราวที่เกิดขึ้น และรู้สึกกลัวต่อสิ่งที่เธอประสบมากยิ่งขึ้น ความคับข้องใจที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาจะมีผลต่อเด็กมากกว่าวิธีการของการทารุณกรรมทางเพศที่เธอได้รับ (Friedrich, Uguiza and Beilke, 1986)

7. ปฏิกริยาของครอบครัวที่มีต่อเด็กภายหลังถูกล่วงเกินทางเพศ

ปฏิกริยาตอบโต้ของบุคคลที่มีความสำคัญต่อเด็ก จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การตอบสนอง และการปรับตัวของเด็ก เป็นอย่างมากเนื่องจาก เด็กต้องการความเข้าใจ การยอมรับจากบุคคลที่เด็กรัก ได้แก่ บิดามารดา ญาติพี่น้อง ตลอดจนเพื่อนฝูงที่ใกล้ชิด เพราะเป็นกลุ่มบุคคลที่เด็กมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุด ถ้าบุคคลดังกล่าวมีปฏิกริยาในทางบวกโดยการให้กำลังใจ และสนับสนุนเด็ก ก็จะมีส่วนช่วยให้เด็กสามารถปรับตัวต่อสภาพความเป็นจริงได้ดี แต่ถ้าหากครอบครัวปฏิเสธการช่วยเหลือเด็กหรือตำหนิเด็ก ก็จะเป็นการเพิ่มความเครียดให้เกิดขึ้นกับเด็กมากยิ่งขึ้น Conte และ Schuerman (1987) รายงานว่าปฏิกริยาในทางลบของมารดา จะทำให้บาดแผลทางจิตใจของเด็กแย่งลงกว่าเดิม

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

สุภลักษณ์ ธนเกษพิศาล ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ภาพวาดระบายสีของเด็กกำพร้าอายุ 7-9ปี ในสถานสงเคราะห์ สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์ภาพวาดระบายสีของเด็กกำพร้าอายุ 7-9ปี ในสถานสงเคราะห์ สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย โดยใช้เครื่องมือวิจัยที่สร้างขึ้นจากทฤษฎีขั้นพัฒนาการทางศิลปะของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ผลวิจัยพบว่า เด็กกำพร้าอายุ 7-9ปี ในสถานสงเคราะห์ สามารถแสดงออกทางศิลปะในด้านต่างๆ คือ การวาดภาพคน การจัดพื้นที่และการออกแบบ ตกแต่งรายละเอียด เป็นไปตามพัฒนาการที่อยู่ในขั้นการวาดภาพอย่างมีรูปแบบเป็นของตนเอง (Schematic Stage) ของวิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ยกเว้นการใช้สีเท่านั้นที่พบว่า เด็กกำพร้าส่วนมากไม่สามารถแสดงออกได้ตามเกณฑ์ดังกล่าว สามารถสรุปได้คือ

- 1.ด้านการวาดภาพคน เด็กกำพร้า ร้อยละ 100 แสดงออกในด้านนี้โดยการวาดภาพคน เฉพาะด้านหน้าตรง และร้อยละ 49.21 วาดเสื้อผ้าโดยใช้รูปทรงเรขาคณิต
- 2.ด้านการจัดพื้นที่ เด็กกำพร้าร้อยละ 82.54 แสดงออกในด้านนี้โดยวาดภาพเป็นแบบ สองมิติ และร้อยละ 23.81 วาดภาพแบบมองเห็นทะลุภายใน (x-ray)
- 3.ด้านการใช้สี เด็กกำพร้าร้อยละ 38.10 แสดงออกในด้านนี้โดยการใช้สีได้ใกล้เคียง กับสีของวัตถุตามที่ตาเห็น และมีแบบการใช้สีเป็นของตนเองอย่างชัดเจน
- 4.ด้านการออกแบบ ตกแต่งรายละเอียด เด็กกำพร้าร้อยละ 68.25 แสดงออกในด้านนี้ โดยการใช้สัญลักษณ์ซ้ำๆ แสดงจังหวะในการออกแบบ

เปรมสุรีย์ เชื่อมทอง (2526) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบปัญหาสุขภาพจิตเด็ก วัยรุ่นในสถานสงเคราะห์กับเด็กวัยรุ่นในโรงเรียน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัญหา สุขภาพจิตของเด็กวัยรุ่นในสถานสงเคราะห์กับเด็กวัยรุ่นในโรงเรียน เมื่อแยกตามสถานศึกษา เพศ และ อายุ วิธีการศึกษาใช้แบบทดสอบสุขภาพจิต ประชากร คือ เด็กวัยรุ่นใน สถาน สงเคราะห์เด็กชายบ้าน ปากเกร็ด และเด็กหญิง บ้านราชวิถี จำนวน 567 คน และ นักเรียน โรงเรียนวชิรธรรมสาริต จำนวน 1,003 คน

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาด้านสุขภาพจิตที่พบในวัยรุ่นมี 6 ด้าน ได้แก่ ย้ำคิดย้ำทำ ไม่ชอบ ติดต่อกับคนอื่น ซึมเศร้า วิดกกังวล กลัวโดยไม่มีเหตุผล และวาดระวาง

เด็กวัยรุ่นในโรงเรียนมีสุขภาพจิตดีกว่า เด็กวัยรุ่นในสถานสงเคราะห์ทุกด้าน เมื่อ พิจารณาตามเพศ เด็กวัยรุ่นชายมีสุขภาพจิตดีกว่าวัยรุ่นหญิงทั้ง 6 ด้าน สำหรับการเปรียบเทียบ เฉพาะสถานสงเคราะห์พิจารณาตามเพศ พบว่า เด็กวัยรุ่นชายมีสุขภาพจิตดีกว่าเด็กวัยรุ่นหญิง ในด้านย้ำคิดย้ำทำไม่ ชอบติดต่อกับผู้อื่น ซึมเศร้า และกลัวโดยไม่มีเหตุผล ส่วนเด็กวัยรุ่นชายใน โรงเรียนมีสุขภาพจิตดีกว่าเด็กวัยรุ่นหญิงในโรงเรียนด้าน ไม่ชอบติดต่อกับผู้อื่น ซึมเศร้า วิดก กังวล และกลัวโดยไม่มีเหตุผล สำหรับเด็กวัยรุ่นในโรงเรียนมีสุขภาพจิตดีกว่าเด็กวัยรุ่นชายใน สถานสงเคราะห์ เพิ่มอีก 2 ด้าน ได้แก่ ความรู้สึกป่วยทางกาย ไม่ชอบติดต่อกับผู้อื่น ซึมเศร้า วิดก กังวล ก้าวร้าว กลัวโดยไม่มีเหตุผล หวาดระวาง และเป็นโรคจิต และผลการเปรียบเทียบเด็กวัยรุ่น หญิงในโรงเรียนกับเด็กวัยรุ่นหญิงในสถานสงเคราะห์ มีผลลัพธ์เช่นเดียวกับเด็กวัยรุ่นชายใน โรงเรียนกับเด็กวัยรุ่นชายในสถานสงเคราะห์ สาเหตุ ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องมาจากบิดามารดาไม่ต้อง การบุตรและทอดทิ้งบุตรไว้ในสถานสงเคราะห์

เกรียงศักดิ์ ไทยคุรุพันธ์ (2531) ได้ทำวิจัยเรื่อง "สภาพการถูกทอดทิ้ง และปัญหาของเด็กกำพร้า เด็กยากจน วัดสระแก้ว อำเภอปากโมก จังหวัดอ่างทอง" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพของครอบครัวของเด็กและปัญหาที่เกิดขึ้น วิธีการศึกษาใช้การศึกษภาคสนาม ใช้แบบสอบถามประชากรคือ เด็กที่อาศัยอยู่ในวัดสระแก้วจำนวน 399 คน บุคคลที่เกี่ยวข้องจำนวน 60 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า เด็กที่อยู่ในวัดมีทั้งเด็กกำพร้า และเด็กยากจน ปัญหาที่เกิดขึ้นมีดังนี้คือ

- 1.ปัญหาด้านอาหารมีปริมาณไม่พอเพียงและด้อยคุณภาพ
- 2.ที่อยู่อาศัย อุปกรณ์เครื่องใช้ เครื่องนุ่งห่มยังขาดแคลน
- 3.ด้านกาปรกครอง ทางวัดทำได้ไม่ทั่วถึง ไม่สามารถจัดอบรมได้เต็มที่ ผลที่ตามมาคือ

เด็กขาดระเบียบวินัย

วนิดา หัตถพันธ์ (2531) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "สุขภาพจิตของเด็กกำพร้าวัดสระแก้ว" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาสุขภาพจิตของเด็กกำพร้า วัดสระแก้ว จังหวัดอ่างทอง วิธีศึกษาศึกษาจากเอกสาร และใช้แบบสอบถาม แบบทดสอบบุคลิกภาพเด็กวัยเริ่มเข้าเรียน อี.เอส.พี.คิว. (E.S.P.Q.)

ผลการวิจัยพบว่า เด็กกำพร้าวัดสระแก้วมีบุคลิกภาพผิดปกติดังนี้คือ ชอบพึ่งพาผู้อื่น ชอบเก็บตัว อ่อนไหวง่าย เจื้อยซา ซื่อาย นอกจากนี้ ยังพบว่า เด็กกำพร้า วัดสระแก้ว มีปัญหาด้านสุขภาพจิตค่อนข้างมากสองด้าน คือมีความวิตกกังวลสูง และขาดความเป็นอิสระ จากการเปรียบเทียบพบว่าเด็กกำพร้าหญิงมีความวิตกกังวลมากกว่าเด็กกำพร้าชาย

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2535) ได้รายงานผู้ป่วยเด็กที่ถูกทารุณกรรมทางเพศจำนวน 16 ราย ที่มารับการตรวจรักษาที่แผนกจิตเวชศาสตร์เด็ก โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ซึ่งมีอายุอยู่ในช่วง 1 ปี 8 เดือน - 14 ปี จำนวนร้อยละ 87.5 ถูกกระทำโดยบุคคลที่เด็กรู้จัก จำนวนร้อยละ 50 ถูกกระทำโดยบุคคลในครอบครัว โดยเฉพาะบิดา 2 ใน 3 ถูกกระทำทารุณครั้งแรกเมื่ออายุ 8 - 13 ปี ลักษณะของการทารุณกรรมทางเพศส่วนใหญ่เป็นการล่วงเกินแบบมีเพศสัมพันธ์ ลักษณะครอบครัวของผู้ป่วยมีปัญหาทางจิตสังคมหลายประการ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ การหย่าร้าง หรือแยก

ทางกัน ความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่ดี บิดามารดามีปัญหาทางอารมณ์ การอยู่ร่วมกันอย่างแออัด

จากการตรวจสภาพจิต พบว่า อาการซึมเศร้าเป็นอาการที่พบมากที่สุดร้อยละ 66.1 รองลงไปเป็นอาการหวาดกลัว ร้อยละ 33.3 และวิตกกังวล ร้อยละ 26.7

มณฑินี บุรณเขตต์ (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ศึกษาลักษณะภูมิหลังและสภาวะทางจิตใจของหญิงที่ถูกข่มขืนที่ได้รับการช่วยเหลือและติดต่อกับโครงการบ่มถนอมรักกลุ่มเพื่อนหญิง" จำนวน 10 ราย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับประวัติชีวิต ระดับสติปัญญา บุคลิกภาพ เจตคติ และสิ่งแวดล้อมของหญิงที่ถูกข่มขืน

ผลการวิจัยพบว่าส่วนใหญ่เด็กจะถูกข่มขืนโดยคนคุ้นเคยในครอบครัว ได้แก่ บิดา บิดาเลี้ยง และเครือญาติ สถานที่เกิดเหตุ มักเกิดขึ้นภายในบ้านของ ผู้ข่มขืนมักใช้กำลังข่มขืนหรือขู่บังคับ เหตุการณ์ที่ถูกข่มขืนนั้นมักถูกปกปิดเป็นระยะเวลาานโดยเฉลี่ยประมาณ 4 ปี จนกว่าเรื่องราวจะถูกเปิดเผยขึ้น

ส่วนสภาวะทางจิตใจของผู้ที่ถูกข่มขืนนั้นพบว่า ผู้หญิงที่ถูกข่มขืนส่วนใหญ่มีวุฒิภาวะด้านการแสดงออกไม่เป็นไปตามวัย กลไกทางจิตที่พบบ่อยได้แก่ การเก็บกด การถดถอย การปฏิเสธ และการกล่าวโทษตนเอง นอกจากนั้นยังมีความรู้สึกเป็นปมด้อยในชีวิต และฝังใจกับเหตุการณ์ที่ถูกข่มขืน รวมทั้งมีภาพพจน์ต่อเพศชายในทางลบ รู้สึกไม่สบายใจถ้าจะต้องติดต่อกับชายซึ่งกับเพศตรงข้าม ในบางรายพบว่า มีความกดดันในเรื่องความรู้สึกและความต้องการทางเพศมากแต่ก็พยายามเก็บกดไว้

ลักษณะของผู้ข่มขืน มักจะมาจากสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ โดยมีประวัติชอบเล่นการพนัน ติดสุรา และพฤติกรรมอนาจารเด็กมาก่อน

ยุวดี สุพรมงคผลเลิศ ได้ทำวิจัยเรื่อง "สภาพและความต้องการในการจัดกิจกรรมศิลปะของเด็กป่วยในโรงพยาบาล กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพและความต้องการในการจัดกิจกรรมศิลปะของเด็กป่วยในโรงพยาบาล ในด้านการวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล กลุ่มประชากรที่ใช้เป็นประชากรในโรงพยาบาลของรัฐ ในเขตกทม.จำนวน 33คน โดยเป็นครู 8คน พยาบาล 10คน ผู้ช่วยพยาบาล 10คนและนักพัฒนาการเด็ก 5คน เครื่องมือที่ใช้

ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลการหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปตารางประกอบความเรียง

ผลการวิจัย พบว่า สภาพการจัดกิจกรรมศิลปะของเด็กในโรงพยาบาล ทั้ง 3ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน และด้านการประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง ความต้องการในการจัดกิจกรรมศิลปะของเด็กป่วยในโรงพยาบาล พบว่า ทั้ง 3ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน และด้านการประเมินผล อยู่ในระดับสูง

งานวิจัยต่างประเทศ

ทรอจเลอร์ (Trogler 1981 : 1951-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " การวาดภาพบ้านที่อยู่บนเชิงเขาของเด็ก" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการความเข้าใจเกี่ยวกับระยะในการวาดภาพของเด็กจากการใช้เส้นระนาบ เส้นแนวตั้งและความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงของบ้านกับเนินเขา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา คือ นักเรียน เกรด 1,เกรด 3,และ เกรด 5 ในสหรัฐอเมริกา โดยแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม 2 กลุ่ม เด็กกลุ่มแรกจัดให้มีส่วนร่วมในโปรแกรมเกี่ยวกับโครงสร้างของสถาปัตยกรรม ส่วนเด็กกลุ่มหลังได้รับการสอนโดยเน้นการใช้สีและเทคนิคทั่วไป ทางศิลปะหลังจากการทดลอง 10 สัปดาห์

ผลการวิจัยพบว่าภาพวาดของเด็กกลุ่มแรกสามารถแสดงรายละเอียดรอบ ๆ บริเวณเนินเขา รายละเอียดของสิ่งก่อสร้างได้ ดีกว่าเด็กกลุ่มหลัง

โคลเบิร์ต (Colbert 1988 : 103-104) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการแสดงออกทางด้านรูปทรงสามมิติของเด็กก่อนวัยเรียนและเด็กเกรด 3" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการในการวาดภาพสามมิติของเด็กก่อนวัยเรียน และ นักเรียนเกรด 3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา คือ เด็กก่อนวัยเรียนที่มีอายุระหว่าง 4 : 2 ปี ถึง 5 : 6 ปีจำนวน 70 คน และนักเรียนเกรด 3 ที่มีอายุระหว่าง 8 : 5 ปี ถึง 9 : 5 ปี จำนวน 70 คนโดยให้กลุ่มตัวอย่างวาดภาพจากหุ่นที่มีลักษณะสามมิติ ผลการวิจัยพบว่า

1.ลักษณะที่เด็กก่อนวัยเรียนสามารถวาดภาพสามมิติได้มากที่สุดคือ แสดงความกว้าง ความยาว และความลึกของภาพเป็นรูปสามเหลี่ยม วางซ้อนอยู่ส่วนบน คิดเป็นร้อยละ 24

2. ลักษณะที่เด็กก่อนวัยเรียนสามารถวาดภาพสามมิติได้ใกล้เคียงความจริงที่สุดคือ แสดงด้านข้างสองด้านคล้ายภาพ อ็อบลิค (obliques) คิดเป็นร้อยละ 13 ของกลุ่มตัวอย่างวัยเดียวกัน

3. ลักษณะที่นักเรียนเกรด 3 สามารถวาดภาพสามมิติได้มากที่สุดคือ แสดงความกว้าง ความยาว และแสดงความลึกของภาพเป็นรูปสามเหลี่ยมวางซ้อนอยู่ส่วนบน คิดเป็นร้อยละ 3 ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างในวัยเดียวกัน

4. ลักษณะที่เด็กเกรด 3 สามารถวาดภาพสามมิติได้ดีที่สุดคือ แสดงความกว้าง ความยาว และความลึกของภาพเป็นลักษณะภาพ ไอโซเมตริก (Isometric)

ฮาร์ต (Heard 1988 : 22-231) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ สไตส์การวาดภาพของเด็ก ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความแตกต่างของลักษณะเฉพาะตัวในการวาดภาพของเด็กกลุ่มตัวอย่างคือ เด็กที่มีอายุระหว่าง 6,7 และ 8 ปี จากโรงเรียนแมนฮัตตัน จำนวน 120 คน โดยให้เด็กวาดภาพจากเรื่องราวที่นักเรียนและครูเขียนขึ้น แล้วนำภาพวาดของเด็กมาเปรียบเทียบตามเกณฑ์ของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ แล้วคัดเลือกภาพเป้าหมายมา 15 คู่ เพื่อเปรียบเทียบความคล้ายคลึงและความแตกต่างกัน โดยใช้ค่าสถิติ ANOVA ผลการวิจัยพบว่า

1. เด็กวาดภาพข้างโดยไม่คำนึงถึงเรื่องราวได้ไม่แตกต่างกับการวาดภาพผู้หญิงแก่ และภาพแนวอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2. ภาพที่เด็กวาดเรื่องเดียวกัน ไม่มีความคล้ายคลึงกันมากไปกว่าภาพที่วาดจากเรื่องที่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ

โคนิค (Konik, 1987) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “เด็ก ที่อาศัยอยู่ในบ้านพักชั่วคราวแถบ ฟลอริดา : ปัญหาความประพฤติความสามารถปรับตัวทางสังคมและทัศนคติต่อโรงเรียน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาความประพฤติความสามารถปรับตัวทางสังคมและทัศนคติต่อโรงเรียนของเด็ก ซึ่งอาศัยในบ้านพักชั่วคราวแถบฟลอริดา รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ในเรื่องตัวแปรต่างๆ คือ อายุ เพศ เชื้อชาติ ประเภทของครอบครัว ประเภทปัญหาของครอบครัว ระยะเวลาที่อาศัยในบ้านพัก และจำนวนของการโยกย้ายที่อยู่อาศัย วิธีการศึกษา ศึกษาโดยใช้แบบสำรวจพฤติกรรมของเด็ก เก็บข้อมูลจากผู้ปกครองของเด็กในบ้านพัก 11 แห่งและใช้แบบวัดทัศนคติกับเด็กจำนวน 35 คน เพื่อวัดทัศนคติที่เด็กมีต่อโรงเรียน

ผลการศึกษาพบว่า เด็กที่อยู่ในบ้านพักชั่วคราวมีปัญหาด้านความประพฤติ และมีความสามารถปรับตัวทางสังคมบกพร่อง แต่เด็กมองโรงเรียนเป็นที่พึ่ง ดังนั้นอาจารย์แนะแนวในโรงเรียนควรจะให้ความช่วยเหลือเด็กไว้ที่อยู่อาศัยได้พัฒนาเรียนรู้ปรับปรุงความประพฤติให้เหมาะสม สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

มัลลินส์ (Mullins,1993)ทำการวิจัยเรื่อง" ศิลปบำบัด เพื่อการแสดงออกและ การบำบัด ปัญหาทางอารมณ์และขัดแย้งในจิตใจ " วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การใช้วิธีศิลปบำบัดเข้ามาช่วย ในการแสดงออกทางอารมณ์ของบุคคลที่เป็นบุตรบุญธรรมและมีความขัดแย้งในตัวเองคิดว่าตัวเองไม่มีการปรับตัวอย่างเหมาะสม ในฐานะที่ตัวเองเป็นบุตรบุญธรรม สมมุติฐานในการวิจัยคือ ศิลปบำบัดสามารถช่วยในเรื่องการแสดงออกทางอารมณ์และภาวะความขัดแย้งทางจิตใจ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีประชากรเป็นผู้หญิง 2 คน อายุ 40 ปี และเป็นบุตรบุญธรรม วิธีดำเนินการวิจัยคือ มีการปฏิบัติการทางศิลปะ ใช้เวลาสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ต่อเนื่องกันเป็นเวลา 2 เดือน ในการออกแบบวิธีการศิลปบำบัด เน้นที่ความต้องการที่จะผลักดันให้ผู้รับการบำบัดได้แสดงออกทางด้านอารมณ์ สื่อความหมายของการเป็นบุตรบุญธรรม ซึ่งไม่ได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่จริงหลังจากนั้นได้ทำการวิเคราะห์และพิจารณาผลงานของตัวเอง ที่ได้แสดงออกมา

ผลการวิจัยพบว่า ผลงานศิลปะของตัวเองและกระบวนการทำงาน มีลักษณะเป็นกระเจกเงาในการมองย้อนกลับเข้ามาหาตัวเอง ทำให้สามารถเข้าใจตัวเองมากขึ้น

รีส(Reese,1996) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ศิลปบำบัด : แนวทางสำหรับการแสดงออกทางอารมณ์และความคิดกับเด็ก ซึ่งได้รับความกระทบกระเทือนทางพฤติกรรมกรรมและทางอารมณ์" การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ศิลปในการบำบัดทางอารมณ์และช่วยให้สามารถมีการแสดงออกทางอารมณ์ของเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ สมมุติฐานของการวิจัยศิลปบำบัดสามารถช่วยให้เด็กที่ได้รับความกระทบกระเทือนทางพฤติกรรมกรรมและทางอารมณ์ ได้แสดงออกทางอารมณ์อย่างมีประสิทธิภาพ ประชากรเป็นเด็กนักเรียนโรงเรียนประถมของรัฐที่จัดสำหรับเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมกรรมและทางอารมณ์ จำนวน 16 คน อายุระหว่าง 5-152 ปี

วิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยใช้เวลาในการทำวิจัย 15 สัปดาห์ กับเด็ก จำนวน 16 คน ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ข้อมูลทั้งหมด เช่น ภูมิหลังของเด็ก, ลักษณะเฉพาะของเด็ก, และให้เด็กสร้างผลงานศิลปะ แล้วนำมาวิเคราะห์ผลงานในส่วนของการแสดงออกของเด็ก โดยมีพื้นฐานจากหลักสูตรการศึกษาพิเศษ ซึ่งถูกกำหนดไว้อย่างละเอียด และมีการศึกษาเฉพาะกรณีกับเด็ก 4 คน โดยเน้นไปที่เหตุผลสำคัญๆ ต่อ referral, individual, goals and treatment plans, historical Background

ผลการวิจัยพบว่า ศิลปะบำบัดสามารถนำมาช่วยให้เด็กที่ได้รับความกระทบกระเทือนทางพฤติกรรมและทางอารมณ์ได้แสดงออกทางอารมณ์อย่างมีประสิทธิภาพ และยังสามารถผสมผสานกับหลักสูตรการเรียน ทักษะ ไปได้ในโรงเรียนและยังช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนได้อีกด้วย โดยมีการออกแบบให้เข้ากับพื้นฐานของแผนการศึกษาพิเศษซึ่งเป็นหลักสูตรของประเทศ

วิทเทน(Whitten,1996)ได้ทำการวิจัยเรื่อง” ความคิดสร้างสรรค์อิสระ : การใช้ศิลปะบำบัดเพื่อเพิ่มความนับถือในตัวเองของนักโทษผู้หญิง “ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ศิลปะบำบัดเพื่อเพิ่มความนับถือในตัวเองของนักโทษผู้หญิง สมมุติฐานในการวิจัยคือ ศิลปะบำบัดสามารถเพิ่มความนับถือตัวเองของนักโทษผู้หญิง วิธีดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการศิลปะบำบัดกับนักโทษผู้หญิงในเรือนจำสำหรับผู้หญิงของรัฐขนาดกลาง โดยใช้วิธีทำงานแบบกลุ่ม จำนวน 10 คน เครื่องมือในการวิจัยใช้ วิธีการศึกษาด้วยแผนการสอนแบบ B Design โดยมีตัวแปรคือความนับถือตัวเอง และมีการเก็บข้อมูลนำมาเปรียบเทียบความแตกต่างก่อนเรียน(Post test)และหลังเรียน(Pre test)

ผลของการวิจัยพบว่า การใช้ศิลปะบำบัดกับนักโทษหญิงเพื่อเพิ่มความนับถือตัวเองนี้ ได้ผลเป็นอย่างดี สำหรับกลุ่มประชากรนี้ หลังจากที่ทำการปฏิบัติแล้วปรากฏว่าสามารถเพิ่มความนับถือตัวเองแก่นักโทษหญิง ึ่งได้

ซีลล่า(Shella ,1995) ได้ทำการวิจัยเรื่อง” ภาพพจน์ในเชิงบวก : ใช้ศิลปะบำบัดเพื่อสำรวจความกลัว , ความโศกเศร้าจากการได้รับเชื้อไวรัส HIV “ วัตถุประสงค์เพื่อให้กระบวนการทางศิลปะบำบัดในการตรวจสอบ ความกลัว , ความโศกเศร้าที่ได้รับเชื้อ HIV สมมุติฐานในการวิจัยคือ ศิลปะบำบัดสามารถใช้ในการตรวจสอบ ความกลัว , ความโศกเศร้าที่ได้รับเชื้อ HIV ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ศิลปะบำบัดในการตรวจสอบความกลัว ความโศกเศร้าของไฮโมเช็กซ์มวล จำนวน 2 คนที่ได้รับเชื้อ HIV เป็นการค้นหาการมีทัศนคติด้านความตายของผู้ที่ได้รับเชื้อ HIV โดยมีการทำ Pre-test และเก็บข้อมูลด้วยการพูดคุยสัมภาษณ์ และมีการทำ Post-test ด้วยการทำงานศิลปะบำบัด โดยมีการอธิบายถึงสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ใช้ในผลงานของเขาแล้วนำมาประมวล, วิเคราะห์กับสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ผลการวิจัยพบว่า ศิลปะบำบัดสามารถใช้ในการตรวจสอบความกลัว ความโศกเศร้าที่ได้รับเชื้อ HIV ได้โดยวิเคราะห์จากสัญลักษณ์ที่นำมาใช้ ซึ่งจะเป็นสัญลักษณ์ที่มีลักษณะเป็นส่วนตัว และมีลักษณะบางอย่างที่มีความใกล้เคียงกับบุคคลอื่นๆ ด้วยในเชิงความหมาย ในการวิจัยนี้นำเสนอ เนื้อหาที่ได้แสดงปฏิกิริยาต่างๆ ของการแสดงออก ซึ่งประกอบไปด้วย ภาพถ่ายผลงานจำนวน 23 ภาพ